Sene : 4, Cilt : X, Sayı : 157 11 Mayıs 1957

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

AKİS BU HAFTA 4 YAŞINDA

Fiatı 60 Kuruş

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 4, Cilt: X, Sayı: 157

Rüzgârlı Sok. Ovehan
Kat: 3 Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yazı İşleri)
15221 (İdare)

Fiatı 60 Kuruş

★

Müessisi :

Metin TOKER

★

İmtiyaz Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mes'ul Müdür:

Tarık HALULU

★

Umumî Neşriyat Müdürü:

HAMDİ AVCIOĞLU

★

Teknik Sekreter :

M. Nevzat ÜNLÜ

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

★

Klişe :

Desen Klişe ATÖLYESİ

★

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

★

Abone Şartları :

3 aylık	(12 nüsha) :	6 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	12 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	24 lira

★

İlân Şartları :

3 renkli arka kapak (Tam Sayfa : 350 Lira

Kapak içi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.

★

Dizildiği ve Basıldığı Yer :
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih : 9.5.1957

Kapak resmimiz:

Dr. Theodor Heuss

Bağra basılan misafir

Kendi Aramızda

Basın hakkında

AKİS'in 153 üncü sayısında gazetecilik vazifelerinden bahisle Adalet istiklâli, Üniversite Muhtariyeti, Rejim meseleleri ve Basın hürriyeti gibi meselelerde gazetecinin omuzuna düşen mesuliyetten de bahsediyorsunuz. Yalnız bir noktayı unutmuş görünüyorsunuz: İktidara bağlılık arzetmek vazifesi.. Ve onun kadar mühim bir diğeri: İktidarın hoşuna gitmeyenlere hücum vecibesi..

Bu sizin unuttuğunuzu Bursa Gazeteciler Cemiyeti başarıyla yaptı. Bravo, doğrusu!..

Sami Sönmez - Ankara

★

Bütün mesuliyet anlayışı efendisine bağlılık tezahürlerinde bulunmak ve icabettikçe şuna buna uluorta saldırmak olan kimselerden "meslekdaşlarını müdafaa" gibi şerefli bir vazife beklemek ne dereceye kadar doğrudur?

Tekin Kul - Ankara

★

Bursa Gazeteciler Cemiyetinin gönderdiği yazıyı AKİS'te okudum. Doğrusu hak vermeden de edemedim! Hapishanelerin küf kokan duvarları arasında ömür geçirmeyi ve bir hamlede 100 binlik para cezalarını göze aldıktan sonra suç işlemek de mesele mi yani? Bunu AKİS'e o yazıyı gönderenler de yapamazlar mı?

Veli Deveelioğlu - İstanbul

★

Gün geçmiyor ki bir gazetecinin ya tevkif edildiğini, yahut mahkûm olduğunu işitmiyelim. Bir memleketin fikrî kalkınmasındaki rolü münakaşasızca kabul edilen Basına karşı reva görülen bu muamele şüphe edilmesin ki büyük teessür uyandırıyor. Eğer Metin Toker'lerin, Ziya Hanhan'ların, Ratıp Tahir'lerin ve Yusuf Ziya Ademhan'ların hapse gönderilmesi ile Basına istikamet verileceği, yola getirileceği sanılıyorsa Peron misalini de hatırlamak faydasız olmıyacaktır.

Nevruz Aslan - Kars

★

Hüseyin Cahit Yalçın, Bedii Faik, Cüneyt Arcayürek, Metin Toker, Ziya Hanhan, Ratıp Tahir, Ademhan ve daha bir sürü gazeteci.. Suçları inandıklarını medenî bir şekilde müdafaadan ibaret olan bu hür fikirli gazeteciler Basın rejimimizin yeniden gözden geçirilmesi lüzumunu ispata kâfi gelmiyor mu?

E. Uysal - İstanbul

★

Metin Toker cezaevine girince, bir AKİS okuyucusu olarak, mecmuanın geleceği hakkında endişelerim arttı. Fakat mecmuanın gene eskisi gibi çıktığını görerek teselli buldum. Ademhanın da hapishaneyi boylaması üzerine endişelerim yeniden uyandı. Fakat görüyorum ki "AKİS gene aynı AKİS". Şimdi fikirlerin şahıslara bağlı olmadığı hakikatini bu yeni ve canlı misalle daha iyi anladım.

Zeki Günaltay - İzmir

★

Bazı dâvaların gizli yapılmasına şaşar ve üzülürdük. Şimdi bazı kararların da gizli tefhim edildiğini duyuyoruz. Demek hükmü, hâkim ve mahkûmdan başka kimse duymıyacak, bilmiyecek.. Bu görülmüş, işitilmiş şey mi? Ali Emirî Efendinin bir beyti aklıma geldi:

Aklımız ermez iken tellisine daha bizim
Bir de çıktı saha-i imkâna telsiz telgraf

Ali Alp - Fatih

★

Politikacılar hakkında

AKİS'te çıkan "Fırtınanın Muzipliği" başlıklı yazıyı ibretle okudum. Mesut olanların dostları çok olur diye lâtince bir söz varmış. Ama İsmet İnönü böyle bir ikazı açık Türkçe olarak Mecliste yapmıştı: İktidar ileri gelenlerine kendilerini çevreleyen kişilerin etrafı net göstermiyeceğini söylemişti. Bu sözün altında hazin bir itiraf ve acı bir tecrübenin gizli olduğu muhakkaktı. Vaktiyle değil İnönüyü, büstünü bile alkışlamayı vazife sayan ellerin sahiplerini İnönü ikbal mevkiinden ayrıldıktan sonra onun şahsına yapılan taarruzları da alkışlarken görmedik mi?

M. Kasımoğlu - Malatya

★

Sabık İngiliz Başbakanı Eden, Amerikada bir ameliyat geçirmiş ve hastahane masraflarını ödeyememek durumuna düşmüş. İşte vaktiyle elini çabuk tutamamanın cezası.. Dürüstlük, fazilet ve bunların verdiği vicdan huzuru.. Bunlar hep boş lâflar! Gurbet ellerde mahcup duruma düşmek daha mı iyi yani?

Sedat Altan - İstanbul

★

Artık hemen her sayınızda Osman Bölükbaşının "devlet adamlığı"ndan bahsetmeyi itiyad haline getirdiniz. Sizin devlet adamı dediklerinizin bugünkü halini görüp de kendisinden bu vasfı esirgediğiniz Bölükbaşı şimdi kıs kıs gülüyorsa, haksız mı?

İ. Sefa Akay - Ankara

★

Bahar havası hakkında

Bahar havasının ne kadar mütehavvil olduğunu unutup siyasî bahara kendilerini kaptıranlar şimdi paltoyu ve ceketi erkenden atmanın ıstırabını çekiyorlarsa şaşmam. Ama paltoyu ve ceketi atmakta biraz daha sabredilseydi yatağa düşmek tehlikesi kalmıyacaktı. Zira unutmamalıdır ki bahardan sonra yaz, erkeç, gelir.

O. Yılmaz - Adana

★

Bahar havasını şüpheyle karşılıyanlar şimdi kendilerinin ne kadar haklı olduğunu görerek övünseler yeridir. Kırşehir tasarısının uyandırdığı haklı ümitlerden bir kısmı kuraklıktan kavruldu, diğer kısmını da şiddetli yağmurlardan sonraki seller sildi süpürdü. Geriye kalan kum, sadece lâftan ibaret.. Lâfla peynir gemisi yürümez derler. Biz yürütüyoruz.

A. Aydınçelik - Ankara

Demokrasi

Sessiz gemi

Geçen haftanın sonunda Cuma günü Bursada, binlerce Bursalının doldurduğu Cumhuriyet meydanında olup bitenler, demokrasi yolunda 11 seneden beri ne kadar mesafe kat'ettiğimizi göstermesi bakımından cidden alâka çekiciydi. O gün binlerce Bursalı, Devlet Başkanı Celâl Bayarın ve Başbakan Menderesin sözlerini lâyık olduğu dikkatla dinlediler.

Başbakanın konuşması Kıbrıs dâvasıyla alâkalıydı ve meseleye bir yenilik getirmekten uzaktı. Asıl dikkat çeken konuşma, şüphesiz Sayın Cumhurbaşkanı Bayarın Bursalılara yaptıkları kısa hitabeydi. Cumhurbaşkanının Bursada irad ettikleri nutuk, pek haklı olarak, Devlet Başkanının tarafsızlığı mevzuunun yeniden ortaya atılmasına vesile teşkil etti.

Nutuklardan bir gün sonra Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ve Feridun Ergin, Başbakanın Kıbrıs dâvası vesilesiyle Hür. P. ye yaptığı târizleri cevaplandırırken, Hür. P. Genel Sekreteri İbrahim Öktem de Devlet Başkanının tarafsızlığı meselesini, bizzat Sayın Cumhurbaşkanı Bayar tarafından Muhalefette bulundukları sıralarda söylenmiş sözleri hatırlatarak, ortaya atıyordu.

Hür. P. liderleri hâdiseleri değerlendirmekte ve demokrasinin icaplarını yerine getirmekte, bu meselede de büyük bir titizlik ve uyanıklık gösteriyorlardı. Ama birçok kimsenin asıl dikkatını çeken Hür. P. lilerin gösterdikleri hassasiyetten çok C.H.P. saflarına hâkim olan sessizlik oldu. Günlerce C.H.P. nin Bursa nutkuna mukabele etmesi boş yere beklendi. Günlerce C.H.P. li liderlerin tâ ağızlarının içine bakıldı, bir tek söz, bir tek kelime çıkacak mı diye.. Ama C.H.P. saflarından ne ses, ne de sada işitilmiyordu. C.H.P. nin bahar havası edebiyatından sonra kendisini derin bir rehavete terkettiği ve kapısına kadar gelen seviyeli bir muhalefet yapma imkânını nasıl teptiği âdeta gözle görülmüyordu. C.H.P. kendisine dokunulmadıkça memleket meselelerinde vaziyet almıyacak, sesini çıkarmıyacak ve seyirci kalacaktı? Bu, ne biçim bir memleket vazifesi anlayışıydı? C.H.P. nin bu tutumunun asıl sebeblerini anlamak, künhüne vakıf olmak çok zordu. Kolay olan bu şekildeki bu sessizliğin bir muhalefet partisine şeref - ve seçim- kazanmak için kâfi gelmiyeceğini anlamaktı.

C.H.P. nin pek ihtiyacımız olmıyan sessiz gemiler filosuna bu iltihakı, ne memleketimiz ve ne de genç demokrasimiz için iftihar verici bir hareket sayılamazdı.

AKİS Dâvaları

Önümüzdeki Perşembe günü, 16 Mayısta, öğleden sonra saat 14.45'te Ankara Toplu Basın Mahkemesinde "AKİS Dâvaları"na devam olunacaktır. Davacılar Başbakan Adnan Menderes ile Prof. Nihat Erim ve Sefa Kılıçlıoğlu - Yeni Sabah Gazetesinin Sahibi- dur.

Dâva edilenler Metin Toker ile Yusuf Ziya Ademhandır. Dâvacıları Hukuk Fakültesinin şöhretli Anayasa Profesörü Bülent Nuri Esen temsil etmektedir. Metin Toker ile Yusuf Ziya Ademhan ise Başkanlık emrine alındıktan sonra istifa eden Prof. Turhan Feyzioğlu ile aynı hâdise dolayısıyla kürsüden ayrılan Doçent Muammer Aksoy tarafından müdafaa olunmaktadırlar.

Duruşmada hapishanedeki üçüncü ayını tamamlayan Metin Toker ile Ankara Merkez Cezaevine 25 Nisanda giren Yusuf Ziya Ademhan da hazır bulunacaklardır.

Kıbrıs

Meydanda söylenen sözler

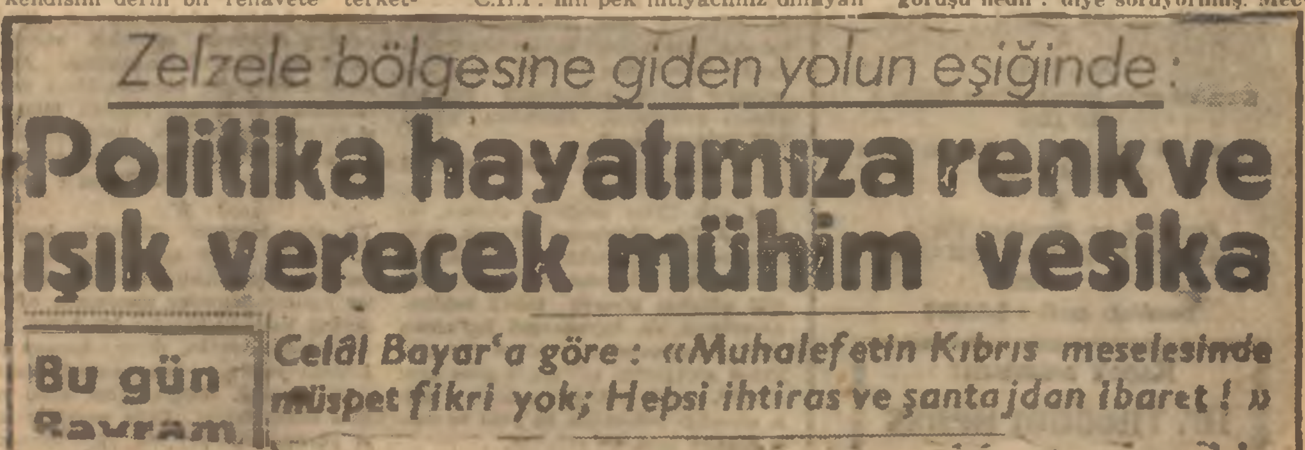
Geçen haftanın sonunda, 3 Mayıs Cuma günü Bursada Cumhuriyet meydanında toplanmış binlerce insan içinde Demokrat İzmir gazetesinin 1 Mayıs Çarşamba nüshasını okumuş olanlar bulunsaydı İktidarın başı - bu, Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın tâbiridir- Adnan Menderesin Kıbrıs mevzuunda bir kısım Muhalefete -C.M.P. ve Hür. P.- hücumlarını hiç yadırgamıyacaklardı. Zira Demokrat İzmir gazetesi 1 Mayıs Çarşamba günkü sayısında İktidarın başının 3 Mayıs Cuma günü söyliyeceklerini adeta kelimesi kelimesine yazmıştı. Bunun hokkabazlıkla veya telepatiyle bir alâkası yoktu; gazete Adnan Menderesin fikirlerini keşfetmiş de değildi. Sadece mükemmel bir "gazetecilik" yapmış ve hakiki bir vak'ayı tesbit ederek sütunlarına geçirmişti.

Hâdise Ege sahillerindeki Dalaman Üretme Çiftliğinde cereyan etmişti. Devlet Başkanı ve İktidarın başı zelzele bölgesindeki tetkiklerini müteakip bir kır yemeği yemek üzere o çiftliğe gitmişlerdi. Demokrat İzmir orada cereyan eden bir hâdiseyi şöyle anlatıyordu:

Çardak altındaki "Siyaset Sofrası" nın tabldotunda Kıbrıs çorbası da yer almıştı. Başvekil, memleket kalkınmasına temasla:

"— Daha iyisini yapacak varsa çıksın meydana..." diye sözlerini muhalefete intikal ettiriyor, takip ettikleri yolun, Kıbrıs meselesindeki hareket tarzlarıyle "Ne kadar tahripkâr" olduğunu şöylece ifade ediyordu:

"— Feridun Ergin bir takrir vermiş. Kıbrıs meselesinde hükümetin görüşü nedir? diye soruyormuş. Mec-

Zelzele bölgesine giden yolun eşiğinde:
Politika hayatımıza renk ve ışık verecek mühim vesika
Bu gün Bayram
Celâl Bayar'a göre: «Muhalefetin Kıbrıs meselesinde müspet fikri yok; Hepsi ihtiras ve şantajdan ibaret!»

"Demokrat İzmir"in verdiği haberin başlığı

Mükemmel bir gazetecilik

M A N Z A R A

Etrafımıza baktığımızda gördüğümüz manzara hiç hoş değil. Tekaüde sevkedilen hâkimler, polis kordonu altında yapılan siyasî parti kongreleri, her gün bir yenisi hapse tıkılan gazeteciler... Meşhur "16 hâkim"i, içlerinde Temyiz Başkanı ve Başsavcısı bulunan yeni bir kafile, onu geçenlerde "onluk" üçüncü bir grup takip etti. Halkçılar, Hürriyetçiler ve Milletçiler hakkında Türkiyenin her tarafında zabıtlar tutuluyor, bu partilerin kongreleri görülmemiş polis tedbirleri alınarak aktediliyor. Gazetecilere gelince, sadece son iki buçuk ay içinde Metin Tokeri Ziya Hanhan, Ziya Hanhanı Ratıp Tahir Burak, Ratıp Tahir Burakı Yusuf Ziya Ademhan takip ettiler. Şinasi Nahıt Berker zaten içerdeydi. Nihat Subaşının onlara katılması hiç kimseyi şaşırtmıyacaktır. Gazeteler hergün mahkûm olan bir yeni gazetecinin ismini bildiriyor. Manzara işte budur.

Hoş olmayan bu manzaranın yanında, hakikaten hazin olan bir vaziyet vardır: Vazifelerini yapmayanların teşkil ettikleri kalabalık.. Bu manzaranın o vaziyetin en tabiî neticesi olduğu kanaatini kafalarımıza sokmadıkça, manzaranın değişebileceğine inanmak safdilliklerin en büyüğüdür. O vaziyeti İngiltereye, Amerikaya, Fransaya taşıyınız, orada vazifelerini yapmayan insanlardan müteşekkil bir kalabalık teşekkül etsin, bakınız manzara buradakinden zerre kadar farklı olacak mıdır?

Vazifelerini yapamayanların başında, hışma uğrayan mesleklerin mensupları geliyor. Geçenlerde Cihat Baban meseleye gayet güzel teşhis koymuştu. "16 hâkim" hâdisesinde Temyiz Başkanının reaksiyonu bunu "icranın tamamiyle kanunî bir tasarrufu" olarak tavsiften ibaret kaldı. Sayın Başkan bir ay sonra, kendisi Başsavcıyla birlikte aynı muameleye uğrayınca, ihtimal ki başka reaksiyon göstermiştir. Ama geç kalmıştı. Koca Başkan tekaüd edilince Dördüncü Ceza Dairesi Başkanı ile Beşinci Ceza Dairesinin azası seslerini mi çıkardılar, yoksa Cihat Babanın tâbiriyle "bir müdafaa tertibi" mi aldılar? Hayır. Bugün milletçe onların vazifelerinden alınışlarının ıstırabını çekiyoruz. Yarın? Yarının bugünden farklı olacağının delili var mı ki?

Ya D.P. Grubu? İktidarda D.P. bulunduğu müddetçe memleketin mukadderatı D.P. grubunun eline tevdi edilmiştir. D.P. grubu icranın tasarruflarını mürakabe etmekle mükelleftir, vazifelidir. Bu grubun sayın azası "görülen lüzum" un ne olduğunu hâlâ sormıyacak mıdır? Yoksa pek muteber bir D.P. gazetesinde -Havadis- fütursuzca ifade edildiği gibi icranın tasarrufunun, Cumhurbaşkanı ve Başbakan tarafından tasdik olunduğuna göre, yerinde telâkki edilmemesine imkân bulunmadığı D.P. grubunun da kanaatı mıdır? Eğer öyleyse rejimimizin adını değiştirmek için ne bekliyoruz? Düşününüz, bu gazeteye kalırsa, altında bir Cumhurbaşkanının ve bir Başbakanın imzası oldu mu, dünyada her karar yerindedir, hiç bir karar tenkit olunamaz! 1950'de D.P. niçin böyle düşünmüyordu?.

Vazifesini yapmayan bir başkası, doğrudan doğruya İsmet İnönüdür. Başbakan Adnan Menderesın Büyük Mecliste İnönünün şahsiyeti hakkında söyledikleri doğrudur. İnönü hakikaten bu memleketteki belli başlı kuvvetlerden biridir ve

İsmet İnönü

Bir vazife sizi bekliyor

onun muhtelif meselelerde gerektiği gibi vaziyet alması, o meselelerin akıbeti üzerinde rol oynar. Hâkimler tekaüt ediliyor, sendikalar hücuma uğruyor, gazeteciler hapislere atılıyor. İnönü ne yapıyor? Susuyor. Bahar havasından kimsenin şikâyeti yoktur; ama bahar havası demek bir tarafın, öteki tarafın yaptığı ıstırap uyandırıcı hareketler karşısında dilini yutması demek değildir. İnönüden beklenilen, tarihî şahsiyetiyle bu milletin vicdanından gelen sese cesaretle, azimle, fütursuzca tercüman olmasıdır. Istırap verici hareketler yokken feryat etmek elbette ki gülünçtür; ama böyle hareketler varken İnönünün köşede oturmak asla ve asla hakkı olmamak gerekir. O haklarımızı müdafaa etmezse, o haklarımızı müdafaa edenleri, desteklemek bir yana, yalnız bırakırsa, o platonik bir bahar havası hülyası içinde İktidara bizzat Başbakanın "tek elin sesi çıkmaz" sözünü hatırlatmazsa ve o vaziyet almazsa bu sükûta "Hazin" den başka sıfat takılabilir mi?

Bahar havasına iktidarın mukabelesi emekliye sevk edilen yeni hâkimler, hapsedilen yeni gazeteciler, kapatılan yeni sendika birlikleri, takip edilen yeni muhaliflerden ibaret kalmıştır. İnönü, İktidara rejimi normalleştirmek için mükemmel bir fırsat vermişti; mevcut bütün şüphe sebeblerine rağmen milletin ekseriyeti İnönüyü bunun için desteklemişti. İktidar fırsattan istifade etmek niyetini taşımadığını bugüne kadar göstermemiş midir? Bugün İnönü, çekilen ıstırapları görmüyor mu? Yoksa İktidarın hareketlerini destekliyor mu? Rejim dâvaları elbette ki uzun vâdeli işlerdir; bunların bir gün içinde halli, bahis mevzuu olamaz. Ancak adımlar geriye doğru atılırken, rejim, bütçe müzakerelerinin cereyan ettiği günlerden de geriye doğru giderken, bahar havası İnönünün susmasından ibaret kalırken C.H.P. Genel Başkanı vazifesini yapmayan bir insandan başka bir şey değildir. Bir kısım vatandaşlar ıstırap içindeyken İktidara tek elin şaklamadığını dahi hatırlatmayan İnönü bu memlekette demokrasi için mücadele etmek isteyenlere örneklerin en kötüsünü vermekte, üstelik onların azim ve cesaretini kırmaktadır. Millî Muhalefet liderliği asla bu demek olamaz.

★

Vazifesini o yapmaz, bu yapmaz. Pek âlâ hoş bulmadığımız manzara nasıl değişecektir? Nasılı bırakınız, niçin değişecektir? Hoşlanmadığımız hareketler bu vazifelerini yapmayan insanlar kalabalığını gayet iyi tanıyanların, onların reaksiyonlarının neden ibaret kalacağını mükemmel şekilde tartanların, senelerce bir köşede oturup "müşahede etmiş" olanların tamamiyle haklarıdır. Hesaplarının doğru çıktığını her fırsatta anlıyanların hesaplarını değiştirmeleri için zerrece sebep yoktur. Onlara hesaplarının yanlış olduğunu demokrasi rejimlerinin vatandaşlara tanıdığı bütün hakları kullanarak biz kendimiz ispat etmeliyiz. Hışma uğrayan meslek mensuplarından İktidar gruplarına, İktidar gruplarından İnönü gibi şahsiyetlere kadar hepimiz vazifesini yapmayan insanlar olarak kalacaksak bari oturup bizim hakkımızda bu kadar iyi teşhis koyanları ve ona göre davrananları var kuvvetimizle alkışlıyalım. Hiç olmazsa, bir işe yaramış oluruz.

liste ona ben soracağım: Ya senin görüşün ne? Şimdiye kadar hangi biri müsbet bir fikirle ortaya çıkabildi? Osman Bölükbaşı İstanbul'a gidiyor. Soruyorlar ona: "Kıbrıs hakkında ne düşünüyorsunuz?" Cevap veriyor: Hükümet, görüşünü açıklamadı ki... Bizim görüşümüz apaçık meydanda..

"Adanın taksimi, en son fedakârlığımızdır" dedik, daha ne istiyorlar. Velevki iddiaları doğru olsun, hükümete mi tâbi olarak konuşacaklar? Yaptıklarını zaten yaptılar. Yunanlılar hâlâ, muhalefetin 7 Eylül hâdisesi isnatlarına dayanarak seslerini yükseltiyorlar. Onlara bu malzemeyi veren, kendi isnatlarımız, kendi muhalefetimizdir. Şimdi çıksınlar bakalım ortaya, görüşleri neymiş, bu dâva nasıl halledilmeliymiş?"

Muhterem Celâl Bayar, bütün bu konuşmaları çok sakin bir eda ile takip ediyordu. Taşı gediğine koymuş olmak için hemen ilâve etti:

"— Onlara, sizin görüşünüz nedir diye sormakla hususi bir kıymet vermiş oluyorsunuz. Bakalım ortaya koyacak müsbet bir fikirleri var mı? Mesuliyet duygusundan uzak olarak konuşuyorlar, hepsi itiraz, hepsi şantaj..."

Çekirdekten yetişme bir siyaset adamı olarak Celâl Bayarın izhar ettiği kanaate, Menderes şu şekilde mukabelede bulundu:

"— Bu dâvada memleket menfaatine büyük zararı getirenlerin bu dâvadaki tenkit haklarını nasıl bir görüşe dayandıracakları hakikaten meraka değer."

Bu sözler üzerine Celâl Bayarın çehresinde bir gülümseme hali hasıl olmuştu. Hafifçe doğrularak, sağ eliyle tam üç defa Adnan Menderesin sırtını okşadı:

YAZISIZ

"— Bu işler hep böyle olmuştur. Hep böyle olmaktadır. Daima insanlar ve haklı olanlar kazanır."

Her işin en son derinliğine kadar hesabını yapmadan karar vermediklerini söyliyen Menderes de:

"— O halde biz de hak bildiğimiz yolda hiç bir şeyden perva etmeden yolumuza ve işimize devam edeceğiz." diyerek kumanya kutusundan bir elma çıkardı.

Hakikaten, basın kanunundaki tekzip hakkına rağmen tekzip olunmadığına göre doğru olduğu anlaşılan bu sahnenin gazeteye intikalinden iki gün sonra İktidarın başı Dalaman çiftliğindeki sözlerini Bursada Cumhuriyet meydanında tekrarlıyordu. Demokrat İzmir gazetesine göre Adnan Menderes Dalaman çiftliğine başını Köyceğizde bir ilkokulun alçak kapısına şiddetle vurduğundan ve canını acıttığından pek sinirli gelmişti. Gazete o sözleri buna atfediyordu. Halbuki geçen haftanın sonunda Bursada böyle bir sinirlilik mazereti de mevcut değildi. Buna rağmen hissi sebebler ve peşin kanaatler hükümlerini icrada devam ediyorlardı. Cumhurbaşkanının Dalamandaki sözleri ve İktidarın başının Bursada Cumhurbaşkanının yanında konuşması bütün milletin özlediği "Çankayada Devlet Başkanının başkanlığında Mecliste temsil edilen bütün siyasi parti liderlerinin iştirakiyle Kıbrıs mevzuunda toplantı"nın niçin gerçekleşmediğini mükemmelen ortaya koyuyordu.

Bursa nutku

İktidarın başı, geçen haftanın sonunda Cuma günü Mecliste değil, fakat Bursada Cumhuriyet meydanında halkın önünde konuştu. Fakat nutuk, meşhur papazın serbest bırakıldığı günden beri zihinlerde uyanan istifhamları cevaplandırmaktan çok uzaktı. Cumhurbaşkanının "vaktın geçmesine rağmen kendisini sıkıştırınız. Birçok sualler sorunuz, cevaplarını verecektir" demesine rağmen İktidarın başına hiç bir sual sorulmadı. Zira ortasında Atatürkün at üzerinde bir heykeli bulunan Cumhuri-

DÖRDÜNCÜ YILA

Bundan asırlar, uzun asırlar evvel bir adam şunları söylüyordu: 'İnsan bir sazdan başka şey değildir, tabiattaki sazların en nahifi, ama düşünen bir saz... Bütün vakarımız, düşünceden ibarettir... O halde iyi düşünmeye çalışalım: İşte ahlâkın esası". Aradan yüzlerce sene geçti; Fakat bu yüzlerce sene Pascal'ın sözlerindeki hakikati değiştirmedi. İnsanların trenleri, otomobilleri, uçakları, hatta atomları oldu. Ama insanlık vakarı daima düşünceden ibaret kaldı. İnsan düşündüğü müddetçe insan oldu. Asırların Pascal'a ilâvesi, düşündüğünü söyleyebilmek faziletini de insanlık vakarının lâzımı gayri müfariki haline getirmesidir.

AKİS'in üçüncü yılını tamamladığı şu hafta içinde, elinizdeki mecmuayı hazırlayanlar insanlık vakarını muhafaza etmiş olmanın huzuru içindedirler ve bu onların tek iftiharıdır. AKİS 1954'den bu yana türlü cereyanlar gösteren siyasi hayatımız içinde elinden geldiği kadar ışık gösterme vazifesini yapmaya çalışmış, müşkül anlarda, müşkilâttan yılmadığı gibi tansiyonu gevşediği devrelerde de kendisini hicap verici bir atalete düşürmemeye dikkatli olmuştur.

1954 Mayısının ortasında, D.P. yi İktidarda bırakan seçimlerden hemen sonra çıkmaya başlayan AKİS, siyasi bir aktüalite mecmuası olmaktan başka gaye taşımıyordu. İlk ilânlarımız mecmuayı "sıkmayan ciddi mecmua" olarak takdim ediyordu. Bir haftanın her sahadaki aktüalitesini cazip bir üslupla veren, o hâdiseleri en tarafsız gözle tahlil ve tefsir eden, aklıselimin sesine tercüman olan bir mecmua... AKİS, dünyanın bir çok demokrasisinde eşi bulunan siyasi magazin tipinin Türk nümunesi olacaktı. Hâdiseleri şahıslar yarattığına göre elbette ki şahıslardan bahsedecekti, onlarla meşgul olacaktı, bu hâdiseleri gidip ta kulislerde takip edecekti, gündelik gazetelerin bir kenarda bıraktıkları, fakat bilhassa zihniyetleri belli etmek bakımından çok alâka uyandırıcı teferruatı mükemmel bir istihbaratla okuyucularının gözleri önüne serecekti. İnsanları ve vak'aları bir arada gösterecekti.

Bundan tam üç yıl evvel, 1954 Mayısının ortasında, 1950'de milletin kahir ekseriyetle iş başına getirdiği İktidar, gene kahir ekseriyetle iş başında kalırken AKİS gibi bir mecmuaya bu topraklar üzerinde artık tahammül edilebileceği kanaatindeydik. Ümit ediyorduk ki demokrasimiz artık Batılı mecrasına girmiştir; zira girmemesi için hiç bir sebeb görmüyorduk. Bugün, o inançla kolları sıvamış olanlardan Metin Toker, Yusuf Ziya Ademhan demir parmaklıkların arkasındadırlar. Cüneyt Arcayürek oranın gölgesinde günler geçirmiştir ve AKİS murakabe istemiyenlerin, şahıslardan hakikatların yazılması suretiyle bahsedilmesine tahammül edemiyenlerin, insanların düşünen bir saz olmalarına rıza göstermeyenlerin, her şeyi tenkit edilmeksizin yapabileceklerine inananların bir numaralı hedefi haline gelmiştir. Mutlaka devrilmesi, yerle

GİRERKEN...

bir edilmesi ve adına demokrasiden başka isim verilen rejimlere gidilmesi için üzerinden geçilmesi gereken bir hedef sayılan **AKİS**'in şu üç yıl zarfında maruz kaldığı hışmın bir kısmı umumi efkârın malûmudur. Malûm olmıyan kısmı ise bir gün elbette yazılacaktır ve o zaman sadece "**AKİS**'in hikâyesi" insanlara 1954 - 1957 arasının en güzel panoramasını çizmiş olacaktır. Dünyada belki hiç bir mecmua ile, **AKİS** ile uğraşıldığı kadar uğraşılmamıştır. Sadece bir siyasi aktüalite mecmuası olarak neşir hayatına atılan **AKİS**, kaderin ve kaderden çok siyasi konjonktürün bir neticesi olarak demokrasi içinde yaşama azminin timsali haline gelmiştir.

Şu elinizdeki mecmuayı hazırlayanlar ve bu mecmuayı kuranlar ne kadar isterlerdi ki 1954 seçimlerinden sonra memlekette gerçekleşeceğini umdukları iklimde **AKİS**'i iyi bir kapak içinde, doğru dürüst kâğıda basılmış, sadece cazip bir aktüalite mecmuası olarak çıkartabilsinler. Herkesin emin olması lâzımdır ki **AKİS**'in tek ideali budur. Siyasi mücadele **AKİS**'in tabiatı icabı değildir; tamamiyle arızidır ve şartlarının icabıdır. Ama mademki o iklim ancak düşünmeyen saz haline gelmek istemeyenlerin azimli mücadelesiyle kurulabilecektir, o halde **AKİS** basacak kâğıt bulduğu müddetçe mücadelesine her eziyete, her fedakârlığa ve her ıstıraba katlanarak mutlaka ve mutlaka devam edecek, zafer mutlaka ve mutlaka bizim olacaktır..

★

Ama **AKİS**, tâ çıktığı günden bu yana bir hakikatı herkese anlatmaya çalışmıştır: Siyasi rejimler milletlerin hareket tarzları neticesidir ve her millet lâyık olduğu idareyi bulur. Topyekûn bir milletin tutumudur ki, siyasi rejimini tâyin eder.

AKİS dördüncü yılına basarken bu vadide en başarılı fikirleri tesbit etmek üzere büyük bir teşebbüse geçmektedir. Teşebbüs bir yazı müsabakasıdır. Geliştirilmesini istediğimiz fikir şudur: "Demokratik rejim içinde azimli milletler nasıl hareket etmelidirler?". Bilindiği gibi gündelik gazetelerin piyango tertipleri neticesi, mükâfatlı müsabakalar kanunla yasak edilmiştir. Bu yüzden müsabakanın hangi şartlar altında yapılabileceği hukukçularımız tarafından incelenmektedir. Esas olarak, yukarıdaki mevzuda yazılmış en iyi makaleleri 1 Temmuz 1957 ile 1 Mayıs 1958 arasında her hafta **AKİS**'te neşredilecek ve **AKİS**'in kuruluş yıldönümünde toplanacak Türkiyenin en selâhiyetli jürisi "senenin makalesi"ni seçecektir. Makale sahibinin resmi, yıldönümü sayımızın kapağını süsliyeceği gibi kendisine şimdiye kadar ödenmiş telif bedellerinin en yükseği - düşündüğümüz miktar: 1.000 lira - ödenecektir. Hukukçularımızın incelemesi bu hafta içinde bitecek ve müsabakanın tafsilâtı ileride ilân olunacaktır.

AKİS

Dr. Fazıl Küçük

Talimat cepte mi?

yet meydanı, Büyük Millet Meclisi değildi. Meydan nutuklarında bir hatibi sıkıştırmak şöyle dursun, sadede getirmek bile çok güçtü. Hele siyasi inceliklere hakkıyla vakıf bir kimsenin Kıbrıs meselesini bir iç siyaset işi haline getirmeleri, hatta kendilerini alkışlattırmaları zor değildi. "Kıbrısı isteriz, Kıbrısı isteriz!" diye haykıranlara, "Size Adanın yarısını vereceğim" demek kolaydı. Kimse "evvelce bütününü vaadetmiştin, niye fikrini değiştirdin" demiyecekti. Hıncahınç dolu meydan, aslında hatip için boştu, istediği gibi at oynatabilirdi. Nitekim kelimenin tam mânasıyla bir politikacı olduğunu herkesin teslim ettiği Başbakan kolay yolu seçmekten kendini alamadı.

Sussan azarlar..

Nutkun mukaddemesini, mutad üzere, Muhalefete hücum teşkil ediyordu. Târiz okları C.M.P. liderlerine tevcih edilmişti. Osman Bölükbaşının suçu "temkinli davranmak"tı. Bölükbaşı, gazetecilerin Kıbrıs hakkındaki suallerine "Evvelâ hükümet görüşünü açıklasın, biz ondan sonra konuşacağız" diyordu.

Makarios'un serbest bırakıldığı günden bu yana bir sürü hâdise cereyan etmişti. Sir James Bowker'in Rolls-Royce'u daimi park mahalli olarak Dış İşleri Bakanlığının önünü seçmişe benziyordu. Washington'dan dönen Amerikan Büyük Elçisi Fletcher Warren yorgunluk kahvesini Kavaklıderedeki evinde değil, İstanbul Vilâyetinde içiyordu. İngiltereden kulağa hiç de hoş gelmiyen sesler duyuluyordu. Gazetelerde Dış İşleri Bakanlığında mühim bir faaliyetin hüküm sürdüğüne ve Türkiyenin Kıbrıs tezinin hazırlandığına dair haberler çıkıyordu. Çankayada sabahın erken saatlarından gecenin geç vakitlerine kadar süren mühim bir kabine toplantısının yapıldığı biliniyordu. Mühim bazı hâdiselerin cereyan ettiği muhakkaktı. Fakat kimse esrar perdesini yarmaya muvaffak olamamıştı. Haklı olarak gözler, İktidarın başına çevrilmişti, onun konuşması, ne yapmayı düşündüğünü açıklaması bekleniyordu.

Dış siyaset meselelerindeki ananevi ihtiyattan kurtulamıyan Bölükbaşı da, hükümetin açıklamasına intizaren -şimdilik- susmayı tercih etmişti. Fakat C.M.P. liderinin susması bile "suç" idi. Kıbrıs meselesi ayan beyan ortada değil miydi? "Kıbrıs meselesi bütün parlamentolarda konuşulmuştu. Bunlara ait haberler radyolarda ilân edilmişti. Mesele aynı zamanda Birleşmiş Milletlerde de konuşulmuştu". Dahası da vardı: Yunan Meclisi de bu meseleyi konuşmuştu. Meselenin ne olduğunu bilmeyen -Bölükbaşı hariç- kim kalmıştı ki? Bölükbaşı Kıbrıs meselesini sanki Mecliste konuşulduğu zaman "... öğrenecek. Bu ana kadar anlamamış ve bilmiyor. Ancak Mecliste konuşulduğu zaman agâh olacak ve ondan sonra cevap verecek..." idi. Şu halde C.M.P. liderinin gizli bir maksadı vardı. Memleketin en iyi "siyasi"si için bu maksadı keşfetmek işten bile değildi. Bunun mânası şuydu: O, Kıbrıs meselesiyle değil, hükümetle uğraşmaktaydı. "O, kendisine sorulan suale cevap vermemek suretiyle, bir siperin içine girerek silâhını kuracak ve hükümeti müşkül mevkide farzederek Kıbrıs meselesinden konuşulduğu zaman onu kalpgâhından vurmak için fırsatlar kollıyacak" idi. İktidarın başı, susan bir ağzın gerisinde yatan kötü niyeti avcıyı keşfetmişti.

Artık, "Bana kimin olursa olsun sadece bir cümlesini verin, onu idama mahkûm ettireyim"diyen Napolyon'a bu durum karşısında hak vermemek imkânsızdı.

Susmasan azarlar..

Hür. P. adına Meclise bir önerge veren Feridun Ergin de, Bölükbaşı-

dan daha az "suçlu" değildi. Susan hükümeti konuşmaya zorlamak suçunu işlemişti. Kıbrıs meselesini yakından takip edenlerin zihinlerinde bir sürü sual belirmişti: Hükümet niçin 24 Ağustos 1955 tarihine kadar Türkiyenin Kıbrıs mevzuuna verdiği ehemmiyeti dünya umumî efkârına anlatmak için bir gayret sarfetmemişti? Neden Yunanlılar işin başından beri hiç bir tâvizde bulunmazken Cumhuriyet Hükümeti "fedakârlık" yolunu seçmişti? Neden İngiltere, Türkiye gibi Taksimi nihai çare olarak kabul etmiyordu? Bu görüş farkını nasıl izah etmek lâzımdı? İngiltere Adaya muhtariyet vermeyi düşündüğünü ısrarla söylüyordu. Türkiye Muhtariyete taraftar mıydı? Bu suallerin cevabını bilmeyen -Bölükbaşı da dahil - bir sürü insan vardı. Hür. P. bu insanlara tercüman oluyor, hükümeti halk efkârını aydınlatmaya davet ediyordu. Hiç değilse milletvekilleri -gizli bir celsede - aydınlatılmalıydı. Fakat Başbakana göre aydınlanmaya ne lüzum vardı? Muhalefet -eğer varsa - fikirlerini söylemeliydi. İhtimal ki böylece Başbakan sipere çekilecek, Muhalefeti "kalpgâhından" vuracaktı. Ama her hâdise Hür. P. nin Kıbrıs meselesini bir avcı zihniyetiyle düşünmediğini gösteriyordu. Hür. P. bir memleket vazifesi yaptığı kanaatındaydı. Kıbrıs, Hür. P. için millî bir dâva idi, iç politikaya âlet edilmemeliydi. Yıldırımlar üzerine yağdıktan sonra bile, Feridun Ergin "Şu anda maksadım İktidarı hırpalamak değil, kuvvetlerimizi ve imkânlarımızı dâvanın muvaffakiyeti uğrunda seferber etmektir. Memleket menfaatları gerektirirse İktidarın hatalarını bile müsamaha ile karşılıyacak bir zihniyete sahip bulunduğumuzdan şüphe etmesinler" diyebiliyordu. Başbakanın tâbiriyle "millî haysiyeti ve millî menfaatları en yüksek seviyede alâkadar eden bir mevzuda bütün vatan evlâtlarının vicdan birliğini temsil edecek bir ağız, kalp ve vicdan birliği altında siyaset adamlarının çalışmaları lüzumunu" gönüllü olarak kabul ediyorlardı. Kıbrıs meselesinde Türk milleti gibi" bir tek kalp, bir tek vücut, bir tek ruh gibi" birleşme "ferman"ına boyun eğiyorlardı. Yalnız Muhalefetten gözü kapalı "lebbeyk" demesi beklenmemeliydi. Muhalefet bir "siyasi robot" değildi. Kıbrıs işi muvafık-muhalif birlikte münakaşa edilmeli, üzerinde enine boyuna düşünülmeliydi. Ancak bundan sonra tek bir görüş kabul edilmeli, herkes bu görüşün müdafii kesilmeliydi. Muhalefetin de belki -acizane- söyliyecek bir kaç sözü vardı. Hükümet rontgen şualarını harekete geçirmeden ve Muhalefetin gizli niyetlerini keşfetmeden evvel, biraz tevazu ve hüsnüniyet gösterip söylenenleri dinlemek itiyadını elde etmeliydi.

Karaosmanoğlu - Ergin - Bölükbaşı

"İmtihan" da sıfır aldılar!.

Bahar havası

Hür. P. ve C.M.P. yi yaylım ateşine tutan İktidarın başının C.H.P. yi dikkatle ateş menzilinin dışında tutması kimsenin gözünden kaçmadı. Menderes "Büyük millî dâvalarda hükûmeti destekliyen ve Türk milletinin birliğine ve tesanüt duygusuna tam yaraşır şekilde hareket eden muhalif arkadaşlar"ına Bursalıların huzurunda teşekkür etmeyi en zevkli bir vazife telâkki ediyordu.

Gülek ve Bölükbaşı Kıbrıs meselesinde farklı bir dil kullanıyorlarsa da aynı lâfları söylüyorlardı. Ama ne var ki birisi sıfır alıyor, diğerine tam numara veriliyordu. Sanki iktidar sihirli bir âlete sahipti; sözlere göre değil, sözlerin arkasında yatan iyi ve kötü niyetlere göre not veriyordu. Bahar havası tesirlerini gösteriyordu. C. H. P. artık İktidarın "kalpgâhına" nişan alan avcı olmaktan çıkmıştı. Dostluk rüzgârlarının tatlı tatlı estiği bu ılık bahar havasında mışıl mışıl uyuyordu ve İktidarın kaşı bir anne şefkatiyle "Uyusun da büyüsün yavrum" ninnisini söylüyordu.

Kıbrıs yolcusu

Meşhur papazın serbest bırakıldığı günden beri endişe içinde bulunan, ne yapacağını tâyin edemiyen ve aydınlanmak için Ankaraya koşan Kıbrıslı Türklerin lideri Fazıl Küçük bu haftanın ortasında Adaya dönmek için hazırlanıyordu. Dr. Küçük, Kıbrıslılara bir bayram müjdesi götürmeyi çok arzu ediyordu. Kıbrıslı Türklere "Hiç bir zaman Yunanlıların eline düşmiyeceksiniz" demek arzusuyla tutuşuyordu. Fakat tıpkı Bölükbaşı gibi, Dr. Fazıl Küçük te kâfi derecede aydınlanamıyanların arasındaydı. Arife günü yaptığı bir beyanatta Dr. Küçük, Kıbrısa dönmek için Başbakanın emir ve direktiflerini beklediğini söylüyordu. Makarios'un serbest bırakılmasından sonra hasıl olan durum karşısında, takip edilecek yeni hareket tarzı ve girişilecek mücadelenin metodları hakkında Kıbrıslı liderler bayramdan önce Türk hükümetinden henüz talimat almamışlardı. Anlaşılan şimdi "talimat" ceplerinde Kıbrısa dönüyorlardı. Bu arada Sir James Bowker de Dr. Fazıl Küçük ile bir mülâkat yapıyordu. Büyük Elçi Dr. Küçük'e İngilterenin Adanın mukadderatı hakkındaki kararını değiştirmediğini ifade etmişti. İngiltere Kıbrısta evvelâ bir İdarî muhtariyet denemesi yapacak, bu muvaffak olmadığı takdirde her iki cemaata da kendi mukadderatlarını tâyin hakkı verecekti. 19 Aralık 1956 da Avam Kamarasında konuşan Müstemlekeler Bakanı Lennox-Boyd da Büyük Elçiden farklı bir dil kullanmıyordu. Radcliffe anayasası Adaya geniş muhtariyet veriyordu. İleride mahalli hükûmet muvaffak olduğu takdirde, durum ve stratejik şartlar müsaitse "beynelmilel" Kıbrısta yaşıyan iki ayrı cemaata kendi mukadderatlarını tâyin hakkı verilecekti. Daha üç gün evvel İktidarın başı Bursada "İngiltere taksime taraftar olmuş ve bu hususta açık beyanat yapmış ve hükümetimize teminat vermiş bulunuyor" diyordu. Aynı anda İngilterenin yarı resmî sözcüsü Kenter sanki Menderese azizlik etmek istiyormuş gibi Londra hükümetinin taksimden bambaşka şeyler düşündüğünü bildiriyor, bir gün sonra da meşhur London Times tak-

simin aleyhinde zehir zenberek bir makale neşrediyordu. Bir Başbakanın ezbere konuşmak gibi bir hafiflik yapamıyacağına inanan kimseler, bir türlü meseleyi çözemiyorlardı. İngiltere bukadar mürai miydi? Bir taraftan Türk hükümetine teminat veriyor, diğer taraftan bu teminatı hiçe indiren niyetler besliyordu. O halde - ve eğer mevcutsa- bu teminatın ne kıymeti olabilirdi? Hele İngilterenin taksime taraftar olduğu hususunda açık beyanatını, İngiliz devlet adamlarının sözlerini kelime kaçırmadan takip edenlerin hiç biri hatırlamıyordu.. İngiliz devlet adamlarının beyanatında taksim, adamlarının beaynatında taksim, tünelin ucundaki son çarelerden biri olarak gösterilmişti. İngilterenin taksim fikrini samimiyetle değil, Yunanistanı tehdit etmek için ortaya attığını iddia edenler bile vardı. Meselâ New York Times bu fikirdeydi. Her hâlü kârda İngilterenin tünelin çıkış değil, giriş kapısında bulunduğunu düşündüğü muhakkaktı. Anlaşılan Cumhuriyet Hükümeti hâdiselere yanlış teşhis koyuyor, yanlış istihbarat yapıyor ve politikasını bunların üzerine bina ediyordu. Sadece bu, İktidarın Muhalefetle bir istişarede bulunmak mecburiyetinde olduğunu, münakaşa neticesinde vaziyeti daha berrak göreceğini ispat ediyordu. Yanlış teşhis, yanlış istihbarat ve nihayet doğru söyliyenleri küçümseme Kıbrıs politikasında 1950'den bu yana niçin fiyaskodan fiyaskoya gittiğini ve İktidarın niçin defalarca vaziyet değiştirmek zorunda kaldığını mükemmel şekilde ortaya koyuyordu. İktidarın millî meselelere Muhalefeti de iştirak ettirmek "fermanına boyun eğmesi" âcil bir zaruret olarak kendini hissettiriyordu.

Dış Politika

Mümtaz bir misafir

Geçen haftanın sonunda, Pazar akşamı Ankaralılar saatın bir hayli gecikmesine ve ortalığın kararmaya yüz tutmasına rağmen tâ Dışkapıdan Kavaklıdereye kadar uzanan caddenin iki tarafına dizilmiş, Federal Almanyanın Devlet Başkanı Dr. Theodor Heuss'ü alkışlamak için sabırsızlanıyorlardı. Misafir Cumhurbaşkanı Ankara caddelerinden geçerken halkın hakikaten coşkun ve candan alkışlarıyla selâmlandı. Halk, Cumhurbaşkanı Dr. Heuss'ün şahsında harabeye dönmüş bir vatanı kısa zamanda mamureye çeviren ve sıfırdan başlıyarak yeniden kuvvetli bir ekonomi kurmaya muvaffak olan Alman milletini alkışlıyordu.

Federal Almanyanın Cumhurbaşkanının memleketimizi ziyaretinin arkasında, bizim için cidden çok ehemmiyetli faydalar vardı. Dr. Theodor Heuss'ün Türkiyeyi ziyaretinin tam Almanyanın Orta Doğuya müteallik iktisadî bir plânı tatbik mevkiine

Kapaktaki Devlet Başkanı

Dr. Theodor Heuss

Türk milleti, geçen haftanın sonundan beri büyük bir milletin güzide devlet başkanını aralarında görmenin, topraklarımızda misafir etmenin coşkun iftihar ve sevinci içinde yaşıyor. Federal Almanya Cumhuriyetinin Başkanı Dr. Theodor Heuss'ün mümtaz şahsiyetinde, yıllardan beri büyük bir sevgi ve hayranlık beslediğimiz Alman milletini görüyor ve alkışlıyoruz.

Son yarım asır içinde, liderlerinin basiretsiz politikaları yüzünden iki cihan savaşına girip bunlardan mağlûp çıkan, fakat gene de yıkılmak bilmeyen azmi ile kısa zamanda kalkınan, siyasi ve iktisadî bakımdan dünya politikasında kolayca ilk sırayı işgal ediveren bir millete karşı sevgi ve hayranlıktan başka bir his beklemeye imkân var mıdır? Kaldı ki Alman milleti ile Türk milletini birbirine yaklaştıran müşterek bir bağ daha vardır: Her iki millet te tarih boyunca "asker millet" olarak nam kazanmıştır. Birinci Dünya Harbinde müttefik ve silâh arkadaşı olarak bu bağ daha da kuvvet kazanmıştır. Ayrıca Almanya ticarî bakımdan da Türkiye için yakın tarihin hemen her devrinde ilk plânı işgal etmiştir. Senelerce ithalâtımızın en büyük kısmını Almanyadan yapmışızdır. İhraç mallarımızın da en büyük alıcısı çok zaman Almanya olmuştur. Tarih ve ticaretin sıkı bağlarla bağladığı Türkiye ve Almanya arasındaki dostluğun sağlam temelleri vardır. Federal Almanya Cumhurbaşkanı Dr. Theodor Heuss'ün bu derece sıcak, bu derece candan karşılanışının bir sebebi de budur.

73 yaşındaki, kır saçlı ve uzun boylu enerjik Cumhurbaşkanı Dr. Theodor Heuss, meslekten yetişmiş bir gazeteci ve değerli bir ilim adamıdır. Doğum şehri olan Württemberg Brackenheim'de daha henüz lise son sınıfta talebeyken gazeteciliğe başladı. Liseyi bitirdikten sonra Münih ve Berlin'de İktisat ve sanat tarihi okudu. Sonra Münih'te iktisat doktorası verdi. Dr. Theodor Heuss, doktorasını tamamladıktan sonra kendisini tamamiyle gazeteciliğe verdi. 1905'ten 1918'e kadar, tam 13 sene Berlin'de "Die Hilfe - Muavenet" isimli mecmuasının başyazarlığını yaptı. Aynı zamanda Heilbronn'da çıkan "Neckarzeitung" gazetesine de başyazılar yazıyor, "Marz" adlı mecmuanın yazı işleriyle meşgul oluyordu. Birinci Dünya Harbinin sonunda Alman Demokrat Partisine yazılarak politika hayatına atıldı ve Berline geçerek "Deutsche Politik" adlı haftalık mecmuayı çıkarmaya başladı. Dr. Theodor Heuss, Alman Demokrat Partisinden milletvekili seçildiği 1933 yılına kadar Berlin'de bir taraftan politikayla uğraşıyor, bir taraftan mecmuasını çıkarıyor, bir taraftan da Berlin Siyasi İlimler Fakültesinde doçentlik yapıyordu.

Dr. Theodor Heuss, parlamento hayatına girdiği zaman karşısında çok tehlikeli ve bir o kadar da kuvvetli bir hasım buldu: Nasyonal Sosyalizm.. Fakat Dr. Heuss, mücadeleden kaçacak bir adam değildi. Reichstag'da irat ettiği nutuklarla Nasyonal Sosyalizme karşı açıkça cephe aldı ve "Hitler's Weg - Hitlerin Takip Ettiği Yol" adlı kitabını neşretti. Bu kitabın neşri üzerinde Berlin Siyasi İlimler Fakültesindeki hocalık vazifesinden uzaklaştırıldı. Fakat baskının arkası kesilmedi: 1936'da sevgili mecmuası "Die Hilfe"in yazı işlerinden de çekilmeğe mecbur bırakıldı. O tarihten sonra serbest muharrir olarak çalıştı. "Frankfurter Zeitung" gazetesinde bilhassa edebiyat ve kültür mevzuunda yazılar yazdı. Ama Gestapo Dr. Heuss'ün yakasını bırakmıyordu Hitlerin muhalifleriyle devamlı temas halinde bulunduğu için hayatı Gestapo'nun daimi nezareti altında geçiyordu. 1943'te Berlinden ayrılıp Heidelberge'e yerleşti. İkinci Dünya Harbinin de nihayetlenmesi ve Hitlerin tasfiyesi üzerine yeniden politika hayatına döndü. Württemberg'de Demokrat Millet Partisini kurdu. Bu parti 1948'de mümasil partilerle birleşerek Liberal Demokrat Parti adını aldı. Dr. Heuss 1949 yılına kadar bu partinin başkanlığını yaptı. Bu tarihte partisini temsilen milletvekili seçildi ve 12 Eylül 1949 tarihinde yapılan seçimlerle Federal Almanyanın Cumhurbaşkanı olmak şerefini kazandı. 1954 de tekrarlanan seçimlerde de Dr. Theodor Heuss yeniden Cumhurbaşkanı seçildi.

1908 senesinde evlenen ve bir oğlu dünyaya gelen Dr. Heuss 1952'de eşini kaybetmiş ve bir daha evlenmemiştir.

Dürüst bir gazeteci, çalışkan bir ilim adamı, parlak ve sürükleyici bir hatip olarak şöhret kazanan Dr. Theodor Heuss, Federal Almanyanın Cumhurbaşkanlığını da liyakat ve şerefle başarmaktadır. Kendisinin gerek Almanyada, gerek Almanyanın sınırları haricinde sahip bulunduğu yüksek prestij bunun en bariz delilidir.

koymasının arifesine rastlaması tamamen bir tesadüf sayılamazdı. Amerikan yardımından ve dolarlarından pek çok şeyler beklediğimiz bir sırada, Alman iktisadî yardımının ve Deutsche Mark'ın kalkınmamız bakımından büyük ehemmiyeti ortadaydı. Gelişen AlmanEkonomisi nasıl harici pazarlar peşindeyse, kalkınma halinde bir ham madde ve ziraat memleketi olarak Türkiyenin de Almanya gibi bir müşteriye ihtiyacı vardı. Kalkınmayı cihazlıyacak kudrette olan Almanyayla yapılacak bir işbirliğinin inkâr edilemez faydalar sağlıyacağı aşikârdır. Almanyanın Türkiyede numune çiftlikleri kurmak ve bir Teknik Üniversite açmak yolundaki teşebbüsleri bu vâdide atılmış ilk ümit verici adımlardır. Almanyanın Orta Doğuda girişeceği bu iktisadî harekâta Japonyayı da iştirak ettirmek arzusunun bilindiği bir sırada Başbakan Adnan Menderesin de Tokyoyu ziyaret etmek üzere bulunduğunun bilinmesi, ümitlere kuvvet veren ayrı bir husustur.

Dr. Heuss ve İnönü Hariciye Köşkünde

Samimî bir hasbıhal

Protokol

Federal Almanyanın mümtaz Cumhurbaşkanının memleketimizi ziyaretinin uzun zamandan beri unutulmuş gibi gözüken bazı protokol kaidelerinin yeniden hatırlanmasına vesile teşkil etmek gibi mesud bir neticesi de oldu. Resmî davetlere muhalefet liderleri gene çağırılmıyordu ama, bu defa sabık Cumhurbaşkanı İsmet İnönüyü hatırlamak nezaketi gösteriliyordu. Eski Cumhurbaşkanı, bütün resmî davetlere çağırıldı. Yalnız Çankayadaki resmi kabulden evvelki yemeğe davet edilmemesini protokola uygun bulmıyan İnönü, davetli bulunduğu yemeği takip eden suareye de gitmedi. Fakat Alman Büyük Elçiliği tarafından Hariciye köşkünde tertiplenen resmi kabulde hazır bulundu. Bu toplantıda İnönü ile Dr. Heuss arasında ayakta ve fakat yarım saat kadar süren çok samimî bir hasbihal vuku buldu. Çarşamba gecesi Başbakan Adnan Menderes tarafından Ankara Palasta verilen kokteylde hazır bulunanlar arasında İnönü de vardı. İnönü bu toplantıda Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ile selâmlaştı ve Başbakan Menderesle de bir müddet görüştü. İnönünün davet edildiği yere gitmek itiyadında olduğu böylelikle anlaşılıyordu. Yalnız protokolun bütün kaidelerine davet sahibinin riayet etmesi şartıyla..

B. M. M.

Bakanlara baskı!.

Bu haftanın ortasında Çarşamba günü, İktidarın meşhur nâşiri efkârı Zafer'de bazı "işçi teşekkülleri" tarafından Kocaeli milletvekili Turan Güneşe çekilen telgrafların suretleri neşredilmeye başlandı. İşin aslına bakılacak olursa, bunda hayret edilecek hiç bir şey yoktu. Öyle ya, Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhanın men edilen konferanstan sonra yaptığı ve Anadolu Ajansı ile radyolar tarafından her tarafa duyurulan malûm beyanatına karşı memnuniyet ve şükran telgrafları çeken teşekküllerin, bu defa aynı meseleyi bir sözlü soru halinde Meclise getiren Turan Güneşe "infial telgrafları" çekmelerinden tabiî bir şey olamazdı. Şimdi işveren sendikalarından tutun da Tavas Tenekeciler ve Sobacılar Cemiyetine kadar bir yığın teşekkül, "İşçilerin hâmisi" Çalışma Bakanına sual sormak "cür'et"ini gösteren genç Kocaeli Milletvekilinin "haddinin bildirilmesi" için harekete geçiyorlardı.

Turan Güneşin asıl "kabahat"ı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesine bağlı İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü tarafından tertiplenen bir konferansa, Ankara Valiliği tarafından müsaade verilmemesi hâdisesi üzerine Çalışma Bakanının Anadolu Ajansı ile radyolar vasıtasıyla bütün yurda yayılan beyanatını bir sözlü soru şeklinde Meclise getirilmiş olmasıydı. Bu haftanın başında Pazartesi günü Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan, Kocaeli milletvekili Turan Güneşin sualini cevaplandırırken, aradan bir hayli zaman geçmesine rağmen mesele, alâka çekici olmak vasfından bir şey kaybetmiş değildi. Zira Bakanın beyanatı o günden bugüne devam eden akisler uyandıracak mahiyetteydi. Buna bir de işçi sendika birlik ve fdeerasyonlarının kapatılması şeklindeki tatbikat inzimam edince alâkanın daha da artması tabiiydi. Bu yüzden Pazartesi günü Mecliste Güneş-Tarhan söz mübarezesi dikkatle takip edildi ve - Zaferin tâbiriyle - "bir bardak suda fırtına koparmak istiyenlerin yeni ve hazin bir akıbeti daha müşahede" edildi. Karşılıklı uzun konuşmaların sonunda varılan netice, ihtimal her iki taraf için de bundan ibaretti. Bakan, Koaceli milletvekilinin sözlü sorusunu cevaplandırmıştı ama, "komünist uşakları"nın kimler olduğu ve tahsili olmıyan kimselerin konferans vermesinde ne gibi mahzurlar düşünüldüğü noktaları karanlıkta kaldı. Münakaşaların tek faydası bir zihniyeti olanca açıklığı ile ortaya çıkarması oldu. Menderes IV. kabinesinin Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan, beyanatını bu konferansların gerisinde bazı sinsî maksatlar ve tahrikler bulunduğunu "sezdiği" için yaptığını söylüyordu. Bu ifadenin dahili politika hayatımıza bir yenilik getirdiği muhakkaktı: Siyasî sezgi.. Yeni bir siyaset adamı hâdiseleri - esrarengiz şuaları gibi - nâfiz nazarlarıyla görecek, arkasında gizli maksatları sezecek ve bundan başka hiç bir delile lüzum kalmaksızın ithamlarda bulunabilecekti...

Meselenin daha ziyade dikkate değer tarafı Çalışma Bakanının sözlü soru müessesesi hakkındaki şikâyetleriydi. Mümtaz Tarhana göre, Turan Güneş "sual müessesesini vekilleri baskı altında tutmak için bir vasıta telâkki" ediyordu. Bakanın bu halden neden şikâyetçi olduğunu anlamak çok, ama çok güçtü. Milletvekili elbette mesuliyet deruhte eden bakanı baskı altında tutacak, ona icraatının hesabını soracaktı. Başka türlü, atılması melhuz yanlış adımları nasıl önlemek kabil olurdu? Milletvekillerinin en mühim vazifelerinden biri de hükümeti murakabe etmek değil miydi? Murakabe altında tutulmak, Mecliste bir milletvekili tarafından sıkıştırılmak bütün bunlar elbatte hoşa gidecek şeyler değildi. Ama, ne çare, demokratik nizamın kaçınılmaz bir icabıydı.

İşçiler

Hesapta olmayan gelir

P. T.T. nin bu seneki bütçesini hazırlayanlar, şüphesiz yeni bir kaynağı "gelirler" hanesine koymayı akıl edememişlerdir. Kıbrıs meselesi ile alâkalı olarak vatandaşlar tarafından sağa sola çekilen telgraflar, P.T.T. idaresinin gelirlerini tahminlerin üstüne çıkaracak sayıyı buldu. Türkiye demokrasi yolunda-hiç olmazsa telgraf çekmek serbestisi bakımından - bir hayli yol almıştı. Öyle ya eskiden yabancı devlet adamlarına protesto telgrafları çekilmesi, "iki dost devletin arasını açan" faaliyetler sayılırdı. Şimdi ise bu nevi telgraflar Anadolu Ajansı tarafından her türlü vasıtalarla yayınlanıyordu. İşçiler de bu "ileri görüş"ün yayılmasından faydalanarak işçi teşekküllerinin kapatılmasından dolayı duydukları üzüntüyü, ve bu hareketin önlenmesini istediklerini Başbakana "telgrafla" bildiriyorlardı. Bu telgrafların "acı" neticeler vermemesi için ve Şeker Bayramının da yaklaşmakta olmasını gözönüne alarak, Başbakana çekilen telgraflara Çikolata ve Şeker Sanayii işçileri önayak olmuşlardı. Onları İlâç ve Kimya Sanayii işçileri ile Mensucat işçileri takip ettiler. İşçiler sendikalara ve sendika idarecilerine karşı yöneltilen hücumları bildiklerinden bu defa sendikaların harekete geçmesini beklemeden "kendiliklerinden" ve aşağıdan yukarıya doğru, daha demokratik bir usulle hareket ediyorlardı.

İşçilerin Averell Hariman'a çektikleri telgrafları her vasıtaya başvurarak saati saatine yayan Anadolu Ajansının işçilerin Başbakana çektikleri telgrafları yaymak hususunda aynı "vazifeşinaslığı" göstermediği ortadaydı.

Bugüne kadar Başbakan birçok haksızlıkları enerjik müdahalesi ile önlemişti. Şimdi de candan bağlı bulunduğu kalkınmanın temeltaşı olan işçilerin dertlerine bir çare bulmaması için bir sebeb yoktu.

Basın teknisyenleri

Hafta tatillerinde ve bayramlarda çalışma, diğer günler fazla mesai yapmak ve üstelik bunlar için kanunen tâyin edilmiş bulunan ücretlerini alamamak bütün iş kollarındaki işçilerin müşterek derdiydi. Fakat basın teknisyenlerinin bu mevzuda çok hususi bir durumları vardı. Çünkü bazı bayramlar hariç, gazeteler her gün muntazaman çıkıyordu ve bu arada devamlı olarak fazla mesai yapılıyordu. Basın teknisyenleri ne hafta tatili için, ne de fazla mesai için ayrı bir ücret alıyorlardı. Üstelik hakkını talep edenler işten çıkarılıyordu. Kanunlarımız iş verene iş aktini -tazminat karşılığı olsa da - ıledeği anda feshetmek yetkisini veriyordu. Bu sebepledir ki, işçiler işlerinden olmamak için hafta tatillerinde çalışmaya ve fazla mesaiye karşı ses çıkaramıyorlardı.

Fakat İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası bu meseleleri "toplu" olarak ele almıştı. Sendika, evvelâ 5837 sayılı Hafta Tatili Kanununun 1 inci maddesi mucibince "haftanın tatilden evvelki günlerinde devamlı olarak hafta tatili için işveren tarafından bir iş karşılığı olmaksızın ödenen yarım gündelik ücretin 5634 sayılı kanunla bir gündeliğe çıkarılmasından sonra işverenlerin bu mükellefiyetten kaçmak için ne gibi hilelere başvurduklarını Bölge Çalışma Müdürlüğüne anlatmağa çalışmıştı. Fakat bunda muvaffak olamayınca meselenin Çalışma Bakanına aksettirilmesi icap etmişti.

Hafta tatili hakkındaki kanunun 8 inci maddesi "aylık ücret alan işçilere" ancak hafta tatilinde çalıştıkları takdirde ücret verilmesini derpiş ediyordu. Halbuki diğer iş kollarında olduğu gibi basın sanayiinde de işçi ücretleri "gündelik" veya "haftalık" olarak tesbit edilmişti. Esasen İş Kanununun 19 uncu maddesi de işçi ücretlerinin "en geç haftada bir ödeneceğini ve ancak işçinin muvafakatı ile iki haftada veya ayda bir ödenebileceğini" derpiş ediyordu. Mevcut teamüle ve İş Kanununun 19 uncu maddesindeki bu açıklığa rağmen basın sanayii işverenleri basın teknisyenlerinin ücretlerini gene haftada bir ödemekle beraber, bordroları aylık olarak tanzime başladılar. Bu suretle basın teknisyenleri sözde "aylık ücret alan işçiler" haline getirilip "ücretli hafta tatili" hakkından mahrum bırakılıyordu. Bütün mesele "aylık ücret alan işçilerin" kimler olduğunu tâyin etmekten ibaretti. Çalışma Bakanlığının 12.6.1952 günlü tamiminden açıkça anlaşılıyordu ki, basın teknisyenleri "aylık ücret alan işçiler"den sayılamazdı. Çünkü bu tamimde "aylık ücret alan işçiler" odacı, kapıcı, bekçi, telefon ve santral memuru, şoför, koloriferci, elktrikçi gibi işcilerdi. Bunların bir işyerinde doğrudan doğruya o iş kolunda çalışmayıp yardımcı unsurlar oldukları anlaşılıyordu. Diğer taraftan bu nevi işçilerin ücretleri de saat başına, götürü veya akort gibi çeşitli ücret tediye esaslarına göre değil fakat "maktu" ve "muayyen" olarak tesbit ediliyor ve bunlar izinli, mazeretli, veya hasta oldukları takdirde dahi kaideten ücretlerini tam olarak alıyorlardı. Gündelik veya haftalık olarak çalışan "asıl işçiler"in ise izinli, mazeretli veya hasta oldukları takdirde ücretlerinin kesildiği malûmdu.

Bu hale göre ücret tediyelerinin haftadan haftaya yapılmasına rağmen bordroların aylık olarak tanzim edilmesi, basın teknisyenlerinin "işçi" vasfını ve ücretli hafta tatilinden faydalanmak haklarını ortadan kaldıramazdı. Bütün bu açık hakların Bölge Çalışma Müdürlüğü nezdinde bir mânası yoktu! Çalışma Bakanının basın teknisyenlerinin ücretli hafta tatilinden faydalanmağa kanunen hakları olduğu ve bunu sağlıyacağı yolundaki beyan ve vaadının da bir faydası olmamıştı. İstanbulda ve yurdun başka yerlerinde yapılan vaadlar Ankarada-işlerin çokluğundan olacak - unutuluveriyordu. Onun içindir ki, İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası Çalışma Bakanına çektiği bir telgrafla Bakana bu vaadını hatırlatıyor ve B. M. M. tarafından "yürütmek yetkisi" kendisine verilen 5837 ve 5634 sayılı Ücretli Hafta Tatili Kanununun işverenler tarafından tatbikini sağlamasını istiyordu. Bu telgrafın üstünden de 7 ay geçtiği halde Basın Teknisyenleri, kanunlarla tanınmış haklarını almağa muvaffak olamamışlardı.

Her Bakan iş başına gelince vatandaşların kanunen tanınmış haklarını yerine getireceğine dair söz veriyor, fakat her nedense bunlar kolay kolay yerine getirilmiyordu. Nitekim Çalışma Bakanının da işçilere yaptığı vaadları Ankaraya gelince unuttuğu sık sık görülüyordu. Basın teknisyenlerinden antimuan ve kurşun gibi insan sağlığına zarar veren maddelerle uğraşanlara süt ve yoğurt verilmesi yolundaki isteklerine de Çalışma Bakanı "hüsnü kabul" göstermişti. Fakat bütün yazışmalara ve tamimlere rağmen İstanbuldaki 108 matbaadan ancak 4'ü işçilerine süt ve yoğut vermeyi kabul etmiş, diğerleri Çalışma Bakanlığının tamimlerine pek "kulak asmamışlardı". İşin asıl garip tarafı Bakanlığın bu "kulak asmamağa" karşı takındığı tavırdı. Nitekim, Çalışma Bakanlığı İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü Basın Teknisyenleri Sendikasına gönderdiği yazısında antimuan ve kurşunla çalışan işçilere süt ve yoğurdun "koruyucu" bir vasıf taşımadığını "tıp literatürüne" istinaden bildiriyor, ancak büyük bir "hakşinaslık" göstererek "sütün gıda maddesi olarak faydasının inkâr edilemiyeceğini" belirtiyordu.

Böylece Basın teknisyenlerinin sağlık ve ücret meselelerinin yürürlükte olan kanunlarla ve usullerle halledilemiyeceği bir kere daha anlaşılmış oluyordu.

ÜCRET POLİTİKASI

Âdil AŞÇIOĞLU

Millî gelirin kaynağını teşkil eden rant, kâr ve ücretten bilhassa sonuncusu her millî ekonomi içinde halkın büyük çoğunluğunu ilgilendirdiğinden ayrı bir ehemmiyet kazanmaktadır. Diğer taraftan, ücret, millî ekonomi içinde çeşitli rolleri olan bir faktör teşkil etmektedir. Hakikaten ücretler, bir taraftan milyonlarca insanın gelirini teşkil ettiği gibi, aynı zamanda, her türlü iktisadi değerlerin maliyetine, satış fiatına ve binnetice kârlara ve istihsalle istihlâkın da ayarlanmasına tesir etmektedir. Meselâ plânlı bir ekonomi içinücretlerin düşük seviyede tutulması ile ihtiyaç maddeleri istihlâkinin azaltılması ve aynı zamanda millî sermayenin büyük bir kısmının istihlâk maddeleri istihsali yerine, istihsal vasıtaları istihsaline yatırılması suretiyle "sanayileşme" hareketlerinin gerçekleştirilmesi mümkün olmaktadır.

Kapitalist istihsal metodunun yayılması ve iş bölümünün artması neticesinde her memlekette meydana gelen iç piyasalardan başka bir de "dış pazarlar"ın ortaya çıkması muhtelif endüstri ve hattâ ziraat memleketlerini iç ve dış pazarlarda rekabet fiatlarına mal satmağa zorlamıştır. Bunun için de müteşebbislerin çok defa kârlarından fedakârlık etmektense maliyeti düşürme yoluna gittikleri görülmüştür. Maliyetin düşürülmesi ya yeni istihsal tekniğinin tatbiki, ya da "ücretlerin indirilmesi" ile mümkün olmaktadır. Fakat istihsal tekniğinin değiştirilmesi yeni istihsal vasıtaları kullanılmasını, ve binnetice "munzam" sermaye yatırımlarını gerektirdiğinden müteşebbislerin hemen daima "ücretler"i indirmek veya aynı seviyede tutmak yolunu tercih ettikleri müşahede edilmektedir.

İş hayatında çalışanlarla çalıştıranlar arasında kârla ücret şeklinde beliren bu münasebet bu farkın doğurduğu iktisadî ve sosyal sefalet ve haksızlıklar karşısında işçiler ilelebet seyirci kalmışlar ve sendikalar etrafında giriştikleri iktisadî mücadele sayesinde emeklerinin tam karşılığını henüz alamamışlarsa da ücretlerini azçok asgarî ihtiyaçlarını karşılıyacak seviyeye çıkarabilmişlerdir. Liberal kapitalist ekonomiye bağlı birçok Batı memleketinde, serbest piyasa mekanizması sayesinde, el emeği arzının sertliği kısmen giderilebilmişse de iktisaden geri kalmış memleketlerde serbest piyasa mekanizması tam olarak işleyemediği gibi sosyal ve siyasî engeller yüzünden de el emeği arzı sertliğini muhafaza etmektedir. E-maşı lâzımdır. çalışmadan yaşamalarına da imkân olmadığından ve emeklerini günü gününe ve ne ücretle olursa olsun satmak zorunda olduklarından "emek arzının sertliği" meydandadır. Esasen, değil geri memleketlerde, İngiltere gibi birçok bakımlardan ileri sayılan bir memlekette dahi hükümetler tam istihdama taraftar olmadıklarından daima muayyen sayıda bir "işsizler zümresi" bulunmakta ve bunlar da çalışanlara karşı bir "tehdit" olarak kullanıldığından ücretler tabiatiyle düşük kalmaktadır.

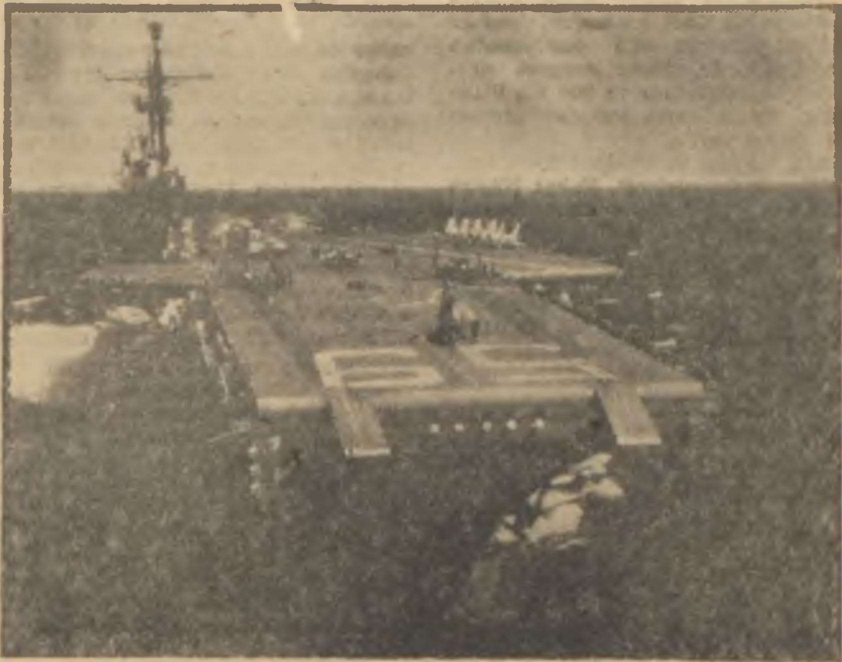
Durum, iktisaden geri kalmış ve daha ziyade ziraatçı olan memleketlerde şüphesiz daha ağırdır. Hakikaten bu memleketlerde, çalışanlara karşı "tehdit" olarak kullanılabilecek ziraat nüfusu fazlası daima daha büyük sayıda olduğu gibi, bu memleketlerdeki feodal istihsal münasebetleri, serbest piyasa mekanizmasının yokluğu ve işçilerin iktisadî ve sosyal haksızlıklara karşı sistemli ve tesirli bir mücadele açamamaları da ücretlerin son derece "sefil" bir seviyede kalmaları neticesini doğurmuştur. Gene aynı sebebler yüzündendir ki, bu nev'i memleketlerde işçiler teşkilâtlanmak imkânından tamamen veya kısmen mahrumdurlar. Bu teşkilâtsızlık yüzünden de müstakar bir "emek" ve "ücret" piyasasının vücut bulunmasına imkân olmamakta ve münferid işçiler veya küçük işçi grupları ücretlerinin arttırılması yolunda mücadele edememektedirler. Esasen Batı memleketlerinde ücretlerin, nisbeten işçilerin ihtiyaçlarını karşılıyabilecek bir seviyeye ulaşması, bunların sendikalar etrafında birleşip icabında "grev" yapmak suretiyle emek arzını durdurabilmeleri, kollektif mukaveleler ve pazarlıklar yapabilmeleri sayesinde mümkün olmuştur. İktisaden geri kalmış memleketlerdeki işçilerin bir taraftan feodal istihsal münasebetlerinin doğurduğu bağlar ve engeller sebebi ile, diğer taraftan da gerekli teşkilâttan ve bir iktisadî mücadele vasıtası olan kollektif mukaveleler ve grev yapmak hakkından mahrum olmaları yüzünden son derece "geri" şartlar içinde yaşadıkları bir hakikattır.

İktisaden geri kalmış memleketler işçilerinin bütün bu sebebler yüzünden iktisadî ve sosyal haksızlıklara karşı mücadele edememeleri karşısında bu nevi memleketler bir "ücret politikası" tesbit ve tatbik etmek ihtiyacını duymuşlardır. Bugünkü şartlar altında, iktisaden geri kalmış memleketler işçilerinin kendi imkânları ile ücretlerini serbest ve eşit şartlar altında işverenlerle bir pazarlık mevzuu yapmalarına imkân olmadığı aşikârdır. Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı bu nevi memleketlerdeki ve bilhassa Asyadaki ücretlerin işçilere insan şerefi ile mütenasip bir hayat sağlamaktan uzak bulunduğunu müteaddit raporlarında belirtmiş ve bunlara süratle bir hal çaresi bulunması gerektiği hususunda ısrarla durmuştur. Bu memleketler daha ziyade ziraatçı olduklarından ve ziraat işçileri de şehirlerdeki endüstri işçilerine nazaran güç teşkilâtlanabildiklerinden, bilhassa ziraat işçilerinin korunması ön plânda yer almaktadır. Türkiyenin dahil bulunduğu bu memleketler grubu için "emeğin korunması" bakımından tesbit edilecek ücret politikasının temelini de "asgari ücret" teşkil etmektedir. Böyle bir politikadan maksat, kendi ücretlerini "makul" seviyelere çıkarmak imkânından mahrum bulunan milyonlarca insanın "makul" bir ücretle çalıştırılmalarını devletin işverenlere kanun zoru ile kabul ettirmesinden ibarettir. Bununla beraber bu asgarî ücretin tatbikatta bir işçinin asgarî ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak bir seviyede tesbit edildiği ve bunun dahi tam olarak uygulanamadığı acı bir gerçektir. Esasen ziraat işçilerinin çoğunluğu teşkil ettiği "iktisaden geri kalmış memleketler" de "asgarî ücret"in henüz değil ziraat işçilerine, fakat endüstrideki bütün işçilere dahi tatbik edilmediği görülmektedir. Başka bir deyişle "iktisaden geri kalmış memleketler" şiddetle muhtaç bulundukları bir "ücret politikası"ndan da mahrum bulunmaktadırlar. Meselâ, memleketimizde ziraat işçileri tamamen teşkilâtsız oldukları ve büyük çoğunluğu teşkil ettikleri halde hükümetimiz henüz bir "ücret politikası" tesbit etmemiştir. Endüstri sahasında bile işçilerin ücretlerini "makul" bir seviyeye ulaştıracak bir ücret politikamız yoktur. Nitekim asgarî ücret ancak bazı iş kolları ve bazı vilâyetler için tesbit edilmiş olduğu gibi, asgarî ücretler dahi işçinin asgarî ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak bulunmakta ve maalesef otomotik olarak tatbikine de imkân olmamaktadır. Bir çok iş kollarında işçiler ancak iş uyuşmazlıkları yolu ile ücretlerinin "asgarî ücret" seviyesine çıkarılması için aylarca ve bazan yıllarca beklemek zorunda kalmaktadırlar. Bu şartlar altında iktisadî ve sosyal haksızlıklar sürüp gitmektedir. Buna engel olmak için hükümetin evvelâ işçilerin ücretlerini serbestçe tesbit etmelerine imkân verecek olan teşkilâtlarını kurup kuvvetlenmelerine engel olmaması lâzımdır.

Orta Doğu

Usta senaryocu

Geçen hafta Amerikanın sabık Cumhurbaşkanı Truman, gazetecilere şimdi Beyaz Sarayda kimin oturduğunu safiyetle sordu. Truman'ın bizzat kendisinin uzun zaman misafiri olduğu bu sarayın Amerikan Cumhurbaşkanlarının ikametine tahsis edildiğini bilmediğine veya unuttuğuna ihtimal verilemezdi. Truman'ın maksadının dikkatı Cumhurbaşkanı Eisenhower'in Beyaz Sarayda oturup devlet işleriyle meşgul olacağına çiftliğine istirahata çekilmesine celbetmek olduğu aşikârdı. Nitekim Truman, gazetecilere az sonra, "Aynı şeyi ben yapsaydım, beni tavaya kor, kızartırdınız" diyordu. Hakikaten Ike, çiftliğinde istirahat ederken Amerikanın Orta Doğu siyasetini Dulles tek başına idare ediyordu. Eisenhower golf oyununa günde bir kaç saat, dünya işlerine ise ancak 20 dakika ayırmıştı. Her gün Dulles'la 20 dakika süren bir telefon görüşmesi yapıyor, Ürdün meselesi hakkında aydınlanıyordu.

Forrestal uçak gemisi Akdeniz sularında

En küçük kralın imdadına koşan en büyük gemi

Ürdünde olup bitenler

Bu sırada Kral Hüseyin örfî idare ilân ediyor, seçimlerden galip çıkan siyasî partileri dağıtıyor, liderlerini hapsediyor, bir sürü subayı ordudan uzaklaştırıyor, talebe teşekküllerini ve gazeteleri kapatıyordu. Kral Hüseyine göre Ürdün, "milletlerarası komünizmin tecavüzüne" uğramıştı. Bilindiği gibi Eisenhower doktrini de "milletlerarası komünizmin tecavüzüne" uğrayan memleketlere yardım için ortaya konulmuştu. Vakıa Beyaz Sarayın basın sözcüsü Hagerty, "Ürdünün milletlerarası komünizmin tecavüzüne uğradığını iddia etmek haksızlık olacaktır" demişti ama, Mr. Dulles -görünüşe göre - aynı fikirde değildi. Mutad telefon konuşmalarında Eisenhower'i "istiklâli Amerika için hayati" olan Ürdüne Altıncı Filonun gönderilmesi hususunda ikna etmişti. Ertesi gün filo -dev uçak gemisi Forrestal dahil - Cannes açıklarından demir alarak Doğu Akdenize doğru yola çıkıyordu. İşe Amerikan filosunun da karışması Genel Kurmayın ve Millî Güvenlik Konseyinin hiç hoşuna gitmedi. Protestoların yükselmesi gecikmedi. Askerî şeflere danışmadan böyle mühim bir karar nasıl alınabilirdi? Fakat askerî şeflerin itirazları sadece usule müteallikti. Önceden fikirleri alınsaydı. Altıncı Filonun müdahalesini muhtemelen kabul edeceklerdi.

John Foster Dulles

Senarist

Dulles plânı

Dulles niçin Altıncı Filoyu Doğu Akdeniz istikametinde harekete geçirmişti? Ürdüne gösterilen alâka, Dulles'ın Orta Doğu Senaryosunun sadece bir sahnesiydi. Dulles, Orta Doğu meselelerinde ne yaptığını, nereye gittiğini bilen tek insandı. Senaryo, Kral Suudun Amerikaya davetiyle başlıyordu. Gaye Nâsırı Arap dostlarından ayırmaktı. Kahireli diktatör tek başına kalınca ya anlaşmaya razı olacak, ya devrilecekti. Suudun ziyareti Dulles için büyük bir muvaffakiyet olmuştu. Suud artık Nâsırın dümen suyunda gitmiyor, bilâkis Nâsırın siyasetini güçleştiriyordu. Dolarlarını artık Nâsır için değil, rakipleri için harcıyordu. Senaryonun ikinci perdesinde dekor, Suriye semalarıydı. Suriyeli Nâsır Albay Seraç'ı işten uzaklaştırmak maksadıyla bir kuvvet denemesine girişiliyordu. Deneme tam bir muvaffakiyetle neticelenmedi. Seraç yerinde kalıyordu; fakat Batı düşmanlarının nüfuzu bir hayli sarsılmıştı. Hükûmet, Irak ve Batı taraftarı unsurlarla işbirliği yapmaya rıza gösteriyordu. Üçüncü perde Ürdünde açılıyordu. Nâsır, müttefiki Ürdünden mahrum edilecekti. Hakikaten Hüseyin tahtını kurtardı, Nâsır taraftarlarını hapse tıktı, 10 milyon dolar yardımı kabul etti. Görünüşe göre Ürdünde zafer elde edilmişti. Fakat madalyonun bir de ters tarafı vardı. Kitlelerin reaksiyonundan çekinen genç Kral, Nâsır taraftarlarını iş başından kovmasına rağmen kendini Nâsırcı bir siyaset takip etmeye şimdilik mecbur hissediyordu. Nitekim Kral Hüseyin geçen hafta İsraile karşı harbe başlanması temennisinde bulunuyordu. Esasen geçen Sonbaharda genç Kral İsrail üzerine yürümeye karar vermişti. Fakat "komünistlere ve Yahudilere bağlı solcu unsurlar" bu teşebbüse mâni olmuşlardı! Genç Kralın politikasındaki Nâsırcı izler sadece İsrail düşmanlığından ibaret değildi. Hüseyin bundan başka, Ürdün'ün Büyük Elçi Richards'ı kabul etmiye-

ceğini, memleketinin Bağdat Paktına katılmıyacağını söylüyordu. "Yabancılar" ile herhangi bir anlaşma da imkânsızdı. Ürdün Mısır, Suriye ve Hicaz ile dost kalacaktı. Madem ki Kral Hüseyin eski dostlarından vazgeçmiyordu, Mısır duruma şimdilik rıza gösteriyor ve 900 bin Filistinliyi Krala karşı seferber etmekten vazgeçiyordu.

Irak, Ürdün ve Hicaz Nâsıra karşı fiilen birleşmişlerdi. Fakat Nâsıra karşı açıkça cephe almaktan korkuyorlardı. Bu Orta Doğudaki bir sürü garip durumdan sadece biriydi. Anlaşılan Mr. Dulles'ın Orta Doğu senaryosu bir hayli uzun sürecekti ve Mr. Dulles'ın bir Yunan trajedyası mı, yoksa Hollywood için bir "happy end" mi hazırlandığı henüz bilinmiyordu.

Ürdünde bayram

Bayramın birinci günü, Ürdün halkı sokağa çıkma yasağına rağmen sabahın erken saatlarında bayram namazını kılmak için camilerde toplanabildiler. Yasak, muvakkaten kaldırılmıştı. Bizzat Kral Hüseyin zırhlı otomobiller ve silâhlı motosikletlerin muhafazasında Büyük El Hüseyin camiine dinî vazifesini yapmaya gelmişti. Namazdan sonra Saray, bayram tebrikine gelenlerle dolup boşalıyordu. Eski Başbakan Nablusi de ziyaretçiler arasındaydı. Bu arada bayrama rağmen tasfiye hareketine ara verilmiş değildi. 1 Mayıs Şeker Bayramı olduğu kadar İş Bayramıydı da.. Ürdünlü işçiler bayram hediyesi olarak bütün sendikaların feshedildiğini öğrendiler. Memur sendikaları da dağıtılıyordu. Solcu yazarlar ve milletvekilleri tevkif ediliyordu. Mısıra taraftar Orta Doğu Ajansı polis tarafından basılıyordu. Kralın emriyle kurulan iki askerî mahkeme suçluların yargılanmasına başlamak üzereydi. 60 siyaset adamı ve bir o kadar da subay suçlular arasındaydı. Subaylar Kralı öldürmeye teşebbüsten sanıktılar. Kral Hüseyin sadık bedevilerin sayesinde Ürdünün dizginlerini elinde tutuyordu. Bununla beraber Nâsırcı bir şarkı tutturmaktan vazgeçmemişti. Ürdün kendisine uzatılan 10 milyon Amerikan dolarını almamazlık etmiyor, fakat doktrini izaha memur Richards'ı kabulü reddediyordu. Genç Kral Hüseyin red sebebini gayet "mantıkî" bir şekilde izah ediyordu: "Eğer Richards misyonu komünizmle mücadele gayesini güdüyorsa, bizim esasen halen yaptığımız budur". Madem ki genç hükümdar gazeteleri, sendikaları kapıyarak, siyasî rakiplerini tevkif ederek komünizmle mücadele ediyordu ve doğrusu muvaffak da oluyordu. Eee şimdi Richards'a ne lüzum vardı?..

Ürdün ordusundan hecin-süvarılar

Tahtı ve tacı koruyorlar

Esasen Eisenhower'in emriyle şahsî temsilci Richards Suriye, Ürdün ve Mısırı ziyaret etmeden Washington'a dönüyordu.

Suriye

Ara seçimleri

Geçen hafta Suriyede ara seçimleri yapıldı. Alınan neticeler Orta Doğu kitlelerinin nasıl bir haleti ruhiye içinde bulunduğunu gösteren yeni bir delil olarak dikkat çekiyordu. Batıya ve Iraka taraftar siyasetçiler bu seçimlere çok ehemmiyet veriyorlardı, kazanmak için ellerinden geleni yapmışlardı. Fakat her şeye rağmen Batıya ve Iraka taraftar üç milletvekilinin işgal ettiği koltukları, Nâsır taraftarları kolayca ele geçirdiler. Şamdaki seçimlerin galibi 32 yaşında yakışıklı bir delikanlıydı. Seçim mücadelesini Mısırın kayıtsız şartsız desteklenmesi ve Eisenhower doktrininin mahkûm edilmesi temleri üzerinde yapmıştı. Rakibi Müslüman Kardeşlerin lideri Simal, hücumlarını komünizme çevirmişti. Fakat buna rağmen Eisenhower doktrininin aleyhinde konuşmak zorundaydı. Hummus ve Süveydiye'deki seçimlerde de durum aynıydı. Batıya, "emperyalizme" ve İsraile düşmanlıklarını avaz avaz haykırmalarına rağmen Nâsır düşmanları seçimlerde hezimete uğramaktan kurtulamamışlardı. Batı taraftarlarının nutuklarında Batı düşmanlığı yapmak zorunda kalmaları, Orta Doğunun halen içinde bulunduğu garip olduğu kadar tehlikeli paradokslardan biriydi. Le Monde bu tehlikeyi gayet iyi belirtiyordu: "Milliyetçi hareketle iyi geçinme zarureti, emperyalizme ve İsraile karşı alınan vaziyeti izah etmektedir. Fakat bu sistemin mahzuru şudur: Kitleler, ancak kendilerine hitabeden sözleri akıllarında tutmaktadır. İdare edenler daha sakin ve düşünceye dayanan bir siyaset yapmaya başladıkları zaman, bizzat kendi propaganda nutuklarının coşturduğu halk efkârı, liderleri daimî bir baskı altında tutmaktadır. Bu durum bütün Arap hükümetlerinin az çok hissettiği iki tehlike yaratmaktadır: Ya resmî tutum ile halkın hakikî arzuları arasında bir uçurum açılmaktadır, ya idare edenler kendilerini - bütün mahzurlarına rağmen - halkı takibe mecbur sanmaktadılar. Araplar demagojiye ve "iredentizm"e son vermeye cesaret edecek bir Atatürke kavuşmadıkça, hükümet şefleri bu iki yüzlü tehlikeli oyunu oynamaya devam edeceklerdir ve Amerikanın Arap âlemindeki herhangi taktik bir zaferinin, meselenin bütünü bakımından, hiç bir nihaî tesiri olmıyacaktır".

Bağdat Paktına, İsraile, Batıya düşman Nâsırcılığı kabul eden, fakat Nâsıra muhalif Suud'lar, Kral Hüseyin'ler Amerikanın sayesinde nice nice zaferler kazanabilirler. Fakat Orta Doğu meseleleri herhalde bu şekilde halledilemez.

Doğu - Batı

Bahar havası

Dünyanın sulh güvercinleri rolünü kendilerine pek yakıştıran, fakat Macaristan hâdiseleri üzerine güvercinlikten asık suratlılığa geçen "B ve K", geçen haftanın başından beri eski mütebessim çehrelerini yeniden takındılar. Kremlindeki muhteşem bir ziyafet sofrasında kadeh

Almanyadaki NATO Konseyi

Aydemir BALKAN

Bonn'daki toplantının bir çok noktalardan bizim için, ehemmiyetli geçeceği muhakkaktı. Orta Doğu ve Kıbrıs hâdiselerinin son aylarda aldığı şekil NATO üyelerinin bilhassa Kıbrıs mevzuunda takip ettikleri çeşitli -ve hayli farklı - hareket tarzı bizim bu konseye ehemmiyet vermemizi icabettiriyordu. Başlangıçta hakikaten ehemmiyet verildi. Fakat son saatlerde -hatta son dakikalarda- kararların bir iki defa yazılıp bozulması üzerine her şey tasarlandığından daha başka ve daha karışık bir yol takip etti. Başbakanın Bonn toplantısına gitmekten vazgeçmesi üzerine, Strasbourg'ta Avrupa Konseyine gitmeğe hazırlanan Dış İşleri Bakan "vekili"nin doğruca Bonn'a gönderilmesine karar verildi. Ethem Menderesin Strasbourg'ta Avrupa parlamentosunda bir konuşma yapacağı bildirilmişti. Bundan da vazgeçildi. Son dakikalarda yeni ve değişik yollardan yola çıkıldı. Alelacele bir KLM uçağı bulundu. Rica ve niyazla bir iki saat delegasyonumuzun yetişmesi için bekletildi. Uçak Zürich'e gidiyordu. Zürich'ten otomobillerle yola çıkan kafile geç vakit Strasbourg'a vardı. Avrupa Konseyinde hiç olmazsa yarım celse "ispatı vücut" eden Dış İşleri bakan vekili ve yeni maiyeti, yeni vasıtalarla derhal Bonn'a hareket etti..

Bu sergüzeştli yolculukta güvenilen bir şey vardı: Paris delegasyonumuzdan daimi delege M. Ali Tiney ve iki "kurmay"ı Bonn'a yetişmek üzereydiler. Tecrübeleri, yabancılar nezdindeki tesirleri ve bilhassa son iki yılda yaptıkları "in extremis" kurtarma hareketleriyle Tiney ve Kuneralp; kafilemiz ve onu Ankaradan takip edenler için istikrar ve emniyet elemanlarıydılar..

★

Ancak basınımızdaki haber ve tefsirlerin aksine Kıbrıs meselesi Bonn Konseyinde maharet ve ısrarla donduruldu. Gerçi gündemde Kıbrıs dâvası Orta Doğu ile beraber görüşülecekti. Fakat Orta Doğudan Fransızlar, Kıbrıstan da İngilizler hiç bahis açmağa niyetli görünmediler. Kıbrıs hakkında son aylarda yeni bir tasarı ortaya atılmıştı: Üye devletlerin garantisi altında Kıbrısı "müstakil" bir NATO üssü haline getirmek.. Bu bir tecrübe, bir sondaj balonuydu. İpin ucunda da İngilizler vardı. Ancak Bonn Konseyinde bu tasarıyı ciddi ve azimli bir şekilde hiç bir delegasyon ele almağa cesaret edemedi. Bizim heyetin de son anlardaki formasyonu ve ruhi haleti icabı, bütün yaptığı Doğu Akdenizde ve Orta Doğuda barış ve sükûn unsurlarının bir an evvel yerleşmesini temenni eden -fakat bunlara nasıl varılacağını bir türlü izah edemiyen- ve artık hakikaten klişe haline gelen bir iki demeçten ibaret kaldı.

Yunanlılar ise kendilerinkinden başka hiç bir hal tarzına yaklaşmadıklarından ve son haftalarda da çeşitli hâdiselerden dolayı cesaret bulduklarından bir zemin yoklamasına bile teşebbüs etmediler. İngiliz ve Fransızların malûm sebeblerden dolayı ısrarlı sükûtlarından sonra NATO Konseyinde de Kıbrıs dâvası -bu defa da- böylece gömüldü gitti.

Mahut Süveyş Macerasından sonra Batılı Avrupa devletleri, Orta Doğudan bahis açmaya niyetli değillerdi. Burada da NATO'nun Orta Doğu dosyasını savunmak emektar Foster Dulles'a düştü.

Bilhassa Kıbrıs dâvasından hiç bahsetmemeğe itina eden State Departement şefi Ürdündeki gelişmeyi sabırla beklemek gerektiğini söyledi. Dünyanın en küçük kralı ile en büyük uçak gemisi Forrestal'ın "müşterek harekâtı" Amerikanın Orta Doğu siyasetinde yeni bir çizgi olacaktı..

★

Bonn konseyi, lüzumundan fazla çabuk ve acele geçiştirildi. Ancak iki güne ve dört celseye sığdırılan bakanlar toplantısının asıl büyük dâvası Almanyanın birleşmesi ve Avrupada güvenlik idi. Böyle kısa zamanda hiç bir dâvada-hele bunun gibi hayati meselelerde- hiç bir ciddi adım atılmıyacağına göre, nihai tebliğin bütün iyimser ve mahirane ifadesine rağmen, tabiatiyle hemen her şey gene askıda kaldı.

Hakikatte, Bonn'daki konsey Adenauer'in ısrarlı tekliflerine bir son vermek için yapılmıştı.. Adenauer, memleketimizde gittikçe zayıflayan prestijini kurtarmak için bir siyasi gösteri lüzumuna inanıyordu. Batılılar da "Atlantisme"in şampiyonu olan ihtiyar Şansölyeyi desteklemek için bu davete -nihayet- cevap vermek ihtiyacını hissettiler. Fakat talih Adenauer'e yaver gitmedi. NATO devletlerinin bakanları, müttehit, azimli bir Almanya yerine çeşitli ihtilâflar ve ana dâvalarda şiddetli tartışmalar içinde kaynıyan ve bocalıyan bir Almanya buldular. Bütün vaadlara rağmen Alman gençleri orduya; askerliği reddediyorlardı. Atom silâhlanmasına başvuran Adenauer, bu defa da -NATO toplantısından tam bir hafta evvel- Almanyadaki en kıymetli atom âlimlerinin isyanı ile karşılaştı. Gittikçe kuvvet kazanan ve gelecek seçimleri kaldıracak gibi görünen muhalif sosyal - demokratlar ise Almanyadaki bu savaş psikozundan azami derecede istifade ediyorlardı. NATO Konseyi Bonn'da işte bu acıklı tablo içinde açıldı...

Alman idarecilerinin ve Adenauer'in CDU partisinin ne kadar keşmekeş içinde olduğunu anlamak için bakanlarının son iki üç aylık nutuklarını dikkatle okumak kâfidir. Adenauer Almanyanın birleşmesi, tarafsızlık, nötralizm ve silâhlanma hakkında eski demeçlerini unutturan, hele son haftalarda büsbütün tezatlar içinde gözüken nutuklar verip durdu. NATO'lu 15 Dış İşleri Bakanı içinde en kötüsü gibi görünen Von Brentano ise birbirinden beceriksiz, birbirinden acemi demeçlerin arkasını bir türlü getiremedi.

★

Fakat asıl mesele Almanyanın birleşmesi dâvasıdır. Her iki Almanya da bu ayrılığın ıstırabı içindedir. Alman birleşmesinin çareleri nelerdir?.. Bu sütunlarda iki yıldır tekrarladığımız gibi, Alman birleşmesine silâhlanma ile gitmek hayaldir. Kaldı ki Alman milleti bu silâhlanmayı hâlâ reddetmektedir. Alman birleşmesi beynelmilel plânda çözülecek bir muadeledir. Alman birleşmesinin yolu Avrupada güvenlikten, Avrupada güvenliğin yolu büyük güçlerin silâhlarının kontrolundan, yani genel silâhsızlanmadan geçmektedir. Cenevre konferansından sonra anlaşılmıştır ki harp artık müşterek intihardır. Değil Almanya için, Yemen için bile artık savaşa imkân yoktur. Son Süveyş macerası bunu iyice göstermiştir. Şu halde Alman birleşmesi için iki tarafın da fiatta uyuşacakları bir pazarlığa girişmek -eğer Alman birleşmesi samimi olarak isteniyorsa- en makul yoldur..

Ancak Alman birleşmesinin birçok devletler tarafından, hatta Doğu Almanyadaki protestanların reylerinden çekinen Şansölye tarafından bile arzulanmadığı bir hakikattir. İngiltere, Alman sanayiinin rekabetinden ciddi surette endişe duymağa başlamıştır. Birleşmiş bir Almanyanın kendisi için daha tehlikeli bir rakip olacağını bilmektedir. Fransızlar ise, Almanyadaki bütün antimilitarist cereyanlara rağmen birleşmiş bir Almanyanın askeri gücünden-şartların imkânsızlığına karşı da olsa- çekinmektedir. Bu Belçika ve Hollanda için de böyledir. Alman harp makinesinin dört yıl boyunca amansız sillesini yemiş Sovyetler ise hasım bir blokta birleşmiş ve silâhlı bir Almanyadan fena halde korkmaktadırlar.

kaldıran Krutçef, "işler hal yoluna giriyor" gibi mevsimsiz bir iyimserlik gösterdi. Bulganin de yoldaşından geri kalmıyordu: "İki blok arasında bir yakınlaşma mümkündür" diyordu.

Peyklerle olan münasebetlerde de tatlı bir dil kullanılmaya başlanmıştı. Polonya Başbakanı Cyrankiewicz, "anlaşmazlıklar artık mazıya karışmıştır" sözünü işitiyordu. Macaristan ve Arnavutluk, düne kadar 1 numaralı düşman gözüyle baktıkları Tito'dan iltifatlarını esirgemiyorlardı. Tito'nun "milliyetçi komünizm"ine yığdırılan küfürler unutulmuştu. Pravda, Rusyanın peyk memleketleri tahliyeye hazır olduğunu bile ima ediyordu. Fakat bunun için ufacık bir şartın gerçekleşmesi lâzımdı: Amerika da Avrupayı terketmeliydi!. Avrupa sosyalistlerine - Gaitskell ve Ollenhauer dahil - bu fikir cazip gözüküyordu.

Londradaki Silâhsızlanma Konferansında Sovyet delegesi Zorine, gayet uysal ve tatlı bir dil kullanıyordu. Amerikayı temsil eden Stassen'in tekliflerini tasvip eder şekilde konuşuyordu.

Londra, Washington ve Paris'e gönderilen notalar, Orta Doğuda kuvvete başvurmaktan vazgeçilmesini talep ediyorlardı. Kısacası Ruslar, tekrar pek hoşlarına giden sulh meleği rolüne çıkıyorlardı. Bu sulhperver teşebbüslerin arkasında yatan acaba neydi? Amerikan Dış İşleri Bakanlığı için sualin cevabı pek basitti: Ruslar korkuyorlardı... Rusya etrafındaki Amerikan çemberinin daha da sıkılması Kremlini ürkütmüştü. Rusya Orta Doğuda Amerikayla, İngiliz ve Fransızların mirasına konmak için bir mücadeleye girişmişti. Ruble ve "Mig"ler, dolara meydan okumuştu. Fakat Amerikanın mukabelesi çok sert olmuştu. Eisenhover doktrini bunun ifadesiydi.

Şimdi Amerika Sovyet Rusyanın sulh teşebbüsüne nasıl ve ne şekilde mukabele edecekti? Bir kısım liderler, Rus teşebbüslerini müsbet karşılıyorlardı. İki blok arasındaki yakınlaşma ve kültürel münasebetlerin gelişmesi Amerikanın lehine olacaktı. Meselâ Stassen, bu fikirdeydi. Bizzat Eisenhower bile, geçen haftaki basın toplantısında Stassen'in iyimserliğini paylaşır gibiydi: "Rusyayı atom üsleriyle kuşatmak niyetinde değiliz. Sadece İngiltereye uzun menzilli atom silâhları verilecektir".

James P. Richards

Vaftiz babası

Fakat Başkanın bu sözleri, Mr. Dulles'ın pek hoşuna gitmişe benzemiyordu. Nitekim Dulles, kısa bir görüşme sonunda tezini Eisenhower'e kabul ettirdi. Dulles, Kore harbi sıralarında kullanılan bir lisanı seçmişti. Soğuk harp devam ediyordu: Esir milletler sadece Rusyanın değil, komünizmin despotluğundan kurtarılmalıydı. Dünyada tarafsızlığa yer yoktu. Hürriyet veya despotluktan birini seçmek lâzımdı. Hür milletler - Suudi Arabistan, İspanya ve Milliyetçi Çin dahil -, Amerikanın etrafında tecavüze karşı birleşmeliydi. Eisenhower doktrininin gayesi hür milletlerin savunma sahasını genişletmekti. Dulles'ın bu sözlerinin Amerikan politikasına bir yenilik getirdiği şüphesizdi. Zira Eisenhower plânının bu askerî gayesinden ilk defa bu sözlerle bahsedilmiş olunuyordu.

Ertesi gün Mr. Dulles'ın, Peykler hürriyete kavuşmadıkça ve Almanya birleşmedikçe Dört Büyükler arasında yeni bir Cenevre konferansının mümkün olamıyacağını söylemesini kimse hayretle karşılamadı.

Yunanistan

Bir Orta Doğu memleketi

Dünya coğrafyasının siyasî düşüncelere göre ayarlandığı bir sırada, Eisenhower'in hususî temsilcisi Richards'ın geçen hafta Atina'yı ziyareti bir sualin zihinlerde uyanmasına yol açtı: Yunanistan, bir Orta Doğu memleketi midir? Atinadan gelen haberler, Richards'ın Yunanistanı Orta Doğu memleketi farzetmekten vaçgeçtiğini gösteriyordu. Büyük Elçi Yunanistandan bahsetmek için başka tâbir kullanıyordu: "Hür dünyanın kalesi ve Doğuya açılan kapı!.". Atlantik ve Balkan Paktlarına iştirak eden Yunanistanın Bağdat Paktına girmesini veya Eisenhower doktrinine katılmasını Amerika lüzumsuz buluyordu. Yunanlılar da Arap memleketleriyle olan münasebetlerini tehlikeye atmak istemiyorlardı. Mısır ve Suriyede, Yunanistan imtiyazlı bir mevkie sahipti. Ticarî münasebetleri çok iyi idi. Yunanlılar bu memleketlerde yatırımlarda bile bulunmuşlardı. Denizci ve tüccar bir memleket olarak Yunanistan menfaatlarını çok iyi biliyordu. Bu menfaatları korumak için, Büyük Elçi Richards tarafından Orta Doğu memleketi olarak vaftiz edilmeye yanaşmıyorlardı. Yunanistan Amerikan yardımından daha çok faydalanmak için başka yollar arıyacaktı.

Amerikan yapısı bir güdümlü mermi

Kremlinde oturanları işte bunlar korkutuyor

Bir kumaşçı vitrininden görünüş

Doya doya seyrediniz

Sanayi

Kumaş fiatları

Son birkaç haftadır çarşı-pazarla ilgili konuşmaların çoğu kumaş yokluğu ve kumaş fiatlarının yüksekliği üzerinedir. Hakikaten birkaç aydan beri kumaş fıatlarında başdöndürücü bir yükselme vardır. Öte yandan da iyi kumaş bulmak gittikçe güçleşmektedir.

Sebep meşhur kalkınma politikasıdır. Zira dış ödeme gücümüzün son derece zayıf oluşu yüzünden, uzun zamandanberi mensucat sanayiinin ihtiyacı olan ham maddeyi ithal edemiyorduk. İşlenecek ham madde olmayınca fabrikaların bir işe yaramıyacağı bir kere daha görülüyordu Türkiyede en iyi gelişen sanayi dallarından biri mensucat idi. Memleketin bütün ihtiyacını karşılayabileceği gibi ihracata da imkân verecekti. Hattâ iktidar partisinin gazetesinde kumaş ihracatımızla ilgili parlak yazıları henüz herkes unutmamıştı. İşte şimdi bütün fabrikalarımıza rağmen kumaş sıkıntısı çekiyorduk. Bir kere daha cesaretle iddia etmek mümkündür ki bütün bunlar geleceği düşünmeyen plânsız, programsız bir siyasetin tabiî neticeleridir. Öyle olmasaydı Türkiyenin bugünkü kadar güç bir iktisadî duruma düşmesi imkânsızdı.

Kumaş mevzuunda dertli olanlar herşeyden önce müstehliklerdi. Ya müthiş fiatla kumaşları ancak vitrinde görebiliyorlar, ya da aldıkları kumaşlardan diktirdikleri elbiseleri seve seve giyemiyorlardı. Fakat terziler de durmadan şikâyetçiydiler. Yeni kumaşlardan elbise dikmek artık ustalığın da ötesinde bir hünere bağlıydı. Ütü tutmayan, azıcık ıslandı mı yer yer çeken, büzülen kumaşlar terzilerin haklı şikâyetlerine sebeb oluyordu. Bunun sebebi kumaşlarda yünden çok başka şeylerin bulunmasıydı.

Halkın en çok merak ettiği şey paçavralardan ve yünden başka maddelerden dokunan bu kumaşların niçin bu kadar pahalı olduğu idi. Bazı basit maliyet hesapları ile bugünkü kumaşların çok daha ucuza satılması gerektiği ispat edilmeğe çalışılıyordu. Fakat bunu bu kadar kesin olarak iddia etmek güçtü. Çünkü dikkatli bir inceleme, belki de fabrikaların sabit masrafları karşılamak zorunda olmaları yüzünden, fiatlarda bir miktar artmanın haklılığını gösterecekti. Çünkü istihsal azalması kârı azaltacaktır. Halbuki bir teşebbüsün sabit masrafları istihsal miktarı ile ilgili değildir. Sürüm azalınca-tabiî daha fazla istihsal mümkün olmadığı için- masrafların karşılanması, fiatları arttırmakla mümkün olacaktır. Fakat bütün bunlar tahminlerden ibarettır. Gazetelerin bildirdiğine göre Ticaret Bakanlığı müfettişleri meseleyi tahkik etmek üzere İstanbula gitmişlerdir. Kumaş fiatlarında bir inmenin mümkün olup olmıyacağı ancak bu tahkikat sonunda kesin olarak belli olabilir. Fakat ne olursa olsun, fazla iyimserliğe kapılmak mümkün değildir.

Piyasa

Don yağı ve sabun

Uzun zamandanberi, çekilen döviz sıkıntısının tesiriyle, piyasada birçok malı bulmak mümkün olmamaktadır. Sıkıntıyı hafifletmek için, dışarıya mal satmaktan başka çıkar yol yoktu. Buğday ihracatçısı olmak hevesleri, kötü hava şartları yüzünden fazla bov atamayınca yeni ihrac malları aramak ve bulmak zaruretiyle yüz yüze gelindi. meselâ geçenlerde, birbenbire bir karar alındı ve yüksek asitli zeytinyağından sabun imali yasak edildi. Zeytinyağı dünya piyasalarında talep edilen bir maldı. Mümkün olduğu kadar fazla ihraç ederek bir miktar döviz sağlar, borçlarımızdan bir kısmını öder veya bir miktar mal ithal edebilirdik. Fakat alınan kararın beklenilen neticeleri vermediği görülmektedir. Buna da sebep her zamanki gibi hükûmetin hazırlıksız yakalanması, alınan tedbirlerin eksik olmasıdır.

Kararın ilk neticesi kopmak bilmeyen kuyruklara bir de sabun kuyruğunun eklenmesi oldu. Zeytin yağından imâl edilen sabunların mevcudu tükendikten sonra kuyruk koptu. Artık sabunlar don yağından imâl edilecekti. Türkiyenin don yağı istihsali bu maksada yetecek kadar fazla olmadığından Amerikadan don yağı getirtilecekti. Fakat henüz sabun imalâtçıları Amerikan yağlarına kavuşmuş değillerdi. Bu yüzden sabun istihsali azalacaktı. üstelik bütün sabun imalâthaneleri don yağını kullanacak vasıfta da değillerdi.

Bir çuval sabun

Bu, zeytinyağından imal edileni

Bu yüzden zeytinyağından başka nebati yağlara olan talep birden bire arttı. Yüksek asitli sabunluk zeytinyağı 310 kuruş cıvarındaydı. Şimdi sabun imalinde de kullanılmağa başlanan nebati yağlardan ayçiçeğinin fiatı 330, pamuk yağının 325, prinanın 305, fındık yağınınkı de 445 kuruşa fırlamıştır.

Şimdiye kadar bu çeşit nebati yağların büyük bir kısmı yemeklik margarin imalinde kullanılıyordu. Hayvani yağların çok azalması ve fiatlarının yüksekliği halkın yavaş yavaş Vita gibi nebati yemeklik yağlara alışması neticesini vermişti. Bu çeşit yağların çok büyük bir talebi vardı. Son kararın tatbikatı ile bu çeşit yağ imal eden fabrikalar da güç duruma düştüler. Hem fiatlar artmış, hem de istihsal azalmıştı. Durumda bir değişiklik olmaz, yani yemeklik nebati yağ istihsalı azalmağa devam ederse müstehliklerin yeni bir sıkıntı ile karşılaşmaları beklenmeliydi.

Diğer taraftan zeytin yağına olan talep de büyük ölçüde arttı. Bu yılki istihsal miktarı çok yüksek olduğu halde fiatlar bu yeni talep yüzünden bir miktar daha fırladı. Yemeklik yağlar perakende 5 liranın üzerinde satılıyordu.

Hükümetin maksadı gerçekleşseydi, bütün bunlar belki bir dereceye kadar tahammülle karşılanabilir, hoş görünebilirlerdi. Fakat maksadın gerçekleşmesi imkânları da gene bütün bu hâdiseler yüzünden bir hayli azalmıştı. Çünkü iç piyasada zeytin yağı fiatının yükselmesi, yüzde yüz prime rağmen, ihracatı son derece güçleştirmektedir. Yarın öbürgün prim nisbeti arttırılırsa şaşmamak lâzım gelir.

Raporlar

Önümüzdeki günler

Biz hergün yeni bir iktisadi sıkıntı ile karşılaşır, istihlâk mallarından her gün bir yenisinin kayıplara karıştığını görürken, Avrupa ekonomisi gelişmeğe devam ediyordu. Bu gelişmenin istikbaldeki hızını tahmin etmek maksadı ile bir etüde girişen O.E.C.E. - Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı - 1960 Avrupası hakkındaki raporunu geçen haftu yayınlamıştır.

Son yıllarda Avrupa Ekonomisinin gelişme nisbeti oldukça yüksekti. Önümüzdeki birkaç yıl içinde aynı nisbetin muhafaza edilmesi imkânsız görünmektedir. Fakat gene de büyük sayılabilecek bir nisbet kendini gösterecektir. 1950 - 1955 devresinde gayrı safi millî hâsıla % 27 artmıştı. Bu nisbetin 1955-1960 devresinde % 17 kadar olacağı tahmin edilmiştir. Bu hiç de az bir artış değildir. Artış hızındaki bu düşüklüğün çeşitli sebebleri vardır. Harp bittikten sonra Batı Avrupa çok hızlı bir kalkınma devresine girmişti. Bu devrede elle tutulur neticeler elde edilmiş, harpten harap çıkmış memleketlerde bile kalkınma sözden ibaret kalmamıştı. Bu devreden sonra gelişme hızının azalması tabiî idi. Ekonomilerin bütün kaynaklarını kullanma durumuna yaklaşıldıkça işsizlerin miktarı da azalmıştı. Artık işgüç azlığından bahsedilmesi mümkün olacaktı. Cünkü bir kere nüfus artışı oldukça ağırdı. Sonra sosyal politika tedbirleri de işgücünün azalması neticesini veriyordu. Çalışan kadınların sayısı azalıyor, iş saatları azaltılmakla da erkek-kadın, bütün işçiler eskisinden daha az çalışıyorlardı. İşçilerin boş zamanları gittikçe artıyordu.

Gelişme hızının eskisi kadar büyük olmamasına rağmen müstehlikler istihsal artışından büyük ölçüde faydalanacaklardır. Çünkü cari devlet masraflarının gayri safi millî hasıla kadar hızlı artmıyacağı tahmin edilmektedir. Böylece kaynakların daha büyük bir kısmı yatırıma tahsis edilecek ve bu kısım daha çok devlet kaynaklarından gelecektir.

Raporda gelişme ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli yatırımlar etraflı bir şekilde incelenmiştir. Belirtildiğine göre teşkilât üyesi memleketlerin çoğunda istihsal birimi başına masraflar artacaktır. Bunun üç sebebi vardır. Bir kere birçok teçhizatın artık mutlaka değiştirilmesi gerekecektir, bu daha fazla geciktirilemez. Sonra büyük sermaye isteyen endüstrilerin önemi gittikçe artmaktadır. Daha sonra işgücü kıtlığı artmaktadır. Böyle olunca kaynaklardan büyük bir kısmının tahmin edilen gelişmeyi sağlıyacak yatırımlara tahsisi gerekecektir.

Artan yatırımların büyük bir kısmını enerji istihsali sektörü alacaktır. Gerçekten enerji talebinin % 19 kadar artacağı tahmin edilmektedir. Kömür istihsali ancak % 5 arttırılabileceğine, henüz atomdan da faydalanılamayacağına göre hidroelektrik ve hidrokarbürlerden faydalanma imkânları arttırılmalıdır. Enerji ithalatı 1960 da % 26 olacaktır. Bu 1950 de % 21 idi. Artma bilhassa petrolde kendini gösterecek, Avrupanın dışardan satın aldığı petrol yarı yarıya arttırılacaktır.

Demir-çelik istihsal birimi başına yatırım payı da artacaktır. Çünkü yeni yeni çelik fabrikaları kurulması gerekecektir. % 30 nisbetinde artmış bir demir-çelik talebini karşılıyabilmek için yıllık ham çelik istihsali 77.5 milyondan 103 milyon tona çıkarılmalıdır. Mesken inşaatı sahasındaki yatırımlarda % 17 kadar bir artma olacağı tahmin edilmektedir. Son beş yılda inşa edilen meskenle-

Batı Almanyada yükselen yeni bir fabrika

Gelişen Avrupa ekonomisinin eseri

Kalkınmanın Delili

Bursada Kıbrıs meselesi hakkında bir konuşma yapan Başbakan Menderes, sözlerinin başında şunları da söyledi:

"Bu topluluğunuzun Devlet Reisimizi ve nâçiz şahıslarımızı bu derece hararetle bağrına basması ve şu mehabetli manzaranız, millî tesanüdümüzün ne derecelerde ileri olduğunu göstermeğe kâfidir. Türk milleti, aynı zamanda Bursalıların teşkil ettiği şu mehabetli manzarada millî tesanüdün eserini gösterdiği ve delilini verdiği kadar siyasî ve idarî rejimine inanmış olduğunu, onu memleket ihtiyaçlarına kifayet eder iyilikte bulunduğunu ve aynı zamanda iktisadî kalkınma dâvasına da dört elle sarılmış olduğunu ispat etmiştir. Şayet siyasî idare ve rejimden memnun olmamış olsaydınız, yollarda ve sizin çehrelerinizde bu mesut intibaları toplamak katiyen mümkün olamazdı".

Menderes rakkamları, istatistikleri bir yana bırakıp kendisini dinleyen vatandaşların sayısına ve yüzlerine bakıp iktisadî kalkınmaya istikamet verme niyetinde samimî ise, her şeyden önce Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanunun değiştirilmesi için teşebbüse geçmelidir. Yoksa 24 milyonun çok küçük bir parçasına bakarak hüküm vermek çok defa yanıltıcı olacaktır.

rin sayısına göre bu nisbet bir hayli düşüktür. Çünkü o devre içinde mesken inşaatında görülen artış % 71 idi.

Ulaştırma sahasında da artışlar olacaktır. Tahminlere göre artış nisbetleri su yollarında % 30, karayollarında % 25, demiryollarında da % 10 olacaktır.

Sabit yatırım böylece % 24 artarken - 1950-1955 devresinde % 41 idi- istihlâk te % 18 artacaktır. -1950-1955 devresinde % 22 idi- Giyim eşyası talebi aynı nisbetlerde artacak, fakat dayanıklı istihlâk mallarına olan talepteki artış çok daha büyük olacaktır. Bu artış nisbeti % 32 olarak tahmin edilmiştir. -otomobil talebi % 44-.

Yiyecek maddeleri talebinde oldukça düşük bir artış nisbeti görülecektir: % 13. Fakat bilhassa Güney Avrupada bir nisbet daha büyük olacaktır. Orada kaynakların daha büyük bir kısmı belli başlı ihtiyaç maddelerine, bu arada yiyecek maddelerine tahsis edilecektir. Zengin ve fakir memleketler arasında istihlâk bünyeleri farkhdır. Bu farklılığın artması tehlikesi kendini göstermektedir. Yiyecek maddeleri için yapılan harcalamalardaki mutlak artış en fazla Almanya, Fransa, İtalya ve Türkiyede hissedilecektir.

Yiyecek maddeleri talebinin inkişafı Avrupa ziraatı için açık olan imkânları gösterir. Talepteki artış ete, süt mahsullerine, meyve ve sebzelere yönelecektir.

Gelecekteki ticaret imkânlarının tahlilinden çıkan neticelerden biri iktisadî gelişmenin ithalâtı fazlaca azaltmayacağıdır Ham madde mübayaaları istihsalden daha az hızlı artacak, fakat mamûl maddeler ithalâtındaki artış daha hızlı olabilecektir. İthalât artışının sebeb olacağı masraflar kısmen turizmden sağlanacak gelirlerle karşılanacaktır. Bununla birlikte ihracatı da arttırmak gerekecektir. Bu sadece ithalât artışının sebeb olacağı masrafları karşılamak için değil, aynı teşkilât üyesi memleketlerin birçoğunun pek zayıf olan mübadele imkânlarını arttırmak için gereklidir. Yoksa bu memleketler kalkınma gayretlerini köstekliyecek tedbirler almak zorunda kalacaklardır.

Bütün bu tahminlerin gerçekleşmesi için yekûn talebin tam istihdamı sağlıyacak bir seviyede kalacağı farzedilmiştir. Hükümetler tam istihdamı sağlayamıyacak olurlarsa müteşebbislerle işçilerin elele vererek gelişme yolundaki psikolojik, sosyolojik ve ekonomik çeşitli güçlükleri yenme çareleri arıyacakların sanmak hayale kapılmak olur. Yeni teşebbüslerin gelişmesini köstekleyen, işgücünün mobilitesini azaltan ve milletlerarası ihtisaslaşmadan beklenen faydaları kısmen bertaraf eden bu engeller, iktisadî gelişmeyi büyük ölçüde frenliyebilecektir.

Sovyet Rusya

İktisadi huzursuzluk

Marx'ın bundan yıllarca önce söylediği gibi, buhranlar kendi kendini yemekte olan hasta bir cemiyetin arazlarıdır. Buhranlar halkın yeteri kadar yiyecek ve giyecek elde edemediği, sömürücü sınıfın işçilerin ücretlerini kestikleri zaman kendini gösteren korkunç şeylerdir. İşte son haftalarda dünya basınına akseden haberlere göre bütün bu arazlar Rusyada kendini göstermektedir.

Yiyecek ve giyecek darlığı, Pravda'nın bile kabul ettiği gibi, gittikçe artmaktadır.. Geçen yıl Pravda şöyle yazıyordu: "Ulan-Ude depolarında ekmek, un, et, yağ, sebze, şeker, gazyağı veya ayakkabı bulmak çok güçtür... Ecza depolarında en basit ilâçlar bile zor bulunmaktadır". Latvia şunları ekliyordu: "Bir cam fabrikasının bulunduğu Kaunas'ta cam ve cam eşya satın almak imkânsızdır". Trade de şunları yazıyordu: "İrkutsk yarım saat kuyrukta sıra beklemek zorundadır". Water Transport diyordu ki: "Tyumenşk depolarından süt ve et temin etmek imkânsızdır. Votka ve ayakkabı cilâsından başka hiç bir şey yoktur".

Bütün bunlar Rusya için huzursuzluk kaynağıdır. Fakat beterin beteri vardır. Nitekim Rusyadaki sömürücü sınıfın elbaşısı Krutçef dünya tarihinin en büyük ücret indirimini ilân etmiştir. Bu mübalâğasız 26 milyar dolar tutacaktır. Bu para uzun zamandanberi ücretlerden kesilmekteydi. Kesinti karşılığında hak sahiplerine bir tasarruf bonosu veriliyordu. Bunlara % 4 faiz ödenecek ve 20 yıl sonunda paraya çevrilmeleri mümkün olacaktı.

Son yıllarda bunlardan birçoğu 20 yılı doldurmuş bulunuyordu. Şimdi Krutçef'in bildirdiğine göre bonoların paraya çevrilmesi 20 yıl tehir edilmiştir. 1978 e kadar beklemek bir çok kimse için Nasrettin Hoca ile eşeğinin durumunu hatırlatmaktadır. Yonca biterse ikisi de karınlarını doyuracaklardır.

Krutçefin söylediği gibi, kapitalist dünya böyle bir işi hiçbir zaman anlamayacaktır. Amerika hükümeti böyle bir şey yapsaydı 57 milyar değerinde tasarruf bonosuna sahip olan Amerikalılar Washington üzerine yürürlerdi.

Bununla beraber bütün bunlardan Rusyanın çökmekte olduğu neticesi çıkarılamaz. Hükümet askerî masraflarını arttırmakta ve istihlâkten kısarak ağır sanayii geliştirmeğe çalışmaktadır. Zaten istihlâk malları o derece kıttır ki bu bonolar ödenmiş olsalardı bile müstehlikler mal elde etme imkânını bulamıyacaklardı.

Krutçef

Batılılar anlamıyor!

K İ T A P L A R

KURU SEVDA

(Mahmut Makal'ın köy notları. Varlık Yayınları Cep Kitapları Serisi 168. Ekin Basımevi, İstanbul - 1957. 80 sayfa, 100 kuruş)

1950 yılında neşredilen bir kitap Türkiyede ilk defa inanılmıyacak bir gürültü koparıyordu. Kitabın adı "Bizim Köy" idi. 18-20 yaşlarında bir köy delikanlısı tarafından yazılmıştı. Aydın geçinen çevreler büyük bir şaşkınlık ve kızgınlık içindeydiler. Öyle ki - o zamanlar - dört beş yıllık bir geçmişi olan demokrasi tecrübeleri, hatta 27 yıl sonra vukua gelen iktidar değişikliği bile, bu çeşit aydınlar muhitinde, "Bizim Köy" adlı kitabın doğurduğu şaşkınlık, yılgınlık ve hayreti uyandıramamıştı. Kimseler, ama kimseler, 18 yaşında bir köy delikanlısının çıkıp da böylesine bir kitap yazacağına inanamıyordu.

Şaşkınlık ve inanamamazlık kısa bir zamanda kitabın yazarına ve kitabı yayınlayan yayınevine karşı bir düşmanlık hissine döndü. Bu kitap yüzünden bir takım insanların rahatı kaçmıştı. Günün birinde "Bizim Köy" adlı kitabın yazarı, 18 yaşındaki köy öğretmeninin Niğdede tevkif edildiği duyuldu. Karaborsaya düşmüş olan kitap ise toplattırılmak tehlikesiyle karşı karşıya idi. Bugün böyle meseleler karşısında birer mermer heykelden farksız bir halde sessiz duran bir takım genç ve gerçek aydınlar, üniversite hocaları, avukatlar ve bilhassa yazarlar, şairler, hikâyeciler, romancılar şahlandılar. Tevkifevindeki hücresinde çilesini dolduran 18 yaşındaki köy öğretmenine günün modası olan solculuk isnadını yapıştıranlar, karşılarında şahlanmış bir gerçek aydınlar kitlesi görünce sindiler. Belki de tarihimizde ilk defadır ki bir Vali, bir köy öğretmeninin haklı dâvası karşısında makamından aşağı tepetaklak yuvarlanıyordu. Efkârı umumiye asırlardan beri belki ilk defa "efendimiz" köylünün ne olduğunu bir köy çocuğunun ağzından dinliyordu.

Ne vardı Mahmut Makal'ın "Bizim Köy"ünde bu kadar büyük şamata koparacak? İşte bütün mesele buradaydı. Mahmut Makal, 18 yaşındaki köy öğretmeni, yıllar ve yıllarca edebiyatı yapılmış, ama içine girilmemiş Orta Anadolu köyünden ses getiriyordu. Gerçi daha önce de köylerimizin durumuna ait bazı şeyler yazılmamış değildi. Yazılmıştı şüphesiz. Ama bunlar ya iktisadî, ya ictimaî araştırmalar, ya da köye şöyle bir uğramış aydınların müşahedeleriydi. Halbuki "Bizim Köy" köyde doğmuş, köyde büyümüş, bu kitabı yazıncaya kadar iki Orta Anadolu kasabasından başka bir şey görmemiş, köy enstitüsünde yetişmiş ve öğretmen olmuş birisi tarafından yazılmıştı. Köy dâvası ise, Türkiyenin 1 No. lu dâvasıydı. Etrafı, ağalarla, hacılarla, hocalarla, yobazlarla irin bağlamış, bir yara gibi yüzyıllardır kanayan köy dâvası ilk defa bu kitapta neşterlenmişti. Türk köylünü kalkındırma dâvası, kalkınma dâvamızın temel direği idi. Bu dâvanın halli için, önce köyü tanımaya ihtiyacımız vardı. İşte "Bizim Köy" bu yolda atılmış ilk adımdı. "Bizim Köy" de karşılaştığımız bir başka alâka çekici nokta da Köy Enstitülerinin kuruluşundan sonra girişilen okutma seferberliğinin seyri ve neticeleri üzerinde bizi düşünmeye sevkedecek müşahedelerle dolu olmasıydı. Her biri, birer taassup yuvası olan köylere bilginin ışığını getirmeğe çalışan ateşli gençlerin aşılmaz güçlükler karşısında yapayalnız bırakılmalarından doğan hüsranlarını bu kitap dile getirmekteydi. İlk defadır ki basın da kendisinden beklenmiyen bir canlılıkla bu kitap hakkında, bu kitabın ışık tuttuğu hakikatler hakkında müsbet ve menfi fikirlerle dolu yazılar neşrediyordu. Eğer o günden bugüne köy ve köy enstitüleri dâvalarında aynı hassasiyet devam ettirilebilseydi, bugün muhtemeldir ki bu dâvaların halli yolunda enikonu ileri adımlar atmış olurduk. Fakat neyliyelim ki herşeye rağmen biz "Şarklı" bir cemiyettik. Dolayısı ile de neşterlenmiş bir yarayı kısa zamanda gene koca-karı ilâçları ile tedavi etmeğe kalkıştığımızdan meşhur taviz politikasıyla yeni baştan eski haline sokmakta gecikmedik. Mahmut Makal adı unutulmağa yüz tuttu. İdarî baskılar, husumetler, çekememezlikler bünyece biraz zayıf olan bu köy delikanlısını iyiden iyiye bir çıkmaza attı. Köy ve köy enstitüleri dâvasının ise unutturulması için zaten elden gelen yapılıyordu.

Mahmut Makal

Köy çocuğu

1952 yılında Mahmut Makal "Köyümden" adıyla ikinci kitabını yayınladı. İlk kitap "Bizim Köy"ün tadı damağında kalanlar gerçi bu kitabı da kapıştılar. Ama bu kitabın tesiri ilki gibi olmadı. Zira bu kitap yayınlanıncaya kadar köy dâvası çoktan dejenere edilmiş, âdeta siyasî bir ticaret metaı haline getirilmişti.

1954 yılında Makal'ın üçüncü kitabı çıktı. Bunun adı "Memleketin Sahipleri" idi. Doğrusunu söylemek gerekirse Makal ilk kitabından bu yana daha köklü, daha olgun eserler veriyordu. Ama kitapların doğurduğu akis bir türlü ilk kitabındakine yaklaşamıyordu. Üçüncü kitaptan bu yana aradan üç uzun yıl daha geçti. Artık Mahmut Makal adı pek nadiren hatırlanıyordu. Hatırlandığı zaman da bir atımlık barutunu tüketmiş bir adam olarak yad ediliyordu. Ama böyle düşünenler yanılıyorlardı. Üç yıl sonra Makal karşımıza yeni bir kitapla, dördüncü kitabıyla çıkıyordu. Kitabın adı "Kuru Sevda" idi.

Mahmut Makal "Kuru Sevda"da "Bizim Köy"de, "Köyümden" de, "Memleketin Sahipleri"nde söyledi.klerinden pek farklı şeyler söylemiyordu Belki gene aynı şeyleri söylüyordu. Ama daha ustaca söylüyordu. Daha derli toplu, daha can alıcı noktalarında durarak söylüyordu.

"Kuru Sevda"nın arka kapağı notunda kitaptaki yazıların yavaş yavaş, kuru notlar olmaktan sıyrılıp hikâye ve romana doğru geliştiği bildiriliyor. Kitaptaki 14 parça yazı için 14 hikâye diyebilmek, yahut bir roman içinden parçalar diyebilmek çok zor. Üstelik Makalın yazılarını ille hikâye ve roman çeşitlerinden birine sokmak için uğraşmak da yersiz bir gayret. Makalın köyden notları hikâye ve roman kalıpları içinde olmasa bile zevkle ve bilhassa ibretle okunacak notlar. Bu notların edebî cephesi ise hiç de bir roman dan veya herhangi iyi bir hikâyeden aşağı değil. Makalın gayet sağlam ve iyi bir ifade tarzı var. Eğer Makal'a dilinden dolayı mutlaka takılmak icap ederse olsa olsa mahalli tâbirleri kullanışındaki müsrifliği ileri sürülebilir. Her şeye - yani Makalın bir köy çocuğu olmasına, köy enstitüsünden yetişmesine, ve uzun zaman köyde öğretmenlik yapmış olmasına - rağmen Mahmut Makalın okuyucularının çoğunluğu şehirlilerdir. Mahallî hususiyetlerle dolu bir dil, eserin okunmasını, anlaşılmasını kolaylaştırmak şöyle dursun, zorlaştırıyor.

Mahmut Makalın "Kuru Sevda"sı yalnız okunması değil aynı zamanda üzerinde ibretle durulması gereken bir eser olarak okuyuculara tavsiye edilebilir.

Filmcilik

Perdenin arkası

Cannes Festivali her zamanki şenlikleriyle bugünlerde başlamış bulunuyor. En ehemmiyetli film yarışmalarından biri olan bu festivale 34 memleket iştirak etmektedir. Bunların arasında Amerika ve Sovyetler Birliği gibi dev ülkelerden, Lübnan ve Costa-Rica gibi küçük devletlere kadar boy boy memleket var. Türkiye yok. Bugünkü şartlar altında, millî karakteri olan bir Türk sinemasının kurulmasına, Türkiyenin göğsünü gere gere milletlerarası sinema bayramlarına katılmasına imkân yoktur. Durumu düzeltmek için görünürlerde hiçbir kıpırdanış olmadığına göre de bu yokluk daha uzun zaman devam edecektir.

Türk filmlerinin 1956-57 mevsimi bitti. "Gelinin Muradı" ve "Namus Düşmanı" gibi bir kaç filmin gösterilmesi gelecek mevsime kaldı. Bu mevsimde gösterilen hiçbir Türk filmi orta seviyeye yaklaşamıyordu. Sinema tenkitçileri beğenecek ve övecekleri bir yerli filmi boşuna beklediler. Bir tenkitçinin de işaret ettiği gibi, "filmlerimizden birini tenkıt etmeye girişildiği zaman insanın kalemine sövüntü yahut alay yüklü kelimelerden başka şey gelmiyor" idi. Bütün mevsim boyunca yerli filmler sinema yazarlarına nükte ve küfür denemeleri yapmak imkânını verdi. Filmlerimizi tenkit etmek zor bir iş değildi. Galatasaray lisesinde yapılan bir ankette bir altıncı sınıf öğrencisi, "sinemadan hiç anlamayanlar bile Türk filmlerinde çok büyük hataları bulabiliyorlar," diyordu. Gerçek bu kadar açık ve yedisinden yetmişine kadar herkesin malûmuydu.

Fakat filimciliğimizin tenkitlerle düzelmesine imkân yoktu. Tenkitçilerin yetişmesini bekledikleri "Mesih" gelmiyecekti. Sinemanın mükemmel bir sanat olduğunu kabul etmekle birlikte endüstri olduğunu da hatırdan çıkarmamak gerekti. Sinema tamamen ekonomik temeller üzerine kurulmuş bir sanattı. Bu temeller bozuk olduğu takdirde üzerine sağlam binalar kurmayı hayal etmek hiçbir zaman hayal kırıklığından başka netice veremezdi. Mucizeler beklememeli, neticeleri kendimiz hazırlamaya bakmalıydık. Filmlerimiz yapılan tenkitleri tam mânasıyla hakediyorlardı. Fakat filmciliğimizin bugünkü şartlarında daha başka türlü mahsuller çıkmasını ummak, Taşkızak tersanesinde atom denizaltısı yapılabileceğini ummaktan farksızdı.

Yerli filmcilikle, ithal filimciliği arasında uzun zamandan beri sessiz ve kansız bir savaş devam ediyordu. Ortalama otuz - kırk bin lira sermayelik küçük şirketlerin, Hollywood'un dev stüdyolarıyla boy ölçüşmesine imkân yoktu. Bu el tezgâhı ile fabrikalara karşı koymaya benziyordu. Yapılan vergi indirimleri de tamamen sözde kalmıştı. Vergi indirimlerini belediyeler tesbit ediyor, küçük şehir ve kasabalardaki sinema salonlarının çoğu belediyelere ait olduğundan, daha büyük ölçüde gelir temin edebilmek için vergi indirimlerine kulak asan olmuyordu. Öbür yandan küçük sermayeler yatırdıkları parayı çok kısa bir zaman içinde geriye almak mecburiyetindeydiler. Aksi takdirde yeni işlere girişemezlerdi. Film ithalcilerinin ise böyle sıkıntıları yoktu. Sırtlarını sağlam Amerikan sermayelerine dayamışlardı. Böylece birkaç damping neticesinde karşılarında rakıp bırakmıyor, küçük yerli sermayeden açılan yere yabancı sermaye yerleşiyor, film yapanlarla ithal edenler arasındaki savaş hemen her meydan muharebesinde ithalciler lehine kapanıyordu. Türkiyede bir sinemacılık kapitülâsyonu doğduğuna hükmetmek hiç de yanlış sayılmazdı.

Devlet yabancı sermayenin bu derecede sızmasına, yerli filmciliğin ölüm kalım mücadelesine tamamen kayıtsızdı. Büyüklerimizin hiç biri yerli film seyretmekten hoşlanmıyordu. Yerden göğe kadar hakları vardı. Ama durum bu ilgisizlik içinde kendi kendine düzelemezdi. Ankara Devlet Tiyatrosundaki temsiller, opera ve konserler hakikaten zevk vericiydi. Baş şehre siyasî havasının dışında canlılık verenler de zaten bu kültür yuvalarıydı. Fakat bu kültür yuvaları ısırgan otu gibi kendi kendine bitmemiş, dikilen fidanın büyütülmesi, meyva vermeye başlaması uzun yıllar sürmüştü. Hâlâ da fidanın zaman zaman kurtlandığı oluyor, bakıma şiddetle ihtiyaç gösteriyordu. Buna rağmen bir tiyatromuzun, bir operamızın olduğu söylenebilirdi. Demek çalışma, koruma ve gayretler ortaya birşeyler çıkarabiliyordu. Niçin aynı alâka sinemamıza gösterilmiyordu. Sinema bunlardan daha mı değersizdi? Tiyatro ve opera sanat idiyseler sinema da öyleydi, Kültürseler sinema âlâsıydı. Sahne sanatları bir eğlenceyse, sinemanın onlardan çok daha yaygın bir eğlence olduğunu kimse inkâr edemezdi. Aktüaliteyi takip etmek hangisinin daha çok alâka topladığını hemen meydana çıkarıverirdi. Üstelik sinemanın sanat olarak da, kültür olarak da, eğlence olarak da hepsinden üstün bir tarafı vardı: Elektriği olan en ücra köşelere gidebiliyordu. Yeni Melek Sineması lüks koltuğunda oturan adam ile falanca kasabanın tahta iskemleleri üzerine ilişen şahıs aynı tesiri alıp, aynı zevki duyabiliyorlardı. Böylece sinemanın fayda yönünde hepsinden kuvvetli olduğu anlaşılıyordu. Devletin sinemacılığa yardımı sadece vergi indirimiyle olmazdı. Bunun birçok örneği çeşitli memleketlerin sinemalarında denenmişti. Ama bunlarla meşgul olunacağına, devletin bir sinemacılık yolunda teşebbüse geçtiği haberi verileceğine, yabancı teknisyenlerin meydana getirdikleri devlet filmleri öğünme vesilesi oluyordu. Hiçbir dokümanter değer taşımayan, sırf propaganda maksadıyla hazırlanan bu filmleri bile yabancılara yaptırıyorduk.

Hususî teşebbüsün sinemacılık çalışmaları yürekler acısı bir durumdaydı. Piyasada akıl almaz Ali Cengiz oyunları dönüyordu. Bazı film şirketleri bu meslekte kısa yoldan zengin olmanın ilâcını bulmuşlardı. Film karaborsası film çevirmekten çok kârlı bir işti. 150 liralık negatif

Yerli filmlerimizden bir sahne

Taşkızak tezgâhlarında atom denizaltısı..

Bol gözyaşlı ve mezarlıklı bir sahne

Melodram yarışı

film kutuları karaborsada 800 liraya gidiyordu. Doğrusu para kazanmak için sıkıntılara girişip ekip kurmaya, film çevirmeye, sonra kârların gelmesini beklemeye hiç lüzum yoktu. Budalalıktan başka bir şey değildi bu. Masa başında yapılacak küçük bir devir muamelesi, tamam.. Hiç film çevirmeden apartman yaptıran, otomobil sahibi olan film şirketi sahipleri vardı. Diğer tarafta yabancı film kapitülasyonunun karşısına çıkmaya cüret ettiği için iflâs eden film yapıcıları bulunuyordu.

Filmciliğimizin geri kalmasında, ilerleme yollarının tıkanmasında devlet kadar en az hususi teşebbüsün de kabahatı vardı.. Sinemanın bir endüstri olduğunu hatırlarına getirmek istemiyorlardı. yıkılmaz rakipleri olan bir endüstri olduğunu hatırlarına getirmek istemiyorlardı. El tezgâhının ağır endüstri karşısına çıkması kadar neticesi önceden görünen bir rekabet olamazdı. Bu durumda yapacakları en sıhhatli iş tehlike karşısında bütün zayıfların yapması gerektiği gibi bir araya gelmek, sermayeleri birleştirmek, ortak film yapımı ve dağıtımı için teşkilât ve şirketler kurmaktı. Fakat yerli filmcilerimizde kuvvetin birlikten doğacağı şuuru daha uyanmamıştı. Esen panik havasında herkes kendi başının çaresine bakmaya çalışıyor, arada bir fırsat çıkarsa tutan bir film yapıp bir vurgun vurmayı bekliyordu. Mücadelesinde ortak istemediği gibi kârına da ortak kabul etmek hiçbirinin aklından geçmiyordu.

Bu endişeyle meydana getirilen filmlerin kalitece çok düşük olmaları en tabiî neticeydi. Vurgunu tutturabilmek için seyircinin en zayıf noktaları araştırılıyor, bunları yakalaya bilen ticaret maskesi altında halkı istismar etmek için kanunların müsaade ettiği bütün hakları kullanıyordu. Halkın eğitilmemiş olmaktan doğan bu zaaflarını istismar edenler, demokrasi cilvelerinin meydana getirdiği halk düşmanlarıydı. Bu keşmekeş içinde iyi bir Türk filmi beklemek iyimserlik değil düpedüz budalalıktı. 40-80 bin lira sermayeli şirketler bilinen gişe formülleri dışına çıkıp ilk filmleriyle iflâs etmek niyetinde değildiler. Bu açıkça bir riskti. Gerçi başarılı yabancı filmlerin, bu arada teknik imkânları bakımından bizden daha fakir olan Yunan sineması eserlerinin son yıllarda dış pazarlarda ne kadar tutulduğu işitiliyordu. Fakat o da bir riskti. Üzerinde çalışılmış, iyi ve sağlam niyetlerin mahsulü bir Türk filminin dış pazarlarda başarı kazanacağına dair kimse teminat veremezdi.

Bütün bunlar hep küçük sermayelerle ayrı ayrı çalışmaktan doğuyordu. Çıkar yolu sermayenin birleştirilmesi ve kontrol altına alınmasıydı Ya devlet bu işe elini atar, karışıklığa son verirdi, ya da film şirketleri aralarında birleşmeye giderlerdi. İkisinin ortasında bir yol yoktu. Filmciliğimizin kurtulmasını, bir film endüstrisinin kurulmasını isteyenler bu iki şıktan birini seçmek zorundaydılar. Bunun dışında iyi Türk filmi hayalleri hiçbir zaman gerçekleşemiyecekti.

Sermayenin büyümesi, tek elin kontroluna girmesi, filmciliğin çeşitli kollarından geçimlerini temin edenlerin de hayatlarını bir intizama sokacak, istikballerini emniyet altına aldığı gibi, yetişme ve gelişme imkânlarını da sağlıyacaktı. Bugün Türkiyede filmcilik bir maceradır. Sermaye koyanı da, filmin teknik ve idarî işlerinde uğraşanları da maceraperesttirler. Maceraperesttirler, çünkü hiçbiri yarınından emin olmadığı halde ya bir değişiklik olsun diye, ya da şansını denemek için bu işe atılmıştır. Türk filmciliğinde yarından emin olunamaz. Küçük sermayenin, kötü filmin, gelişi güzel dağıtımın; bilhassa iki büyük Amerikan filmi ithalcisi şirketin kredili sermayeleri, iyi düzenlenmiş dağıtım teşkilâtları karşısında mücadeleye ne kadar devam edebileceği belli değildir. Hatta kendi aralarında çevrilen kirli işler bile kendi mücadele kudretlerini tüketmektedir. Son hâdiseler de Türk film işçisinin yarını olmadığını bir kere daha ispat etmektedir. Nitekim bugün yeni tevzi kararı çıkmasından sonra film çalışmalarının durdurulması yüzünden, rejisörü, kameramanı, aktörü, dekoratörü, teknisyeni, figüranı dahil, filmciliğin çeşitli kollarından geçimini temin eden binlerce insan ve ailesi açlık tehlikesiyle başbaşadırlar.

Toplanan filmlerin ne zaman dağıtılacağı, Doğu Almanyadan geleceği bildirilen boş filmlerin ne zaman vasıl olacakları, ne şekilde dağıtılacakları, film çalışmalarına ne zaman izin verileceği, film işçilerinin açlık tehlikesinden ne zaman kurtulacakları daha belli değildir. Yakında belli olsa da durum değişmiyecek, keşmekeş devam edecek, vurgun filmi hayali akla durgunluk veren acayipliklerin çevrilmesine sebeb olacak, işler gene durdurulacak, sabrı tükenen film işçileri sinemayı terkedip hayatlarını başka sahalarda kazanmayı deniyecekler, sebat edenler dişlerini ve kemerlerini sıkacak, fasit daire böylece kendi kuyruğunu kıstırıp duracak.

Bu durumdan kurtulmanın tek çaresi birleşmektir. Ama bu birleşmek devlet elinde, yahut büyük sermayeli şirketlerin, tröstlerin kurulmasıyla olurmuş. Her iki yol da hem film seyircisi, hem Türk sinema sanatı, hem de Türk film işçisi için bugünkü düzensizlikten çok daha hayırlıdır. Ancak bu sayededir ki film yapmakta şahsî kazanç ihtirasları gemlenecek, yabancı film rekabetiyle daha rahat mücadele edilebilecek, filmlerin dış pazarlara atılıp döviz temini sağlanacak, film işçileri nereye bağlı olduklarını, ne yaptıklarını, ne kazandıklarını, istikbalin onlara ne getirebileceğini bileceklerdir. Ancak bu sayededir ki iyi film yapma riskleri göze alınacak, müsait şartlar altında festivallerde göğsümüzü kabartacak Türk filmlerini yapabilecek sanatçılar yetişecektir. Birleşmek, kuvvetir toplanması, başarıların en büyük kaynağı, meselelere en iyi çözüm yoludur.

Filmler

"La Plata Deniz Muharebesi"

İkinci Dünya Harbine dair en güzel filmlerin, savaş içinde İngilizler tarafından çevrildiği söylenebilir. Hollywood mitolojik kahramanlar, cengâverlik destanları yaratadursun, Britanyalılar mütecavize karşı koymaya çalışan bir milletin sıkıntılarını, metanetini ve ümitlerini yaşatmaya çalışmıştı. David Lean'in "In Which We Serve - Denizler Hakimi", Michael Powell'in "One of Our Aircraft is Missing - Bir Uçağımız Kayıp", Charles Fred'in "San Demetrio London" gibi konulu filmleri; Carol Reed'in "The Way Ahead - Önümüzdeki Yol" gibi yarı-dokümanter yahut Humphrey Jennings'in "The Fires were Started - Yangınlar Başlamıştı", Roy Boulting'ın "Desert Victory - Çöl Zaferi" gibi dokümanter filmleri İngiliz sinemasına sağlam bir gerçekçilik anlayışı getirmişti. Alfred Hitchcock'un Hollywood'a gitmesinden sonra yaratıcı kıtlığıyla karşılaşan İngilizlerin yeni değerleri gerçekçi savaş filmleri devresinde yetişmiş ve ustalık kazanmışlardı.

Savaş içindeyken mücadele filmi yapmak ne kadar tabiî birşey ise, silâhlar sustuktan, eski düşman dost olduktan on yıldan fazla bir müddet sonra, kahramanlık hikâyeleri yaratmak bahanesiyle yeniden geçmişi karıştırmak o kadar gariptir. Ama 1953 te Nicholas Monsarrat'nın "The Cruel Sea - Zalim Deniz" romanının Charles Frend tarafından aynı adla sinemaya adapte edilmesi İngiliz sinemacılığında ikinci bir savaş filmleri devresinin başlangıcı oldu. Böylece, savaştan sonraki ilk beş yılda David Lean'in "The Brief Encounter - Kısa Tesadüf", "The Great Expectations - Büyük Ümitler", "Oliver Twist-Istırap Çocuğu", Carol Reed'in "Odd Man Out - Ölümden Kuvvetli", "The Fallen İdol - Meşum Kadın" "The Third Man - Üçüncü Adam Kim?" gibi ağır başlı filmleri; Michael Powell ve Emeric Pressburger'in "A Matter of Life and Death", "Black Narcissus - Kara Nergisler", " The Red Shoes - Periler Dünyası", "The Tales of Hoffman - Hofman'ın Masalları" gibi fantazileri ve ikinci beş yılda da Robert Hamer'ın "Kind Hearts and Coronets", Charles Crichton'un "Lavender Hill Mob", Alexander Mackendrick'in "Man in the White Suit - Beyaz Elbiseli Adam", Henry Cornelius'un "Genevieve - Kocamın Sevgilisi" gibi komedileriyle dünya sinemacılığında söz sahibi olan Britanyalılar bu durumlarını kaybettiler. Savaş filmlerinin endüstriye hâkim olması sonucunda, büyük teknik imkânlara rağmen, ortaya coğu zaman propaganda ve ucuz yiğitlik masallarından başka şey çıkmaz oldu.

"La Plata Deniz Muharebesi - The Battle of the River Plata" İkinci Dünya Harbinin başlarında Atlantikte korsanlık yapan Alman cep kruvazörü Admiral Graf Spee'nin batışını anlatıyor. Michael Powell ve Emeric Pressburger çifti bu olayı büyük donanma yardımlarıyla yarı- dokümanlere yakın bir şekilde canlandırmaya çalışıyorlar. Ama bu tarihi hâdise kahramanlarından Graf Spee'nin rolünü Amerikan donanmasından Salem zırhlısının, Ajax ve Exeter rollerini eşlerinin, Achilles ile Cumberland'ı da kendilerinin temsil etmesini sağlamak kolaylıklarına rağmen "La Plata Deniz Muharebesi" başarıya ulaşamamış bir film. Bu, hareketin ağırlık merkezini hangi olaylar üzerine teksif etmek gerektiğinde karar verememekten doğuyor.

Powell ve Pressburger'in ön plândaki gayeleri Graf Spee'nin batışını İngiliz görüşünden verebilmek. Fakat Almanları da küçük düşürmek istemiyorlar. Bir hikâyede çatışan iki tarafı da kahraman göstermek seyircilerin zihnini karıştırabileceğinden bu vasfı İngiliz denizcilerine daha çok yakıştırıyorlar. Almanlara kala kala insanî duygular kalıyor. Seyirci İngiliz Güney Atlantik filosunun Graf Spee'yi ortadan kaldırmak için hazırlandığını, bir taraftan da Alman kruvazörünün o sıralarda esirleri eğlendirmekle meşgul olduğunu görüyor. Bu gariplik çatışma başladıktan sonra da devam ediyor. Çatışma sırasında İngiliz gemileri kumanda mevkilerinden harekâtın gidişi bir dereceye kadar takip edilebiliyorsa da, Graf Spee'de gene yalnız esirlerin durumu gösteriliyor. Ajax, Achilles ve Exeter'ın taktikleri uzun uzun izah edilirken, onların takip ettiği Graf Spee'nin taktiği bütün bütüne ihmal ediliyor. Montevideo'daki Amerikan NBC radyosu sözcüsü de asıl olayın dışında kalan lüzumsuz bir karakter. Hikâyenin gidişinde dikkati dağıtmaktan başka rolü olmuyor. Filme bir kahraman bulmak ihtiyacı hissedildiği zaman, olayın dramatik yapısındaki yeri belirtilmeden, ya Graf Spee kumandanı Albay Langsdorff (Peter Finch), ya Ajax kumandanı komodor Harwood (Anthony Quayle), ya da Exeter kumandanı Albay Bell (John Gregson) üzerinde duruluyor.

Bunlar filmin senaryosundaki aksaklıklar. "La Plata Deniz Muharebesi"nin en büyük kusurlarından biri de ana olayın, 13 Aralık 1939'da Graf Spee ile Ajax, Exeter ve Achilles arasındaki çatışmanın, anlatılışında. Zamanında çok akis uyandıran bu deniz savaşının Povell ve Pressburger tarafından verilişi çok zayıf. Gemilerin birbiri karşısındaki durumları, hareketleri bir türlü anlaşılmıyor. Sadece gümbürdeyen taretler ile güverte patlamaları arasında bir montaj yapılması, seyircinin, hangi geminin hangisine ateş açtığını, kimin kime taarruz ettiğini, harekât tabiyesini, gemiler arasındaki mesafeyi anlamasına imkân vermiyor. Bu aksaklık havadan alınan birkaç panaromik görünüşle önlenebilirdi.

Senaryo ve mizansende bol bol rastlanan aksaklıklar filmin dramatik bir değer kazanmasına engel oluyor. Bunun dışında yer yer ilgi çeken bazı sahneler var. Başlangıçtaki deniz sahneleri, Michael Powell'in "Black Narcissus" ve "Gone to Earth"de ispat ettiği tabiat güzelliklerini verebilme ustalığını daha kaybetmediğini ortaya koyuyor. Graf Spee'nin gün batarken Montevideo limanından ayrılışını, intihara gidişini gösteren sahne de öyle..

"La Plata Deniz Muharebesi" başarıya ulaşamamasına rağmen belli bir cereyanın sivrilen bir eseri olması bakımından mühimdir. Michael Powell ile Emeric Pressburger'in bundan sonra Girit savaşını anlatan "I'll Met By Midnight" adlı bir film çevirmeleri, halen piyasaya çıkmakta devam eden İngiliz filmlerinin çoğunluğunun savaş hikâyeleri anlatması bu cereyanın daha süreceğini belirtmektedir. Geçen yıl Cannes festivalinde "A Town Like Alice - Cehennem Yolu" adlı savaş filmleri Japon aleyhtarı diye reddedilen İngilizler bu yıl aynı festivale gene bir savaş filmi olan "Yangste Incident" ile katılmak niyetindedirler. İngiliz seyircileri arasında yapılan bir anket savaş filmlerinin halk tarafından da tutulduğunu meydana çıkarmıştır. Nitekim 1956 yılının en popüler üç filmi, "Reach for the Sky", "Private's Progress" ve "A Town Like Alice - Cehennem Yolu" askerlik ve savaşla alâkalı eserlerdi. Bu gibi mevzulara hem endüstri, hem de seyircilerin düşkünlüğünü şuurlu sebeblere bağlamak isteyenler, savaştan galip çıkmasına rağmen mağlûptan beter duruma düşen İngilterenin birbiri ardına müstemlekelerini kaybetmesi, siyasî ve askerî sahalarda devamlı başarısızlıklara uğramasını unutmamalıdırlar. Yakın tarihteki bu olayların bir zamanların gururlu Britanya İmparatorluğu ana vatanı halkında meydana getirdiği aşağılık duygusunun, savaş ve kahramanlık hikâyeleriyle tatmin edildiğine hükmetmek pek yanlış olmasa gerek..

Terbiye

Küçük sanatkârlar

Zeynep Atikkan annesine sokuldu, nazlı bir sesle:

"— Anneciğim, beni biraz fazla boyanmış bulmuyor musunuz?" dedi.

Annesi ciddiyetle onu süzdü. Zeynep Atikkan 5 yaşındaydı. Hayatının belki en heyecanlı gününü yaşıyordu. Birazdan sahneye çıkacaktı. Üçüncü Tiyatronun üst katındaki artistlere mahsus soyunma odasını o gün, kısacık pembe ve mavi bale elbiselerini giyinmiş minimini kızlar ve bunların heyecanlı anneleri istilâ etmişti. O gün 3 yaşını dolduran Fenmen Bale Stüdyosunun sene sonu resitali vardı.. Bu resitalde büyükler, yani yetişme çağında olan genç kızlar, devamlı bir çalışmanın nelere kadir olabileceğini "Kır eğlenceleri" ve "Norveçten tablolar" isimli temsillerdeki muvaffakiyetleri ile ispat edeceklerdi. Fakat herkesin gözü daha ziyade küçüklerdeydi. Çünkü daha yemek yemesini öğrenirken müzik ve dans terbiyesi almağa çalışan bu minimini sanatkârların neler yapacağını insan doğrusu merak ediyordu.

Boyanmak hepsinin hoşuna gitmişti. Makyaj köşesinden fırlayan, ayna vazifesi gören camın önünde soluğu alıyordu: Kimi dudak boyasını az buluyor, kimi göz kenarlarındaki kuyrukları biraz daha çektirmek istiyordu.. Fakat boyanmak onların yegâne marifetleri değildi. Sahneye çıkma sıralarını beklerken şarkılar mırıldanıyor ve bir takım hareketler yapıyorlardı..

Pamuk Prenses ve Yedi Cüce

Neriman Decan ve Shirley Pain tarafından idare edilen bu temsili 5-7 yaş arasında çocuklar vereceklerdi. Bu bakımdan hâdise bir hayli alâka çekiyordu. Çünkü müzik ve hareketlerle canlandırılacak olan temsilin kolay olmadığını bu işten anlayanlar çok iyi biliyorlardı. Temsil baştan başa renkli, cazip ve alâka çekiciydi. Evvelâ roller tiplere göre fevkalâde güzel tevzi edilmişti. Cocuklar sahnede gayet rahattılar, birçokları mimikleri ile rollerini ne kadar benimsediklerini ispat ettiler: Pamuk Prensesi zehirli elması ile öldüren "cadı-kraliçe" yürüyüşü, yüzünün ifadesi ve sert, dik hareketleri ile hakikî bir cadı idi. Tavşan hakiki bir tavşandı ve bir alkış tufanı icinde sahneye giren Yedi Cücelerin en küçüğü hisli oyunu ile nazarı dikkatı celbediyordu. Hele ormandaki hayvanlar, ateş böcekleri, kuş, fareler, sincaplar, kaplumbağalar, kediler, hepsi birbirinden güzel kıyafetleri icinde rollerini ne güzel benimsemişlerdi. Prens, ince ve zarif hatları ile olduğu kadar tokalı rugan papucları, uzun beyaz corapları ve "yaldızlı taç"ı ile tam eski zaman prensi idi. Prenses saf ve temiz bakışlara sahipti, yüzünde tam yerinde bir "hayret" ifadesi vardı.

Çocuklar, büyüklerin aksine gayet rahattılar. Anneleri oturdukları yerden heyecan alâmetleri gösterirken onlar sükûnetlerini hiç bozmadılar. Sanki ortada telâş edecek ne vardı? Olsa olsa, biraz sahnedeki yerlerini şaşırırlardı. Eh, bunun da kolayı vardı. Birbirlerini itip pekâlâ yerlerini kaparlardı. Nitekim sonunda bir kac tanesi böyle yaptılar ve arkadaşlarından daha da çok alkışlandılar.

Dalkroz derisi

Fakat resitalin en büyük muvaffakiyeti Neriman Decan tarafından verilen Dalkroz Dersi temsili oldu. Aslında buna bir temsil demek, biraz zordu. Çünkü Fenmen Stüdyosunda bir sene müddetle küçükler böyle çalışmışlardı. Sahnede gösterilen, işte bu derslerden bir tanesiydi. Dalkroz metodu, bu metodu bulan müzik öğretmeninin adıydı. Bugün dünyaca tanınan bu metodun esası çocukları sıkmadan, onları hiçbir tazyike maruz bırakmadan müziğe ve dansa alıştırmaktı. Bu metodun muvaffakiyeti beden hareketlerini kafa ile beraber, ondan ayrılmaz bir bütün olarak ele almış olsaydı. Yani meselâ kuş gibi koşacak bir çocuk ele alındığı takdirde, Dalkroz metodu ile yetişen cocuk, bu hareketi yaparken evvelâ bunu kafasında yaşar, kendisini hakiki bir kuş zanneder ve ondan sonra bunu kollarına intikal ettirir. Kuş gibi uçarken, o gün gideceği sinemayı düşünemez. Bu çok mühimdir. Zira hareketler

Kadının Beklediği

Jale CANDAN

Ben inanamıyorum. Bir kadının yalnız başına ve yalnızca kadınlık meziyetlerine yani yumuşaklığa, güler yüzlülüğe, şefkate ve diplomasiye dayanarak, erkeği yola getirebileceğine ve böylece saadetinin veya bedbahtlığının bütün mesuliyetini taşıyabileceğine inanamıyorum. Halbuki umumi kanaat, daha ziyade bu merkezdedir. Erkekler, daima kendilerini idare edebilecek bir kadının hasreti içindedirler. Hattâ kadınlar bile bedbaht bir aileden bahsederken, ekseriya bütün kabahatı kadının idaresizliğine yüklerler. Hakikaten, bu görüşe hak kazandıracak bir yığın hâdiseye rastlanır. Bakarsınız, en öfkeli ve huysuz bir erkeği bazan karısı iki kelime ile yatıştırır ve böylece "elâlemin içinde" patlak verecek bir kavgaya mani olur. Gene bakarsınız, günlük hâdiselere çok üzülen bir kadın, akşam eve dönen kocasını güleryüzle karşılar, herşey güllük gülistanlıkmış gibi hareket eder, böylece meselelerin çıkmasını önler, erkeği yatıştırır ve hatta bakarsınız ki çapkınlığı ile tanınmış bir erkeğin karısı yüreğine taş basar, ortada hiç bir şey yokmuş gibi, evinin ve çocuklarının huzurunu bozmadan, birçok kritik vak'alar atlatır. Bunlar daima tesadüf edilen hâdiselerdir. Fakat meseleleri iyice tetkik ettiğimiz zaman, hünerin yalnızca kadında olmadığını görürüz. Çünkü o kavgacı ve huysuz erkek, öfkesi geçince, karısının tatlı muamelesine ne kadar minnattar kaldığını daima ifade etmiş ve kadının ne şekilde kuvvetli olabileceğini böylece göstermiştir. Hâdiseleri sükûnetle karşılayabilen kadına bu sükûnu veren gene kocasıdır. Zira kocasının birçok kötü hâdiseleri aklıselimle karşıladığını görmüş, "Ev"inin sağlam bir zemin üzerinde olduğunu daima hissetmiştir. İstikbal endişesi, huzursuzluğu yoktur. Çapkın erkeğin karısı da hislerini bize ifade edecek olsa, hayretle görürüz ki, her şeye rağmen kocası tarafından çok sevildiğine kanaat getirmiştir ve kanaatini sarsacak en ufak bir hâdisede kocası onu teskin etmiş, -yalanla da olsa - onu ikna etmiştir.

Bir kadının, saadet mevzuunda, çok şeyler yapabileceğine inanıyorum. Fakat yalnız başına mucizeler yaratabileceğini zannetmiyorum. Çünkü kadın her şeyden evvel sevgi ve güvenebilecek, dayanacak sağlam bir hayat arkadaşı arar. Eğer bir erkek karısına bu hisleri verebilmişse, o kadın yüksünmeden, dar omuzları üzerinde dünyayı taşır: Şarkı söyliyerek evini siler süpürür veya kocasının eski pijamasından çocuğunun yeni entarisini diker, maddi ve manevi bütün sıkıntılara göğüs gerer. Kocası sağlam bir toprakta yürüdükçe, dikeceği her fidenin yeşereceğinden emindir. Eğer saadeti bir "inşaat"a benzetirsek, erkek bu inşaatın temelini kurmakla mükelleftir. Onun teferruatını meydana getirmek, onu süslemek ise kadına aittir.

daha yumuşak, daha hakiki ve hisli olur. Neriman Decan, Dalkroz metodunun bu hususiyetini, üçüncü sınıf talebelerine yaptırdığı hareketlerle iyice açıkladı. Bir müziği önce deşifre edip, mânalandıran üç çocuk sonradan çıkıp dansını yaptılar ve hak ettikleri alkışları kazandılar..

İstidatlı bir millet

Bir sene evvelki resitalinde Mithat Fenmen "Müzik ve dans çalışan çocukların hepsi sanatkâr olmazlar. Bunlardan kimi yalnızca sanattan anlayan, onu kıymetlendirmesini bilen dinleyici ve seyirci grubuna ayrılırlar, kimi bunları kendilerine meslek seçecek kadar muvaffakiyet gösterirler ve bu arada büyük istidatlar, çok büyük kabiliyetler meydana çıkar" demişti.

Aradan bir sene geçmiş, çocuklar bir hayli terakki etmişlerdi. İçlerinde müzik veya hareket kabiliyetleri ile dikkat nazarını çekenler vardı: İşte yolunu almış giden küçük piyanist Bedi Aran.. İşte gene piyanoda nazarı dikkati celbeden Gülsun Bilgen. İşte iki sanatkâr kardeş: Selmin ve Selim Sonar. Birisi baleye hazırlanıyor, diğeri 10 yaşında Beethoven'i ve Chopin'i çalıyor..

Bütün tecrübeler gösteriyordu ki bu milletin çocukları sanata karşı çok istidatlıydılar. Yalnız eksik olan birşey vardı: Devamlı çalışma ve sebat. Bu doğrusu herzaman mevcut değildi.

Moda

Elizabeth'den sonra...

İngiltere kraliçesinin Parisi ziyareti moda merkezinde bazı ilhamların doğmasına sebeb oldu. Şimdi en güzel ipekliler, taftalar hatta faylar, organzalar, muslinler hep meşhur İngiliz güllerini aksettirmektedir. Böylece yaz akşamları sekizden itibaren güllerle emprimeler fevkalâde rağbet görecektir. Güller ekseriya iri demetler halinde uzun saplı tek çiçek şeklinde nazarı dikkatı çelbetmektedir. Fakat "güllü emprime" akşam saatinden başka saatler için elverişli değildir ve gece hayatı olmayan kadınlar güllü emprime yerine hem çok şık ve abiye olabilen hem de kullanışlı ve pratik vasıfları bulunan benekli kumaşları tercih etmektedirler. Benekli kumaşların bir avantajı da mütevazı ve kibar olusları, nazarı dikkati celbetmeyişleridir. Çiçekler çabucak ezberlendiği halde benekliler, uzun zaman bıktırmadan giyilebilmektedir. İri beneklilerin yanında, minik puanlılar ve hatta gayrimuntazam puanlılar da mevcuttur.

Puanlı bir rob

Daima hoşa giden..

Benekli kumaş deyince ilk akla gelen şey plili biçimlerdir. Fakat bu sene Parisli terziler beneklilerin üzerinde çok oynamışlar ve tek elbiseyi çeşit çeşit giyinmek imkânını bulmuşlardır. Meselâ üstü çıplak, drapeli bir düz hatlı, puanlı elbise güzel bir çiçek, bir aksesuarla en şık bir toplantıya gidebilmektedir ve üzerine giyilen küçük bir ceketle aynı elbise mükemmel bir sokak elbisesi olabilmektedir. Gene düz ve abiye bir puanlı elbise, üzerine giyilen ikinci bir plili etekle tamamiyle değişik ve spor bir hava taşımaktadır.

Puanlı elbiseler için, bir tanınmış terzi, "kadının daima hoşa giden klâsik elbisesi" demiştir. Düz kumaşlarla yapılmış elbiseler bile bu sene puanlı aksesuarlarla puanlı kumaşlardan yapılmış şapkalar, eldivenlerle giyilmektedir.

Gece hayatı fazla olmasa da her kadının yaz için hafif bir dans elbisesine ihtiyacı vardır. Bunun için Parisli terziler "koton-saten" emprimeler, şifonlar, muslinler kullanmışlardır. Fakat biçimleri itibariyle bu elbiseler gayet kullanışlıdır. Meselâ şifondan veya muslinden yapılmış bol büzgülü, kolsuz, geniş kemerli bir şömizye elbise giyimi kolay bir süslü elbisedir. İnce markizetlerden de çok şık dans elbiseleri yapmak mümkündür. Dar bir ipek kombinezon üzerine giyilen belden büzgülü, şeffaf bir kumas kadına aynı zamanda dar ve bol giyinmek imkânını vermektedir. Çünkü bol eteğin altından kadına incelik veren dar hat ta görülmektedir.

★

Pariste nazarı dikkati celbeden bir moda da gece mavisi modasıdır. Serin yaz akşamları için farselerden yapılan pardösüler ve ceketler umumiyetle gece mavisi rengindedir.

★

Baştan aşağı pliseli elbiseler pek revaçtadır ve ekseriyetin beli sıkılmadan, elbiseden çıkan bir kemerle hafifçe gösterilmiştir.

Güllü bir elbise

Elizabeth modası

Yaz için hazırlanan "ikiz,, takımlar, yani içli dışlı yün veya koton bluz ve ceketler ekseri renkli biyelerle, minik çiçeklerle süslenmiştir.

C E M İ Y E T

Gazeteci adayı Ayşe Gülsün Toker

İlk dersi, Bayramın ilk günü babasından aldı

Küçük Ayşe Gülsün Toker, babası hapisteki gazeteci Metin Tokeri nihayet Bayramın ilk günü Ankara Merkez Cezaevine giderek gördü. Karşılama -gayet tabiî - pek heyecanlı oldu. Baba-kız birbirlerini uzun uzun tetkik ettiler. İkisinin de tetkiklerin neticesinden memnun kaldıkları yüzlerindeki tebessümlerden anlaşılıyordu. Yalnız bir meseleye, genç gazetecinin zihninin takıldığı Özden Tokere tevcih ettiği bir sualle anlaşıldı. Sual şuydu:

"— Ayşe Gülsünü ilerde bir gazeteci isterse, evlenmesine müsaade eder misin?"

Genç anne sualin mânasını anlamıştı; geniş bir tebessümle ve rahat bir sesle cevaplandırdı:

"— Müsaade eder misin ne demek? Ayşe Gülsün de gazeteci olacak.."

★

Kıbrıs meselesine hükümetimiz tarafından verilen ehemmiyetin artması **Fazıl Küçük**'ün şahsına gösterilen itibara da tesir etti. Şimdiye kadar İstanbulu ziyaretlerinde Sirkeci Otelinde kalan Kıbrıslı lider bu seferki gelişinde Hilton'a yerleşti. Hâdiselerin tesiriyle Amerikalılarla pek aynı sınıfta olmayan Dr. Küçük, yalnız bir huyu bakımından onlara benziyor: Amerikan devlet adamlarının yaptıkları gibi bütün seyahatlarda, kabullerde ve hattâ basın toplantısında zevcesini yanında bulunduruyor.

★

Rus Keman virtuozu **David Oystrah** Ankaradaki muvaffakiyetini İstanbul'da da tekrarladı. Saray Sinemasındaki konserleriyle müzikseverlerin kalbini kazanan üstad, Sovyet Konsoloshanesindeki resitaliyle sosyete sahasına intikal etmiş oldu. İstanbul'un şık muhitlerinin en tanınmış simaları bu orijinal toplanma vesilesinin cazibesine kapılarak Konsolosluk binasına koştular. Vali **Fahrettin Kerim Gökay** ile refikası, Belediye Reis Muavini **Sedat Erkoğlu** ve eşi, **Lerzan Bengisu, Azrâ İnal, Beyhan Eczacıbaşı, Perran Ulagay, Neclâ Kavala** ve **Ayla Erduran** hazır bulunanlar arasındaydı. Bu suretle siyaset ve iktisat taarruzlarıyla bize yaklaşmayı pek beceremiyen Sovyetlerin sanat ve sosyete taarruzları muvaffakiyetle neticelenmiş oldu. Lâkin şimdi de bizim bir kıymet yolluyarak karşı taarruza geçmemiz gerektiği yolunda AKİS'in geçen hafta ortaya attığı fikir zihinleri meşgul etmeye başladı. Uzun münakaşalardan sonra İstanbul sosyetesinde en çok rey alan namzet: **Zeki Müren**..

★

Bu hafta İstanbul vilâyet binasını ziyaret eden yabancılar arasında en enteresanı Orta Doğuya din yoluyla sulh ve sükûn getirme gayesiyle kurulmuş bir Amerikan cemiyetinin Genel sekreteri **Mr. Hopkins** idi. İstanbul Valisini New York'ta misafir eden Mr. Hopkins iadei ziyaret için vilâyet binasına geldiği zaman herşeyden fazla ceketinin cebindeki pembe işlemeli mendille dikkati çekti. Dinî cemiyete mensup bulunmasına rağmen bu ziyaret için Allahın yardımına nail olamayan Mr. Hopkins bindiği taksi bozulduğundan randevusunu kaçırdı ve çok sonra birkaç Amerikalı Amiralle birlikte kabul edildi.

★

İstanbul İmar Müşavere Heyetinin son toplantısında Karayolları Bölge Müdürü **Fevzi Ataç** "mühim mevzuların mütehassıs heyetlerin mütalâalarına arzedilmesinden dolayı" Vali ve Belediye Reisine teşekkür etti. Bu arada "bundan böyle İstanbulun imarına dair diğer plânların da mütehassıslar heyetinin tetkikine arzedileceği" açıklandı. Takip olunan siyasetteki bu yenilik ve değişiklik memnuniyet uyandırdı.

★

Macar mültecilerinden **İlona** adındaki güzel bir genç kız bir Türk gazetecisiyle evlendi. Gelinin nikâh merasiminde "evet" diyebilecek kadar Türkçe öğrenmemiş olmasına ve bu lâfı ancak tercüman vasıtasıyla edebilmiş bulunmasına bakılırsa, Macar mültecilerinin Türkiye'ye uyamadıkları hususundaki iddialarını haklı görmemek imkânsızdır. Lâkin bu intibak zorluğunun vebalini Türkiyenin şartları kadar mültecilerin uyma isteksizliğinde aramak ta herhalde yanlış değildir.

★

Aren-Roland kuyruklu yıldızına dair gazetelerimizde çıkan haberler basınımızın büyük kısmının bazı hususlardaki ciddiyetsizliğinin bir kere meydana çıkmasına vesile oldu. Hemen bütün günlük gazeteler, arzdan milyarlarca kilometre mesafedeki bu yıldızın -mevzubahs nesne bir uçurtma veya kargaymış gibi- filân şehir veya falan vilâyet üstünde bulunduğunu haber verdiler. En ciddî gazetelerden birinin sayfasında aynen şu haber intişar etti:

Bir müddettenberi memleketimiz semalarında görülen kuyruklu yıldız bu gece de Manisa ve bölgesi semalarında görülmüştür. Saat 21.32 sularında Manisa üzerinde görülen kuyruklu yıldız bir kaç defa dolaştıktan sonra süratle Bergama üzerine seyretmiş ve bir kaç saniye sonra da Muradiye nahiyesi üzerinde sabitleşmiştir. Kuyruklu yıldız halen Muradiye semalarında sabit bir noktada durmakta olup binlerce vatandaş bu durumu heyecanla temaşa etmektedir.

Gazetelerimizin idarecilerine hatırlatmak gerekir ki binlerce aklı başında vatandaş ta basınımızın halini hayretle ibretle temaşa etmektedirler.

★

Hilton değişik ve denemelik bir gece tertipledi: Aileler için müzikli ama alaturka müzikli ve alaturka yemekli bir gece... Birçok Amerikalının ancak ortasına kadar dayanabildiği bu değişik gece vatandaşlarımız tarafından öyle beğenildi ki Hilton idaresi sık sık böyle geceler yapmağa karar verdi!.

Geçen hafta içinde kader Menderes ailesinin kapısını çaldı. İstanbul Ankara yolunda bir otomobil kazası neticesi Başbakanın en ufak ve masum yüzlü, sevimli oğlu **Aydın Menderes**'in yaralanması büyük teessür uyandırdı ve bütün bir hafta boyunca Menderes ailesine taziyette bulunuldu. Kaza, Başbakanların refikalarına tahsis edilen A. 0037 resmî plâkalı yeşil Cadillac'ın yolda bir traktörle karşılaşıp devrilmesi neticesi vukua geldi. Bu sırada Bayan Menderes önde gözlen bir arabada bulunuyordu. Teselli veren cihet genç Menderesin yaralarının hafif olmasıdır.

★

Dünyada "ne oldum" dememeli, "ne olacağım" demeli. Bir zamanlar Bütün Amerikayı titreten, dehşetengiz, kudretli, mütearız senatör **Joseph Mac Carthy** geçen hafta için de bir gün, hiç beklenilmediği sırada, henüz 47 yaşındayken ölüp gitti. Mac Carthy, gayesi kendine göre asil de olsa pek çok kimseye ıstırap vermiş, pek çok kimsenin hayatını cehenneme çalışmıştı. İlâhi adalet! Görülüyor ki hiç kimse onun elinden kurtulamıyor.

★

Henüz 44 yaşında, cevval, neşeli, hayat dolu ve eğlenceden bıkmaz görünen **Muvaffak Akbay** bu hafta nın başında bir kalp krizi neticesinde dünyaya gözlerini kapattı. Hâdise öyle ani oldu ki Ankarada bulunan refikası Malike Akbay ancak ölümden sonra haberdar edilebildi ve talihsiz zevce o gün derhal İstanbula hareket etti. Muvaffak Akbayın cenazesinde sosyetenin bütün tanınmış simaları hazır bulunuyordu. Rahmetli, mesleği itibariyle Ankara Üniversitesi profesörlerindendi.

★

İki bayram arasında düğün yapmanın hayırlı olmıyacağı hakkındaki kanaat Nisan ayını âdeta bir düğün ayı haline getirdi. Birbirini takip eden düğünlerin en güzeli, şüphesiz Ankara Palasta yapılan **Ahmet Salih Korurun kızı Bengü Korur** ile **Ulvi Baydarın** düğünleri oldu. Dantel ve tülden yapılmış gelinliği ve kat kat duvağıyla güzel Bengü Korur, bir kat daha güzelleşmişti. Şampanya ve viskinin su gibi aktığı büfeden ayrılabilenler, güzel geline bakarak "Allah bağışlasın" temennisinde bulunup tekrar kadehlerinin başına gidiyorlardı. Kısacası o gece Ankara Palas salonları senenin en güzel gelininin düğününe sahne oldu ve düğünün güzelliği de gelininkinden az değildi.

T I B

Teşekküller

Göz Bankası

Bundan bir ay kadar önce Türkiye göz bankası derneği küçük bir tebliğ yayınladı. Bu yazıdan yer yüzünde 14 milyondan fazla kör bulunduğunu anlıyoruz. Memleketimizde 60 binden fazla görmek saadetinden mahrum biçare var. Körlükler çeşitli sebeblerle meydana gelmektedir. Fakat büyük bir kısmı göz bebeğinin ön tarafını kaplayan kornea dediğimiz şeffaf zarı bulandıran lekelerden ileri geliyor. Son 15-20 yıldan beri yapılan araştırmalar bu lekelerin kaldırılarak yerlerine ölülerden alınan gözlerin ön kısımlarındaki zarları aşılamanın mümkün olduğunu göstermiştir. Bu ameliyata keratoplasti denilmektedir. Yeryüzünde birçok kliniklerde başarılar sağlayan bu ameliyat, yurdumuzda da tatbik edilmeğe başlanmıştır. Bu ameliyatı daha geniş ölçüde yapabilmek ve körlerin birçoğunu ışığa ve nura kavuşturabilmek için ilk defa 13 yıl önce, 1944'de Amerikada bir göz bankası kurulmuştur. Bundan sonra başka memleketlerde de buna eşit organizasyonlar gelişmeğe başlamıştır. Memleketimizde keratoplasti ile iyi edilebilecek körlerin sayısının 20 binden fazla olduğu tahmin edilmektedir. İşte bu 20 binden fazla zavallıyı karanlıktan kurtarmak, onları da cemiyete faydalı elemanlar haline getirebilmek, bir yandan da memleket sağlık teşkilâtına yardımcı olabilmek için merkezi Ankarada olmak üzere Türkiye göz bankası derneği adıyla bir teşkilât kurulmuştur. Bu derneğin başlıca ödevleri şunlardır: 1) Yurdumuzda keratoplasti ameliyatını yapmak, ameliyattan faydalanacak hastaları ayırdetmek; 2) Bilhassa Güney vilâyetlerinde fazla olan bu gibi hastaların bu ameliyatlardan faydalanmaları imkânlarını araştırmak, ameliyatın muhtelif kliniklerde yapılmasını temine çalışmak ve bu ameliyatların büyük ölçüde yapılabilmesini sağlamak üzere gerekli materyeli temin etmek; 3) Bütün bunları başarabilmek için devlet yardımı yanında yarı resmî ve hususî idarelerle vatandaşlardan iane, teberru, yardım kabul etmek ve bu yardımlarla bir göz bankası tesis etmek.

Dernek ilk toplantısında; 12 asli, 12 yedek azadan teşekkül eden idare kurulunu, üç asli, üç yedek azadan teşekkül eden murakıplar heyetini ve üç asli azadan mürekkep haysiyet divanını seçmiştir.

Mucize

Matta'ya göre İncilin dokuzuncu bap, dokuzuncu sahifesinde şunlar yazılıdır: "Ve İsa oradan geçerken iki kör: Ey Davud oğlu, bize merhamet eyle, diye çağırarak onun ardınca gittiler ve eve varınca, körler yanına geldiler. İsa onlara dedi: Bunu yapmağa kudretim olduğuna inanıyor musunuz? Körler kendisine: Evet dediler. O zaman İsa: İmanınıza göre olsun diyerek gözlerine dokundu. Onların gözleri açıldı."

İsadan sonra bu mucizeyi gösterecek kimse çıkmamıştı. Fakat bugün ilim bu mucizeyi yaratıyor. İltihap, trahom, yanıklar, kimyevî maddelerle buğulanan bir göz zarı yerine bir ölünün gözünden alınan zarı yerleştirerek binlerce insanı ışığa kavuşturuyor ve insanlık kadar eski bir rüyayı yüzyıldan fazla süren bir araştırma ve denemeden sonra hakikate ve başarıya ulaştırmış oluyor. Nihayet 1944 yılında ilk göz bankası doğuyor. Bu sıralarda Amerikada tahminen 10 kadar keratoplasti ile uğraşan kalifiye operatör vardı. Kornea bulmak ta çok zordu. Göz bankası başlangıçtan itibaren halk tarafından büyük bir alâka gördü. Herkes öldüğü zaman gözlerini bankaya bağışlamak için birbiriyle yarış etti. Amerikada ve bütün dünyada göz bankalarının sayısı arttıkça arttı.

İşleyiş

Bir Pazartesi günü öğleden sonra saat 16 da gözlerini bankaya bağışlamış olan Hidayet Açıkgöz'ün ailesinden bu hayırlı zatın ölüm haberinin göz bankasına ulaştığını farzedelim. Bu gözün derhal bankaya nakli bir saat veya gün meselesidir. Banka müteveffanın gözünü elde edebilmek için gerekli teşebbüsü yapar. Bu ölüm ya bankanın bulunduğu şehirde veya daha uzaklarda vaki olmuştur. Ölünün beklemesi imkânsızdır. Gözün de gerekli tedbirler alınarak zamanında bankaya nakli şarttır. Bu hususta banka o bölgedeki hastahanelerle, Kızılay teşkilâtı ile ve uçak servisleriyle kooperasyon halindedir. Başka bir hastanın görmesinin tashihi başka bir deyişle kornea grefi yani keratoplasti yapmak için birinci şart ve vital faktör süratdir. Eğer göz ertesi gün öğleden önce saat 10 a kadar bankaya ulaşmışsa, saat 11 de mütehassıs personel gerekli işleri bitirmiş olurlar. Laboratuvar çalışmaları tamamlanır. Göz zamanında bankaya gelmiş ve yerleşmiş olur.

Karanlıkta bekliyen

Bu gözü kimbilir ne kadar zamandan beri karanlıkta bekliyen, ayı, güneşi, gün ışığını, anasını, babasını, karısını, dostlarını, çiçeklerin rengini görmekten mahrum birisi vardır. Bu belki de 20 yaşında bir delikanlıdır. Harp malulüdür. Korede mukaddes bildiği dâvaları savunurken gözlerini gün ışığına kapamıştır. Belki de herhangi bir kaza ve hastalık yüzünden görme saadeti-

Bir çift göz

Öldükten sonra da yaşamak şansları var

den mahrum kalmış bir orta yaşlıdır. Belki de ömrünü karanlıkta tamamlamış, olayları ancak beş duygusunun öbür parçalarıyla tesbit edebilmiş bir ihtiyardır. Ama yıllarca bu günü beklemiştir. İşte göz bankası böyle bir biçarenin karanlık hayatına ışık serpebilmek için faaliyete geçer. Bir yandan ona haber gönderir. Bir yandan da bu işi yapabilecek cerrahı temin eder. Bir hastahane veya bir ameliyathane bulur. Hepsi hazırlandığı zaman göz bankası vazifesini başarmış demektir. Göz bankasının laboratuvar teknisyeni bu gözü sakladığı yerden alır. Özel bir termosun içine koyar, üzerini etiketler. Kızılayın bir vasıtasıyla nura kavuşmayı bekleyen körün bulunduğu şehre gönderilmek üzere hava alanına sevk eder. Artık kendisine gref yapılacak kimsenin % 90 görme ümidi vardır. Bu hikâye bitmez, Göz bankasının vazifesi tükenmez. Daha böyle bir göz konservesini bekleyen binlerce insan vardır. Biz bunlardan ancak birinin hikâyesini anlatarak size bir fikir vermek, göz bankasının ehemmiyetine dikkatinizi çekmek ve onun yardımına koşmanızı ona el uzatmanızı tavsiye ve temin etmek istedik. Gönlünüzün, bu kadar insanca işler başaran bir derneği destekliyeceğine zaten inanıyoruz.

Vasiyet

Gözlerinizin birini veya ikisini öldükten sonra göz bankasına bağışlamak istiyorsunuz. Nasıl hareket edeceksiniz? Bunun için basılı vesikalar vardır. Bu vasiyetnamelerde han, hamam, apartman, tarla, mal, mülk beyan edilmez. Bunların hibe edilmesi kolaydır. Yurdunuza ve vatandaşlarınıza bağışlamanız gereken daha kıymetli şeyler de bulunduğunu unutmayınız. Bu matbu kâğıtlarda: "Öldüğüm zaman Türkiye Göz Bankasına veya bu vesikanın yanında isimleri yazılı şubelerine, Türkiye Göz Bankasının uygun gördüğü maksat ve amaçlarda kısmen veya tamamen kullanılmak üzere gözlerimden birini veya ikisini bağışladığımı beyan ederim" denilmektedir. Bu vesikayı bağışı yapan kimse şahitler önünde doldurur. Tarihini yazar, adresini koyar ve imzalar. Sahitlere de imzalatır. Sonra en yakın akrabasına veya ölümünde defin işleriyle meşgul olacak kimseye verir. Ölüm vuku bulduğu zaman bu zat derhal hususî doktoru veya gereken hastahaneyi haberdar eder. Bundan sonrası yukarıda da belirttiğimiz gibi cereyan eder. İlgililer göz bankasıyla temasa geçerek gözlerin mümkün olduğu kadar süratle alınması ve nakli için gerekli talimatı alır ve vasiyetiniz yerine getirilmiş olur.

Teknik

Gözün jenaralize bir intanî hastalığı olmayan kimseden alınması lâzımdır. Gözün ön bölmelerini ilgilendirmeyen bir tümör varsa bu gözün korneası da kullanılabilir. Henüz doğmuş bir çocuğun gözü bile maksada uygundur. Ancak annesinin frengili olmadığı kan muayenesiyle tetkik edilmiş olmalıdır. Eğer göz hastahanesinde yatan ve burada gözlerini yuman bir hastadan alınacaksa bu iş ameliyathanede bütün temizlik şartlarına uygun bir şekilde sanki canlı bir kimsede ameliyat yapılıyormuş gibi çıkarılmalıdır. Sonra bu iş için hazırlanmış steril şişelere konulmalıdır. Şişelerin dibine serum fizyolojikle ıslatılmış steril bir gazlı bez parçası yerleştirilmeli ve göz kornea tabakası yukarıya gelmek üzere bu gaz bezi üzerine oturtulmalıdır. Gözün hepsi tuzlu suya batırılmamalıdır. Sonra şişe etiketlenmelidir. Bu etikete gözün alındığı hastahanenin adı, adresi, gözünü bağışlayanın adı, soy adı, gözün alındığı tarih, göz bir hastadan alınmışsa enükleasyonun yani gözün çıkarılmasının sebebi, tümörden ötürü enükleasyon yapılmışsa tümörün göz tabakalarındaki yeri, eğer göz tabiî bir ölümden sonra çıkarılmışsa ölüm tarihi, zamanı ve gene ölüm sebebi yazılmış bulunmalıdır. Gözü alınan kimse daha önce bir göz hastalığı geçirmişse veya gözün alındığı sırada böyle bir göz hastalığı mevcutsa bunlar da etikette kayıtlı bulunmalıdır. Hatta Wassermann ve başka serolojik testler ve başka laboratuvar bulguları varsa bunları yazmakta da fayda vardır. Göz bu şişenin içinde, üzeri etiketli olarak, buz dolabında banka isteyinceye kadar muhafaza edilecektir. Enükleasyon yapılırken gözün içine sabun, iod solüsyonu, alkol ve benzerleri kaçırılmamalıdır. Konjonktivalar steril fizyolojik serumla veya borik asid solüsyoniyle dikkatle yıkanmalıdır. Aletler tamamen steril olmalıdır.

Şimdi aklınızdan bazı bulanık fikirler geçmektedir. Bunları cevaplandıralım. Göz bankasına gözlerini bağışlayan kimsenin yaşının ehemmiyeti var mıdır? Hayır.. Bu kimse genç, yaşlı hatta ihtiyar olabilir. Bir bebeğin gözü bile kornea grefinde kullanılabilir. Ancak gözün öntabakasının yani korneanın sağlam olması şarttır. Ölüm sebebi de gene kornea dokusu sağlamsa büyük bir mâna ifade etmez. Hastanın hayatında gözlük kullanmış olmasının da mahzuru yoktur. Gözün ölüden kabil olduğu kadar erken alınması şarttır. İlk iki saat içinde çıkarılması tercih edilmeğe değer. 48 saat içinde alınan gözlerin korneası da transplantasyon için uygundur. Bu gözler kornea tabakası alınarak gref yapıldıktan sonra atılacak değillerdir. Göz bankası bu gözler üzerinde başka birçok tetkikler daha yapabilir, patoloji bakımından araştırmalarda bulunur. Bunlarla zengin müzeler kurar.

Göz bankası bu gözleri ışıktan mahrum olanlara veya keratoplasti yapan operatörlere para ile mi satar? Hayır... Ne hastalar için, ne de bunlardan faydalanacak operatörler için bankaya herhangi bir ücret ödemek mecburiyeti yoktur. Bağışı yapanın ölümünden sonra gözlerini çıkarmak, bankaya nakletmek ve gerektiği zaman ilgililere dağıtmak için de bir ücret veya masraf ödenecek değildir. Gözü satın almak, satmak gibi bir ticaret de bahis mevzuu olamaz. Bütün bu işler ücretsiz ve parasız cereyan eder.

Görülüyor ki böyle bir maksada adanan gözler görmekte devam edecekler, yumulmıyacaklardır:

Çeşmanı sanma hâk tebah eylemektedir.
Anlar cihanı gayba nigâh eylemektedir..

Dr. E.E.

Üniversiteliler

Örnek amatörler

Üçüncü Tiyatronun perdesi, sahnede birbirine el sallıyarak ayrılan birbirinin benzeri iki çiftin üzerine telâşlı telâşlı ve çabucak kapanınca salondan da hararetli alkışlar arasında "bravo!" sesleri yükseldi. Fakat ne seyircilerin hararetli alkışları, ne de "bravo!" diye bağırışları halen bu tiyatroda temsil edilmekte olan ve Devlet Tiyatrosunun sahneye koyduğu "Misafir" isimli piyes için değildi. Geçen haftanın sonunda, Cuma gecesi Üçüncü Tiyatroda Üniversiteliler Tiyatrosu bu mevsim ikinci defa Ankaralı seyircilerin karşısına çıkıyor ve bin türlü imkânsızlık içinde sahneye koydukları yeni eserlerle haklı olarak takdir kazanıyorlardı. Gençler,

"İkili Sistem"de Erol Aksoy ve Mete Polat

Çifte kabiliyetler

dekor namına 50 metre amerikan bezini tahta çerçevelere gererek kendi elleriyle boyamak; aksesuvar yerine Üçüncü Tiyatronun sahnesine evlerinden bir masa örtüsü, bir vazo, annelerinin bir eski çantasını, kardeşlerinin mantar tabancasını taşımak; kostüm yerine babalarının bir eski gömleğini, gene amerikan bezinden yapılmış bir iç çamaşırını giymek zorunda da kalsalar; yağmur yerine başlarına maşrapa maşrapa su da dökülse tiyatroları namına giriştikleri işi başarmağa and içmiş görünüyorlardı ve neticede sahneden yüzlerinin akıyla çıktıklarına şüphe yoktu. Temsil ettikleri eserlerden birini sahneye koyan Güner Sümer her nekadar program broşüründeki yazısında "Bir çağdaş oyunu amatör imkânlarımız içinde çalışarak sahneye çıkardık. Bizden bu kadarı. Gerisi sizlere kalıyor. Beğendinizse alkışlar, beğenmedinizse yuhalarsınız" demişse de bir tek seyirci bile, seyirci sıfatiyle sahip olduğu haklardan ikincisini kullanmak yoluna gitmemişti. Bu demekti ki seyirci bir eseri yuhalama hakkını yalnız ve yalnızca her türlü imkânlar ortasında piyes namı altında karşısına çıkarılacak oyunlara saklamaktadır. Üniversiteliler Tiyatrosu ne Devlet Tiyatrosu gibi arkasını Devlete dayamış, ne de Ankaralıların açılmasını - mevsim sonu gelmesine rağmen - hâlâ ümitle bekledikleri "Beşinci Tiyatro" gibi binlerce liralık sermayeye konmuş bir topluluktur. Gençlerin bütün sermayesi şimdilik tiyatroya karşı duydukları ciddi ve samimi sevgiden, saygıdan ibarettir. Yağıyla, unuyla, şekeriyle helva yapıp yemiyen veya yenilemiyecek kadar tatsız tuzsuz helvalar yapan tiyatro topluluklarına kendi yağıyla kavrulan Üniversiteliler Tiyatrosu, tiyatro sevgisi namına elbette yabana atılmıyacak güzel bir örnek olmuştur.

Piyesler

Bu defaki temsilleri için Üniversiteliler Tiyatrosu biri İrlandalı yazar John M. Synge'in "Dereye Vuran Gölge - The Shadow on the Glen" diğeri çağdaş Fransız yazarı Georges Neveux'nün "İkili Sistem - Système Deux" isimli eserleri olmak üzere gene birer perdelik iki piyes seçmiştir. Bunlardan "Dereye Vuran Gölge" yi Erol Aksoy, "İkili Sistem"i ise Güner Sümer sahneye koymuş. Birinci piyes, eserin de verdiği imkânsızlıklar içinde daha iddiasız, düz bir mizansenle oynanıyor. Bir dağ evinde yaşayan yaşlı bir kocayla genç karısı, bir koyun çobanı ve bir serseriden ibaret olan kahramanlar bu çevre içinde basit insanların küçük hesaplarını, alelâde duygularını, o alık davranışlarını ifade ediyorlar. Synge'e has bir basitlik, bir sadelik; ele aldığı çevre içinde ele aldığı küçücük insanların oldukları gibi görünüşleri.. "Dereye Vuran Gölge" bundan ibaret. Synge'in mahareti de bu basitlikten bir sahne eseri meydana getirmesini bilmiş olmasında. "Dereye Vuran Gölge" şüphesiz tiyatro tekniğini, bir tiyatro eserinin mimari yapısını düşünmek zaruretini duymayan herhangi bir seyirciyi avlayacak cinsten bir piyes değil. Fakat amatör tiyatroların ilerideki çalışmaları için şimdiden oynamalarında fayda olan piyeslerden biri. Erol Aksoy da şüphesiz aynı görüş altında eseri tiyatroda bir temrin vasıtası olarak kullanmış. Neticede bizi bir atmosfer içine sokmağa, gözlerimizin önünde birkaç tip canlandırmağa da muvaffak olmuş. Basit kurnazlığı ile ihtiyar Daniel Burke'te Argun Oğuztaş oyun bakımından kabiliyetli bir genç. Yalnız ilerde başka bir role çıkarsa diksiyonuna çok dikkat etmesi gerek. Serseri'yi oynayan Güner Sümer başarılı bir tip veriyor. Bilhassa el ve kol hareketleri, mimikleriyle dikkati çekmesini bildi. Bildiği bir şey de değişmek. Bellaclı Apollon'dan sonra bu role tamamen aykırı bir manyak serserinin kalıbına girivermesi, bir on beş dakika sonra da ikinci piyeste bütün düşünce ve hareketleriyle "askeri" olan bir General'i canlandırması bunu ifade ediyor. Fakat Güner Sümer'in asıl başarısı şüphesiz ki "İkili Sistem" gibi temsili güç bir eseri iddialı bir tiyatro anlayışı altında sahneye koymasıdır. "İkili Sistem" temsili güç bir eserdir. Hakikaten burada Neveux, bütün diğer eserlerinde olduğu gibi sürreel bir tem ele almıştır. İlk defa 1955 yılında Paris'in Gaité-Montparnasse tiyatrosunda temsil edilen bu eserde Neveux kahramanı Charlemagne'ın iç dünyasını gerçek-üstü bir tem vasıtasiyle çırılçıplak ortaya koyar. Bu gerçeküstü tem de kahramanın dıştan görünüşü ile iç dünyasının ikiye bölünmüş tek bir vücut halinde, yani dış görünüşüyle birbirinin aynı iki Charlemagne halinde karşımıza çıkmasıdır. Eserdeki bu gerçek-üstü durum piyesi sahneye koyan kadar, oynayanlara da ağır yükler yüklemektedir. Güner Sümer eserin kendisinden ne beklediğini pek âlâ anlamış ve "İkili Sistem" i sahneye koyarken cesur bir hareketle mizansenine tiyatro balesini tatbik etmiş, böylece oyunu gerçek-üstüne çıkarmağa muvaffak olmuştur. Öte yandan piyesin komik havasını da ihmal etmemiş, neticede Neveux'ye sadık, yani hem seyirciyi eğlendiren, hem de düşündüren, demir leblebi olmaktan uzak bir temsil başarıyla ortaya çıkmıştır.

Çifte kabiliyetler

Piyeste en ağır yük şüphesiz ki Charlemagne I. i oynayan Mete

Polat'la Charlemagne II. yi oynayan Erol Aksoy'a düşüyordu. Gerek dış görünüşleri, gerek hareketleriyle birbirinin aynı iki insan olmak kolay değildi. Buna rağmen her iki genç de, hattâ boylarının birkaç santim birbirinden farklı olduğunu unutturacak kadar çift olmasını, çift konuşup, çift hareket etmesini bildiler. Aslında uzun bir perdeden ibaret olan eseri Güner Sümer mükemmel bir yerinden bölmüş ve piyes iki perde halinde temsil edilmişti. İlk perde durumdaki komikliği ifade ediyordu. İkinci perde ise Charlemagne'ların ayrı ayrı yaşamağa karar vermeleriyle başlıyor ve bu durum seyirciyi, daha ziyade, düşünmeğe sevkediyordu. Artık sadece dış görünüşleriyle birbirlerinin aynı olan iki kahraman şüphesiz bu perdede oyuncularına ayrı ayrı kendilerini gösterme imkânları veriyordu. Biri korkak, pısırık, öteki cesur, atılgan; biri akıllı ve sakin, öteki deli ve heyecanlı oluyordu. Mete Polat'la Erol Aksoy bu bakımdan da ayrı ayrı birer kabiliyet olduklarını ispatta gecikmediler. Fakat Mete Polat'ın bu andan itibaren oyunuyla Erol Aksoy'u, Erol Aksoy'un ise diksiyonuyla Mete Polat'ı bir parmak geride bıraktığı seyircilerin gözünden kaçmadı. Kocasının ikiye bölünmesi karşısında şaşkına dönen Pauline rolünde Güneşi Akol gerek fizik yapısı, gerekse oyun kabiliyeti ve sahnedeki rahatlığı ile seyircilerin dikkatini çekti. Bu genç kızımızın Devlet Tiyatrosunda dahi mühim bir boşluğu doldurabilecek kabiliyette olduğu rahatça söylenebilir. Küçücük rolünde Ercüment Gencer ise gene seyircilerin dudak bükmeden alkışladıkları gençlerden biriydi.

Bütün bu iyi tarafları ortasında gençlerin hiç mi kusurları yoktu? Yerine oturmayan bir iki tip, yerine oturmayan bir iki kostüm ve bir yığın heyecan şüphesiz ki Üniversiteliler Tiyatrosunun bu temsillerinin dört başı mamur olmasını mümkün kılmıyordu. Fakat aklı başında her seyirci bu kusurların sadece maddî imkânsızlıklardan, para ve eleman yokluğundan ileri geldiğini biliyor ve hiç değilse geçen temsillerinden beri gözle görülecek kadar bir ilerleyiş kaydetmiş olmalarını samimiyetle alkışlamaktan geri kalmıyordu.

M U S İ K İ

Eğitim

Yeni bir yol

Perşembe akşamı Ankara Radyosunu dinleyenler bir ara alışılmadık sesler duydular. Bu sanki, Avrupa melodileri çalan bir Java yerli orkestrasının sesiydi. Halbuki çalan bir Gamelan orkestrası değil, Ankara Koleji öğrencileriydi. Yaptıkları musiki, öğretmenleri Muzaffer Arkanın, musiki eğitimimizde yeni bir hamle sayılabilecek gayretlerinin mahsulüydü. Dış dünyada, bilhassa Almanyada, yıllardır, Ankara Radyosu dinleyicilerinin o akşam seslerini duydukları eğitim malzemesinden faydalanılıyordu. Bu malzemenin "mucid"i, çağdaş Alman bestekârlarından Carl Orff'du. Senfoni orkestrasında kullanılan bazı vurma çalgılarının küçültülmüş melodilerini musiki eğitim malzemesi olarak kullanmayı ilk o düşünmüştü. Zaten bu çalgılara "Orff Çalgıları" adı veriliyordu.

Muzaffer Arkan
Örnek öğretmen

Öğretmen Arkan, Orff çalgılarını ilk defa birkaç yıl önce, Almanya'ya gittiği zaman tanımıştı. O zamandanberi Orff'un usulünü Türkiyede tatbik etmeyi düşünüyordu. Fakat, gerekli malzeme olmadan, çalgıları temin etmeden sistem nasıl tatbık edilebilirdi? En büyük engel dağ gibi yolu tıkamıştı: Döviz.. Eninde sonunda Ankara Koleji için bu çalgıları Almanyadan ithal etmek mümkün oldu. Çocuklar, bunları çalmasını kolaylıkla öğreniyorlardı. Bu yolla yeni yetişenlerde melodi ve bilhassa ritm duygusunun kolayca ve sağlamlıkla geliştiği görülüyordu. Bestekâr Orff, eğitim sahasına attığı çalgılar için musiki yazmayı ihmal etmemişti. Böylece iyi bir bestekârın yazdığı basit, fakat kaliteli parçalar, bugüne kadar memleketimizde musiki sınıflarında kullanılan zevksiz şarkıların yerini almış olacaktı.

Fakat Muzaffer Arkanın getirdiği yeniliğin Ankara Koleji sınırları içinde kalmaması, bütün yurda yayılması, musiki öğretilen her okulun kapısından içeri girmesi lâzımdı.

Arkanın öğrencilerinin kullandığı Orff çalgıları şunlardı: Ksilofon (Tahta çubuklar üstüne lastik kaplı çomaklarla vurularak çalınan, sahası iki oktavı aşan çalgı); glockenspiel (Aynı yapılış, fakat tahta yerine madeni çubuklar); küçük temballer; üçgen zil ve çeşitli "gürültü" çalgıları. Nefes çalgısı olarak da kavalın mütekâmili, yahut flütün basidi, blokflüt (buna Anglo-Sakson ülkelerinde "recorder" denir).

Sivasta blokflüt

Maamafih blokflütün, Ankara Kolejinin inhisarında bir çalgı olmadığı biliniyordu. Gazi Eğitim Enstitüsü musiki bölümünde bu çalgı birkaç yıldır eğitim malzemesi arasına girmiş, hatta öğrenciler bugüne kadar halk önünde de blokflüt çalmışlardı. Fakat Anadoludaki bir okulda da bu yolda bir eğitim yapıldığını öğrenmek şüphesiz ki büyük şehrin musikiseveri için güzel bir sürpriz olurdu. Bayramın ilk günü Ankara Radyosunda, Halil Bedi Yönetken'in "Okul Köşesi" programında Sivasın Yıldızeli kazasının Pamukpınar İlk Öğretmen Okulu öğrencilerinin blokflüt grubu birkaç parça çaldı. Kullandıkları çalgılar, Gazi Eğitim Enstitüsünden bu okula gönderilmişti. Fakat, blokflüt grubunu çalıştıran, Türkçe öğretmeni Hayrettin Sarıkartal'ın canını sıkan birşey vardı. Kullandıkları çalgılar artık iyice eskimişti. Bu yüzden topluluktan her zaman doğru ses elde etmek güç oluyor, yer yer akor düşmeleri önlenemiyordu. Ama şimdilik mühim olan bu okulda blokflüt çalınmasıydı; ne derece hatasız çalınabildiği değil.

Pamukpınar okulundaki çalışmaların övülmeğe değer tarafı bununla bitmiyordu. Aynı konsere, musiki öğretmeni Ali Çerçioğlunun idare ettiği koro da katılıyordu. Bu koronun başlıca hususiyeti, Batının çok sesliliğini tercih etmiş olmasıydı. Böyle bir tercihin, Sivasın bir kazasında yapılmış olması, ehemmiyetini arttırıyordu. Söylenen parçalar arasında bir Beethoven kanon'unun da bulunması (Sekizinci Senfoninin ikinci muvman teminin kullanıldığı kanon) Çerçioğlunun korosunun ne yolda çalıştığı hakkında bir fikir verebilirdi. Ali Çerçioğlu ve Hayrettin

PRODIGIES KAPTAN, ERMAN & PARS IN PARIS
Painting, playing, winning.

Harikalarımızın Time'da çıkan resimleri

Kültür silâhlarımız

Sarıkartal gibi uyanık öğretmenler mevcut oldukça Türkiyede bütün yurda şamil musiki eğitiminin artık iyimser görüşlere imkân vereceği şüphesizdi.

"Harika"lar Paris'te

Güzel Sanatlarda olağanüstü kabiliyet gösteren çocukların Devlet tarafından tahsil ettirilmelerine dair kanundan faydalanarak Fransaya resim tahsil etmek üzere giden Hasan Kaptan ile biri kompozisyon, öteki piyano eğitimi görecek olan Ateş Pars ile Verda Erman, dünya basınının ilgisini çekmekten geri kalmadılar.

"Time" mecmuasının son sayısında "İstidatlı Türkler İçin" başlıklı yazıda, İdil Biret ve Suna Kanın başarılarının verdiği cesaretle Türkiye Büyük Millet Meclisinin çıkardığı yeni kanundan söz açılıyor, tahsillerine başlamak üzere halen Paris'te bulunan Erman, Pars ve Kaptan hakkında bilgi veriliyordu.

Paris'te neşredilen "Les Nouvelles Litteraires"in baş sayfasında yer alan ve Jacqueline Moreau tarafından yazılan bir makale de bu bahse tahsis edilmişti. Üç gençle ayrı ayrı mülâkat yapan yazar intibalarını naklediyor. Hasan Kaptanın tualleri hakkında malzemelerinin çeşitliliği ve kalınlığıyla ve çoğunda şark ilhamıyla dikkat çekivorlar" diyor. Verda Ermanın Chopin'inde bu bestekârın zarafetini, duygululuğunu, sihirini bulduğunu belirtiyor, Grieg'in başka türlü çalınabileceğini düşünemediğini yazıyordu.

Ateş Pars'ın -ve babası Umur Pars ile annesinin- kaldığı otel odasında tabiatiyle piyano bulunmadığı için onun hakkında bir kanaat ifade edemiyen gazeteci, mülâkatını naklediyor, çocuğun içine kapalı göründüğünü, ebeveyninin ise güzel insanlar olduğunu birdirmekle yetiniyordu. Yazı, Fransızlara has bir sevinçle "Fransayı Seçtiler" başlığını taşıyordu. Gerek "Time", gerek Paris mecmuası, üç çocuğun resimlerini de neşretmişlerdi.

Kanun gereğince kurulan komisyonun seçtiği dört gençten üçü böylece yerlerini bulmuşken dördüncüsü -kemancı Atilâ Aydıntan- Ankarada istikbalini körletmeğe başlamıştı bile. Sebep: Babasının Fransayı istememesi. Oğlunun bugüne kadar Alman sistemiyle yetiştiğini ileri süren Ziya Aydıntan, Fransız sistemiyle uzlaşamıyacağını düşünerek Atilayı Paris'e yollamaktan sarfınazar etmiş ve böylece uzun beklemelerden sonra gelen nimeti tepmişti. Herhalde oğlunu şimdiden sonra yerli sistemle yetiştirip orkestranın ikinci kemanlarına bir üye daha kazandırmayı tercih etmiş olmalıydı.

Konserler

Ses ve tuş

Konser dinleyicilerinden çoğunun musikiye gösterdikleri alâka barometre ve termometreye sıkı sıkıya bağlı olan Ankarada güneşli ve ılık bir hava, Ses ve Tel Birliği'nin küçük hususi salonunun bile yarı yarıya boş kalması için yeter sebebtir. Geçen hafta Pazar günü böyle bir gündü; düo piyanistler Selçuk ve Kâmuran Gündemirle tenor Cemil Sökmen, derneğin mutad davetlilerinden birçoğunun eksik bulunduğu böyle bir salon karşısında, keyifleri kaçmış olarak, konserlerini verdiler. Gündemir'ler yeni birşey ortaya çıkarmamışlardı. Konser tarihi ancak bir hafta önceden kendilerine bildirilmişti. Ankara Müzik Festivalinde verdikleri ilk konserde gösterdikleri beraberlik, müzikalite ve titiz çalışma mahsulü tefsir derinliğiyle Rahmaniof'un İkinci Süitini ve Britten'in "Introduction ve Burlesca" sını tekrarladılar.

Tenor Cemil Sökmen herşeyden önce seçtiği eserler için tebrik edilmeliydi. Dört tane Debussy şarkısı ve "Enfant Prodigue" aryası, bir Massenet aryası - "Herodiade"dan ve bir Greçaninof. Bilhassa uslûp ve ifade bakımından arzettikleri güçlükler dolayısiyle üstünde durulması gereken Debussy şarkılarında Cemil Sökmen, genel olarak doğru entonasyonuyla, melodik çizgileri kavramış olmasıyla dikkat çekiyordu. Fakat sesini gırtlaktan ve genizden kurtarması, öne alması ve açması, Fransızca telâffuzunu düzeltmesi, kelimelerin mânasını dinleyiciye kendinden birşeyler katarak vermesi, uslûbunu zerafetle beslemesi lâzımdı.

Hem sonra böyle küçük konserler, mesleğe yeni atılan bir şarkıcının platform tecrübesi kazanması için mükemmel bir fırsattı. Cemil Sökmen hiç de bu fırsattan istifade ediyor gibi değildi. Sahneye ilk çıktığında dinleyiciler alkışlarken o, bir selâm vermiye bile lüzum görmeden sırtını halka dönüp piyanonun önüne gidiyor, orada notalarla meşgul oluyordu. Nihayet, yazılı programı aynen tatbik etmeli, etmiyecekse bunu dinleyicilere bildirmeliydi. Parçaların sırasını altüst ettiği için dinleyicilerden pekçoğu Debussy şarkılarından "Mandoline"i "Romance", "Beau soir"ı -programda yazılı olduğu gibi "Bonsoir" değil- "Mandoline", Greçaninof şarkısını Massenet aryası ilh. niyetine dinlemiş olabilirlerdi.

Refakatte Kâmuran Gündemir, hassas, yumuşak, renkli bir piyanistti.

A T Ç I L I K

Yarışlar

Fedakârlığın hudutları

Geçen haftanın ortasında Perşembe günü, İzmirde olup ta Şirinyer koşu yerine yarış seyretmeye gitmek hatasında bulunanlar, kendilerine şu suali soruyorlardı: "Yarabbi, bu hali gören yok mu? Yarışları mürakabe etmek, yükselen şikâyetlere kulak vermek kimsenin aklından bile geçmiyor mu?".

Durum hakikaten bu neviden şikâyetlere hak verdirecek kadar kötüydü. Bırakınız bir tarafa yarışların asıl gayesi olan at neslinin ıslahı dâvasını, yarışlar bir takım meraklıların üzerinde para oynayarak kazanıp kaybettikleri bir eğlence -hatta kumar- olmaktan bile gün geçtikçe uzaklaşıyordu. Eğlencenin ve kumarın bile bir takım kaideleri vardı, yarışlarda artık bu bile kalmamıştı. Kimin ne yaptığı, ne edeceği remil atmakla bile çözülemiyecek duruma sokulmuştu. Nizamsızlığın ve usulsüzlüğün köklerini sadece yarışların tertip ve idaresiyle vazifelendiren Jokey Klübünde aramak faydasızdı. Şüphesiz Jokey Klübüne bu amme hizmetinin görülmesini devreden ve fakat işlerin mürakabesiyle vazifeli Yarış otoritesi de olup bitenlerin -belki de biricik - mesulü idi.

Yarışlara hâkim olan zihniyeti bütün açıklığı ile gösteren yüzlerce misal içinde, geçen Perşembe günü İzmirde olup biten bir tek hâdise bile -üzerine dikkatle eğilindiği takdirde -, Ziraat Bakanlığının müdahalesine ve Jokey Klübünden yarış idareciliği selâhiyetinin geri alınmasına yeter de artardı bile..

Sadık Giz

"İşler yolunda!"

İzmirde geçen hafta cereyan eden hâdise şuydu: Yarış sabahı, at sahiplerinin atlarını yarıştan çekme haklarını kullanacakları müddetin sonu - Yarış Nizamnamesi koşuya iştirak etmiyecek atların yarış günü en geç saat 10'a kadar yazılı olarak kayıt memurluğuna bildirilmesini âmirdir- yaklaştığı sırada, üzerinde İkinci Çifte bahisin ikinci ayağının bulunduğu Beşinci koşuya yazılı atların büyük bir kısmının silindiği görüldü. Geriye üç tay kalmıştı: Fehmi Simsaroğlunun Yadigârı, S. Evliyazadenin Volage'ı ve M. Evliyazadenin Scarlette'i.. Yadigârın koşuya iştirak etmesine mâni bir arızası olduğu herkes tarafından biliniyordu. Nitekim biraz sonra antrenör Metin Körmükçü Yadigârı koşudan çekmek üzere kayıt memurluğuna müracaat etti. Geriye sadece iki tay kalıyordu ve bunlar aynı soyadını taşıyan iki ayrı sahibe ait bulunduğu için - şimdiye kadar tatbik edilegelen teamül'e göre - aynı eküriye mensup bulunuyorlardı. Müşterek bahis talimatnamesinde bu gibi hallerde o koşunun üzerinde bulunan bahislerin iptaline dair sarih bir kayıt mevcuttu. Müesses nizamlara göre, yarış idaresinin o günkü ikinci çifte bahsi iptal etmesi gerekirdi. Fakat böyle olmadı. Zira bir bahsin iptali demek Jokey Klübünün kasasına girecek 20-25 bin liradan vazgeçmeşi demekti. Halbuki Jokey Klübünün şimdiye kadarki davranışından açıkça anlaşıldığı gibi gayesi, kasasına mümkün olduğu kadar çok para koymaktı. Diğer bütün işler ehemmiyetsizdi, nasıl olsa olurdu! Nitekim bir "formül" bulmakta kusur edilmedi. Yadigârın antrenörü koşudan atını çekmeye "ikna" edildi. Fakat atın koşması imkânsızdı; arızası feci bir kazaya ve kayba yol açabilirdi. Buna da bir hal çaresi getirildi: Yadigâr yarışa girecekmiş gibi üzerine bilet satılacak, fakat tam yarış saatı gelince "koşamıyacağı hakkında" bir veteriner raporu istihsal edilecek ve Komiserler heyetinin kararıyla yarıştan çekilecekti. İşler böylece yoluna giriyordu! Diğer iki tay da bu defaya mahsus olarak "eküri" sayılmıyacaklardı. Bütün iş, meraklıların ceplerindeki paraları götürüp gişelere yatırmasına kalıyordu. Bu da muvaffakiyetle başarıldı. Olup bitenlerden habersiz binlerce zavallı götürüp "paracık"larını gişelerde üzerinde "Türkiye Jokey Klübü", "İkinci Çifte Bahis" yazılı kâğıt parçalarıyla değiştirdiler. Nihayet birinci ayak koşuldu ve Yadigârın "arızalı olması dolayısıyla Komiserler heyetinin kararıyla yarışa iştirakten men edildiği" halka ilân olundu! Halk oynanan oyunun farkına varmış, fakat iş işten geçmişti. Hipodrom Müdürlüğünün önüne toplanan protestocuları zabıta kuvvetleri Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri hakkındaki kanunun hükümlerinden kuvvet alarak dağıtıyorlardı.

Esad Budakoğlu

Müdahale etmel.siniz

Halk kendisine hazırlanan oyundan habersiz parasını kaybetmiş, yarış nizamları çiğnenmiş ama maksad da hasıl olmuştu: Jokey Klübü İkinci çifte bahis biletlerini satmış ve satışın % 25'ini "en meşru bir hak" olarak kasasına indirmişti. İşin tuhafı, bütün bunların Jokey Klübünün Umumî Kâtibi Sadık Gizin gözleri önünde cereyan etmesiydi. Umumî kâtibin olup biteni önlemek şöyle dursun, durumdan üzüntü duyduğunu söylemek bile imkânsızdı. Zira Sadık Giz, en ufak bir müdahalede bile bulunmamıştı. Şimdi müdahale etmesi ısrarla beklenen sadece Ziraat Bakanı Esat Budakoğlu idi. Ziraat Bakanlığı, at neslinin ıslahından ve yarışların tertibinden cereyan tarzına kadar herşeyinden mesul tek şahıstı. Hareketsiz ve sessiz kalmasının, bütün olup bitenleri tasvip ettiğinden mesuliyetini de yüklendiğinden başka mânası olamazdı.

İnkisaf eden nedir?

Ama her şeye rağmen Jokey Klübünün at neslinin ıslahındaki ciddî gayretini bir kalemde inkâr etmek haksızlığın en büyüğü olurdu. Jokey Klübü bu uğurda neler yapmamıştı, neler!. Bunlardan bir tanesi, şöhretli şair Necip Fazıl Kısakürekе yazdırdığı "At Senfonisi" isimli eserdi. Böyle bir eserin yarışçılığımızın ve bilhassa at neslinin ıslahında oynayacağı mühim rol nasıl inkâr edilebilirdi? Jokey Klübünün bu yolda hiç, ama hiç bir fedakârlıktan kaçmadığı da ortadaydı. Meselâ "At Senfonisi"nin müellifine ödenen telif hakkı, en değerli edip'lerimizin bile ağzının suyunu akıtacak kadar yüksekti: Eee daha fazlasını istemek ve beklemek nankörlüklerin en büyüğü değildi de, neydi?

S P O R

Voleybol

Birden yediye

Dünya Ordulararası Basketbol şampiyonasından sonra, yeni bir sportif oyunun İstanbulu heyecanlandıracağı akla gelmezdi. Fakat geçen hafta yapılan Beynelmilel Voleybol turnuvası doğrusu Amerikalı basketbolcuların yarattığı havayı devam ettirdi. Bu defaki "Devler" başkaydı. Dünya şampiyonu Çekoslovakya, ikincisi Romanya, beşincisi Bulgaristan ve yedincisi Fransa Millî Voleybol takımları ile Lübnan ve Türkiye turnuvaya giriyorlardı. Meraklılar maçlardan önce iyimser değillerdi. Voleybol, bir mücadele oyunu olarak kabul edilmiyor, iyi hazırlanmış altı oyuncunun bu işi pek âlâ kıvırabileceği söyleniyordu. Fakat açık hakikat ancak maçlar başladıktan sonra görülmüştü. Voleybol enteresan bir spor koluydu ve Orta Avrupa bu oyunda rakipsizdi. Yakından incelendiği zaman, Dünya şampiyonu ve turnuva galibi Çekoslovakya altılısı fizik ve teknik bakımdan fevkalâde bulunuyordu. Gösterişli fakat neticeye kolayca ulaşan stilleriyle Çekler, rakiplerine set ve ekseriya sayı vermiyorlar, oyunları üç "15" de lehlerine çeviriyorlardı. Dünya şampiyonu ile ikincisi arasındaki fark büyüktü. Romanya'nın genç ve dinamik takımı Çekoslovakya ile ancak çekişebiliyor, Bulgaristan ve Fransayı çok geride bırakıyordu. Turnuvanın maçı Bulgaristan - Fransa idi. Denk bir mücadele, talihsiz ve sempatik Fransızların aleyhine kapanırken, seyirciler 2 numaralı Horoz Alexi'yi hararetle alkışlıyorlardı. Türk voleybolü, Çekoslovakyalı antrenör Jiri Korble'nin ehliyetli ellerinde, kısa zamanda büyük terakki göstermişti. Artık voleybolcülerimiz, bir Fransa galibiyeti düşünebiliyorlardı. Bu, 1959 daki turnuva için ümit verici bir işaretti.

Basketbol

Galatasaraysız Şampiyon

Bu hafta başlıyacak olan, 1957 Türkiye Basketbol şampiyonasının, evvelki senelere nazaran büyük bir farkı vardır: Yenilmez Armada Galatasaray birinciliklere katılamıyacaktır.. İstanbul Lig ikincisi olduktan sonra, deplasman maçları için Ankaraya gelen Galatasaray'ın, Baş şehirde Mülkiye'ye kaybetmesi, basketbol muhitlerinde hayretle karşılanmıştı. Sarı-Kırmızılı takım bu maçta Türkiye birinciliklerine katılmak hakkını da kaybetmişti. Modaspordan sonra, ikinci bir as'ın turnuva dışı kalması, Türkiye birinciliklerinin heyecanını eksiltmiş ve Fenerbahçeyi âdeta rakipsiz bırakmıştı. Galatasaray ilk defa şampiyonaya giremiyordu. Turnuvanın programı ilân edilmeden önce, Federasyonun selâhiyetini kullanarak Galatasaray ve Modaspor'u birinciliklere çağıracağı söyleniyor, böylece Fenerbahçenin "rakipsiz" kalmaktan kurtulacağı tahmin ediliyordu. Fakat Federasyon Birinciliklerin, 8 Mayısta Fenerbahçe, Vefa, Ankaragücü, Mülkiye ve Altınordu arasında oynanacağını ilân edince, kapılar kapanmış oluyor, Galatasaray ve Modaspor turnuvanın seyircileri arasına karışıyorlardı. Bu, Fenerbahçenin İlk Türkiye Basketbol Şampiyonluğuna ulaşması demekti. Hem de yenmek için plânlar düşündüğü rakiplerin girmediği bir şampiyonanın...

> ## Galatasarayın Maskotu
>
> Lig şampiyonluğunu yüzüp yüzüp kuyruğuna getirdikten sonra, son anda Fenerbahçeye mağlûp olarak kaptıran Galatasaray. Federasyon Kupası hakkında beslediği ümitlerden büyük bir kısmını da Altaya 2-0 yenilerek İzmirde bıraktı. Şimdi bütün Galatasaraylıların gözleri yeni başkan Sadık Gize çevrik bulunuyor. Sadık Giz'in başkanlığa getirilmesinden az sonra Beykoz beraberliği Galatasarayı 1 puandan mahrum etmiş ve şampiyonluk ümidini zayıflatmıştı. Nitekim Fenerbahçe mağlûbiyeti şampiyonluğa veda ile neticelendi. Halbuki Başkan Sadık Giz, bu maçtan önce Galatasaraylıların "büyük lokma ye büyük konuşma" prensibini hiçe sayarak "gol makinası" Metine goller bile ısmarlamıştı. Maçtan mağlûp çıkan futbolcuların aklına ilk gelen, başkanlarının bu "sipariş"i olmuştu. Federasyon Kupasında teselli bulma ümidi de daha ilk maçta ağır şekilde yaralanınca yeni başkanın klübe pek uğur getirmediği hakkındaki rivayetlere kulak asanlar çoğaldı.

Teşkilât

Yediler yerinde kaldı

Futbol Federasyonu Başkanı Hasan Polat, Profesyonel lig maçları başladıktan çok sonra "Ligi seneye sekiz takım oynayacak" dediği zaman resmî bir ağızla konuşmuştu. Karara göre, kümeden iki takım bir alta iniyor, buna mukabil yukarıya terfi olmuyordu. Daha ilk gününde şiddetli itirazlarla karşılanan karar, Türk Futbolunun istikbali bakımından da çok mühimdi. Profesyonel Kümedeki takımların miktarını arttırmak lâzım gelirken gerek teşvik ve gerek küçüklere şans vermek bakımından düşünülmesi lâzım gelen tedbirlerin aksine kümeden iki takım daha çıkarılıyordu. Umumî efkârı göre sebeb hasılattı. Üç büyük klüp paylaşılan hasılatlara beş ortak daha istiyorlar, diğer ikisini kabul etmiyorlardı. Federasyon da -belki üçlerin tesiriyle- aynı kanaattaydı. Durum ligin ikinci cephesine gidiyor ve yedi klüp aralarında anlaşarak bir "Yediler" barikadını teşkil ediyorlardı. İtirazları haklı ve şiddetliydi. İkinci profesyonel küme, masrafları karşılıyamazdı. Bu Türk Futboluna vurulacak bir darbeydi ve buna katıyen müsaade edilmemeliydi. Bu haftaya kadar şüphe içinde bekleşen "Yediler", yeni bir tebliğ ile yerlerinde kaldıklarını öğrendikleri zaman gene de hayretler içinde kalmışlardı: Futbol Federasyonu bir kararından daha dönmüş, tatbikatının zayıflığına yeni bir örnek vermişti. Demek boşuna üzülmemişlerdi. Kat'î hareketlerden çekinen bir topluluk, onları kümeden indiremezdi. Yediler ve Türk Futbolu çok şey kazanmıştı.

Futbol

Kupalar yarışması

Ligler kapandıktan sonra başlayan kupa yarışı, Futbol çevrelerini hayret içerisinde bırakan bir neticeyle ilk haftasını geçirmiş bulunuyor. Federasyon kupası maçı için İzmire giden Galatasaray, Altaya iki farkla yenildi. Fenerbahçe mağlubiyetinden sonra, İzmirden iki galibiyet bekleyen Sarı-Kırmızılılar, ümit edilmeyen Altay mağlubiyetiyle, Federasyon kupasındaki iddialarından da uzaklaşıyorlar mıydı? Belki de.. Fakat bitaraf çevrelere göre Altay, İtalyan antrenör Remondini'nin elinde çetin bir ceviz olmuştur. Galatasaray galibiyeti sürpriz değildir ve Egenin Siyah-Beyazlıları ilk Federasyon kupasında iddia sahibidir. Galatasaray İzmir seyahatını yaparken, Beşiktaş da Ankarada, Millî Mensucat ve Gençler Birliğini aynı neticeyle (2-1) yeniyordu. İstanbulun Siyah-Beyazı, Lig beşinciliğini bir kupa ile telâfi etmek istiyordu. Fakat önünde çok kuvvetli rakipler vardı. İki büyük takımını deplasmana yollayan İstanbul, haftayı futbol ile dolu geçiriyordu. Federasyon kupasına giremiyen Fenerbahçe, İstanbulspor, Beykoz ve Vefa "Atatürk Kupası" için mücadeleye giriyorlar, Brezilya Kuzey liginin Recife takımı, Desportes'i hayli aratan oyunuyla karşılaşmalar yapıyordu. İstanbul dolu bir futbol haftası geçirmiş, fakat büyük heyecanı İzmir'den duymuştu.

Talihsiz Galatasaray onbiri

Yardan mı, serden mi?

Boks

Şekerin zaferi

Geçen hafta Chicago'dan gelen bir haber, doğrusu bütün boks çevrelerini heyecan içinde bırakmıştı. İngiliz basını "İnsan üstü bir hâdise" şeklinde tefsir ederken, Fransız L'Equipe gazetesi "Asrın boks mucizesi"ni kabul ediyor, bir zenci boksörün galibiyetini alkışlıyordu. Boks tarihinde eşine rastlanmayan bir hâdise olmuş ve Ringin şöhretli zencisi Ray "Sugar" Robinson, dünya orta siklet boks şampiyonluğunu dördüncü defa ele geçirmişti. Sugar'ın hikâyesi çok enteresandı. 1940 da Ray "Sugar" Robinson adıyla şöhret kazanmış ve 1951 de dünya şampiyonu olmuştu. Zamanın demir yumruklu boksörü Jake La Motta'yı mevkiinden indirmişti. Aynı yıl Londrada İngiliz kırması Randolph Turpin'e yenilerek ünvanı ilk defa elinden kaçırmış, fakat aynı rakibini Amerikadaki revanşta döverek, ikinci defa dünya şampiyonu ilân edilmişti. Robinson'un bundan sonraki dört yılı, ringin dışında geçmiştir. Seyyar Tiyatro kumpanyalarında dans etmeğe başlayan şampiyon, bokstan ancak bu küçük zaman için ayrı kalabilmiş, 1956 Mayısında o zamanın orta sikleti Hawai'li Carl "Bobo" Olson'u indirerek üçüncü defa kemeri kuşanmıştı.

Sugarın şampiyonluğu, geçen yılın Ocak ayında beyaz Amerikalı Gene Fullmer tarafından geri alınınca, Dünya boks muhitleri artık 36 yaşını dolduran bu harika adamın boksu bırakacağına inanmışlardı. Robinson, ancak bundan sonra mucizeyi göstermiş ve geçen hafta Chicago'da Gene Fullmer'i beşinci raundda Nack-Out ederek, dördüncü dünya şampiyonluğunu ve aynı gün 37 nci doğum yıldönümünü kutlamıştır. Maçtan sonra, "Allah ve Joe Louise benden bir dakika ayrılmadı. Tabii yenecektim" diyen, asrın üstün adamı Ray "Sugar" Robinson, boks tarihinin altın harflerle kaydettiği birkaç zenciden biridir.

Atletizm

Warmerdam tahttan indi

Geçen Ağustos ayında Berlin'de Amerikalı siyahi er Williams, dünya 100 metre rekorunu 10. 1/10 ile yenilediği zaman, yaşlandıkça kırılmaları güçleşen üç büyük dünya rekorundan biri tarihe karışmıştı. Atletizm kritikleri doğrusu merak içindeydi. Acaba, 1936 da siyahi Jesse Owens tarafından tesis edilen 8.13 metrelik uzun atlama rekoruyla, 1942 de Amerikalı Cornelius Warmerdam'ın elde ettiği 4.77 metrelik Sırıkla yüksek atlama rekorları ne zaman kırılacaktı? Gözler önce Warmerdamın rekoruna çevriliyordu. Öyle ya, Helsinki ve Melbourne Olimpiyadları galibi Uçan Papaz Robert Richards, Amerikanın genç sırıkçıları Don Bragg ve Robert Gutowski, 4.60 metreye "oturmuşlar". California'da yakaladıkları çok müsait hava şartlarında da, 4.70 metrenin üzerine çıkıyorlar, rekoru tehdit ediyorlardı. Warmerdam artık vaktin yaklaştığını anlamış ve geçenlerde Los Angeles gazetelerine, "4.77 bu sezon aşılacaktır. Hem de büyük bir ihtimalle Bob Gutowski tarafından" demişti. Bu bir seziş değildi. Genç Gutowski sezon başında fevkalâde dereceler almıştı. Nihayet geçen hafta, Palo Alto'da yapılan Üniversite bayramında, binlerce meraklı, 15 yaşındaki "Warmerdam Rekoru"nun tahttan inişini heyecanla seyrettiler. Bob Gutowski, 4.78 metreyi aşmıştı. Hem de, "Warmerdam'ı geçiyorum" dedikten sonra. Atlayışı müteakip, basın mensuplarıyla konuşan genç şampiyon, "Daha yükseklere çıkacak mısınız?" sualine, "Elbette, elbette... Şimdilik sırığımın boyu 4.90, fakat daha çok çalışarak onu uzatacağım" diyordu. Bob Gutowski bir misaldi. Atletizm, çalışanı mükâfatlandırıyordu.

İngiltere

Kral kupasında uğursuzluk

İngiltere Kral Kupası Finalinden 3 ay önce Manchester United baş antrenörü Matt Busby, "Görülmemiş bir rekor yapmağa çalışacağız. Ligi, Kral Kupasını ve Avrupa Şampiyon klüpler kupasını kazanmak azmindeyiz" demişti. Bu mümkün müydü? Belki de... Çünkü Manchester United lig şampiyonluğunu garantilemiş, Kral Kupası finaline çıkmış, Avrupa Kupası dömifinaline yükselmişti. İngiliz halkı ümitli fakat rakipler çetindi. Nitekim Real Madrit, Kırmızı-Beyazı Avrupa kupasından eleyivermişti. Artık hedef altmış yıllık Lig-Kral Kupası rekoruna ulaşmaktı. Rakip gene çetindi. Yarım asır önce lig ve kupayı beraberce kazanan Aston Villa, Manchester United'i finalde bekliyordu. Geçen senenin dramatik kupa finalini hatırlayanlar hayaği ürperiyorlardı. O maçta Manchester City'nin Alman asılh harika kalecisi Bert Trautmann'ın boyun kemiği kırılmış fakat bunu oyun sonuna kadar gizleyen bu fevkalâde adam şahane klası ile Birmingham City'nin 3-1 yenilmesinde büyük rol oynamıştı. Bu yıl ne olacaktı? Uğursuzluk devam ediyor muydu? Evet.. Bu defa Manchester United kalecisi Wood, ağır bir sakatlık geçiriyor, santrhaf Blanc Flower kalede oynamak zorunda kalıyor ve ümitli Manchester United, Aston Villa'ya 2-1 kaybederek Kral Kupasını da elinden kaçırıyordu. Bütün İngiltere üzgündü. Manchester United kupayı, bir kaleci prestijini kaybetmişti.

Kapak Baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad. - ANKARA

Kapak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab. - İSTANBUL